

EESTI MAAÜLIKOOL

Majandus- ja sotsiaalinstituut

Egle Neuhaus

**LÜGANUSE VALLA KOOLIVÕRGU
ÜMBERKORRALDAMISE VÕIMALUSED**

**POSSIBILITIES FOR RESTUCTURING THE SCHOOL
NETWORK IN LÜGANUSE MUNICIPALITY**

Magistritöö

Ökonoomika ja ettevõtluse õppekava

Juhendaja: Maret Prits, MSc

Tartu 2019

Eesti Maaülikool Kreutzwaldi 1, Tartu 51014		Magistritöö lühikokkuvõte	
Autor: Egle Neuhaus		Õppekava: Ökonoomika ja ettevõtlus	
Pealkiri: Lüganuse valla koolivõrgu ümberkorraldamise võimalused			
Lehekülgi: 76	Jooniseid: 9	Tabeleid: 6	Lisasid: 8
Osakond / Õppetool: Majandus- ja sotsiaalinstituut ETIS-e teadusvaldkond ja CERC S-i kood: S195 Arengualane koostöö Juhendaja(d): Maret Prits, MSc Kaitsmiskoht ja -aasta: Tartu 2019			
<p>Paljudes Eesti maapiirkondades õpilaste arv väheneb. Laste arvu vähenemist arvestades on Eesti koolivõrk jäänud liiga suureks ja see on tekitanud olukorra, kus haridusele tehtavad kulud lapse kohta võivad suurenedagi ilma, et kvaliteet paraneks. Samas on Eestis üheks olulisemaks hariduseesmärgiks tagada kõikidele inimestele võrdsed võimalused võimete kohase kvaliteetse hariduse omandamiseks.</p> <p>Lüganuse vallas on kokku 5 kooli, mis asuvad valla keskusest, Kiviõlist, 10 kilomeetri raadiuses. Arvestades õpilaste arvu vähenemist ja koolide lähedikkust paiknemist, on koolivõrk selles piirkonnas liiga suur ja seega ka kulukas üleval pidada. Oluline on teha otsuseid, mis tagaksid piiratud ressursside juures parima hariduse kättesaadavuse ja kvaliteedi.</p> <p>Eelnevast tulenevalt on töö eesmärgiks Lüganuse valla koolivõrgu ümberkorraldamise võimaluste väljaselgitamine, arvestades nii majanduslike aspekte kui ka kogukonna hoiakuid ja arvamusi. Töö eesmärgi saavutamiseks kasutati kombineeritud uurimismetoodikat. Analüüsiti Lüganuse valla koolivõrgule tehtavaid kulutusi, Haridus- ja Teadusministeeriumi väljatöötatud tulemus- ja tõhususnäitajaid ning õpilaste arvu ja selle muutust. Selleks, et teada saada kogukonna hoiakuid ja arvamusi koolivõrgu osas, viidi piirkonniti läbi viis fookusgrupi intervjuud.</p> <p>Uurimistööst selgus, et Lüganuse valla koolivõrgu ümberkorraldamisel on võimalus lähtuda kahest aspektist: 1) majanduslikust; 2) kõrvutades majanduslikud aspektid kogukonna hoiakute ja arvamustega. Majanduslikus aspektist on Lüganuse vallas mõistlik pidada ühte põhikooli Kiviõlis. Kogukonna hoiakuid ja arvamusi arvesse võttes ei selgunud ümberkorraldamise võimaluste osas ühtegi kindlat ja domineerivat seisukohta.</p>			

Siiski võib fookusgrupi intervjuude põhjal väita, et kogukonna jaoks on oluline, et lapsed saaksid võimalikult kaua kodukoha lähedal koolis käia ja et antav haridus oleks võimalikult kvaliteetne.

Tööl on Lügane valla jaoks praktiline väärtus.

Märksõnad: strateegiline juhtimine avalikus sektoris, strateegiline planeerimine avalikus sektoris, haridus.

Estonian University of Life Sciences Kreutzwaldi 1, Tartu 51014		Abstract of Master's Thesis	
Author: Egle Neuhaus		Curriculum: Economics and Entrepreneurship	
Title: Possibilities for Restucturing the School Network in Lügenuse Municipality			
Pages: 76	Figures: 9	Tables: 6	Appendixes: 8
Department: The Institute of Economics and Social Sciences			
Field of research and (CERC S) code: S195 Development cooperation			
Supervisor: Maret Prits			
Place and date: Tartu 2019			
<p>In many rural areas in Estonia the number of students is decreasing. When taking into account the decreased number of children, the Estonian school network has stayed too large, which has created a situation where the cost of education per child may increase without improvement in quality. At the same time, one of the most important educational objectives in Estonia is to provide all people with equal opportunities to acquire high-quality education according to their abilities.</p> <p>There are a total of five schools in Lügenuse municipality, located within 10 kilometres from Kiviõli, the municipality centre. Given the decline in student numbers and the close proximity of the schools, the school network in the area is too large and thus costly to maintain. It is important to make decisions that ensure the best accessibility and quality of education for the limited resources.</p> <p>Based on the above, the objective of the paper is to identify possibilities for restructuring the school network of Lügenuse municipality, considering both economic aspects as well as community attitudes and opinions.</p> <p>Combined research methods were used to achieve the objective of the paper. Expenditure on the school network of Lügenuse municipality, performance and efficiency indicators developed by the Ministry of Education and Research, and the number of students and changes thereof were analysed. Five focus group interviews were conducted by regions to find out community attitudes and opinions on the school network.</p> <p>The research showed that the restructuring of the school network in Lügenuse municipality has two basic aspects: 1) economic; 2) comparing economic aspects with</p>			

community attitudes and opinions. From the economic aspect it is reasonable for Lügänuše municipality to have one basic school in Kiviõli. When considering the community attitudes and opinions, no definite and dominant position on the possibilities of restructuring was found. However, the focus group interviews suggest that it is important for the community that children can go to school near their home as long as possible and that the education given is of the highest quality possible.

The paper has practical value for Lügänuše municipality.

Keywords: strategic management in the public sector, strategic planning in the public sector, education.

SISUKORD

SISSEJUHATUS	7
1. KOOLIVÕRGU ÜMBERKORRALDAMINE JA SELLE STRATEEGILINE	
JUHTIMINE AVALIKUS SEKTORIS	9
1.1. Üldharidus, koolivõrk ja selle ümberkorraldamine	9
1.2. Hariduse kvaliteet	15
1.3. Koolivõrgu seos rändega	17
1.4. Strateegiline juhtimine avalikus sektoris koolivõrgu ümberkorraldamisel	21
2. LÜGANUSE VALLA KOOLIVÕRGU ÜMBERKORRALDAMISE VÕIMALUSED	25
2.1. Uurimistöö metoodika	25
2.2. Lüganuse valla koolivõrgu hetkeolukord	29
2.3. Keskkooli olulisus Lüganuse vallas	38
2.4. Koolivõrgule tehtavad kulutused.....	41
2.5. Kogukonna hoiakud ja arvamused Lüganuse valla koolivõrgu osas.....	45
2.6. Lüganuse valla koolivõrgu ümberkorraldamise võimalused ja järeldused	53
KOKKUVÕTE	58
KASUTATUD KIRJANDUS	63
LISAD	67
Lisa 1. Lüganuse valla rahvastiku püramiid võrdluses Eesti rahvastiku püramiidiga.	68
Lisa 2. Õpilaste arv Lüganuse vallas kooliastmete kaupa õppeaastatel 2009/2010- 2018/2019	69
Lisa 3. Lüganuse valla koolide tulemus- ja tõhususnäitajate võrdlus Eesti ja Ida- Virumaaga (esimene kuni kolmas kooliaste) aastatel 2015–2018	70
Lisa 4. Kiviõli I Keskkooli keskkooli osa tulemus- ja tõhususnäitajate võrdlus Eesti ja Ida-Virumaaga aastatel 2015–2018	71
Lisa 5. Lüganuse valla 2018. aasta eelarve põhitegevuse kulude ja investeerimise tegevuse väljaminekute jaotus tegevusalade järgi	72
Lisa 6. Hoone andmed kooliti	73
Lisa 7. Lüganuse valla koolivõrgu eelarvelised kulud ja tulud aastatel 2018 ja 2019.	74
Lisa 8. Fookusgrupi intervjuu küsimustik.	75
LIHTLITSENTS.....	76

SISSEJUHATUS

Paljudes Eesti maapiirkondades õpilaste arv väheneb. Laste arvu vähenemist arvestades on Eesti koolivõrk jäänud liiga suureks ja see on tekitanud olukorra, kus haridusele tehtavad kulud lapse kohta võivad suureneda ilma, et kvaliteet paraneks – pigem vastupidi. Samas on Eestis üheks olulisemaks hariduseesmärgiks tagada kõikidele inimestele võrdsed võimalused võimetekohase kvaliteetse hariduse omandamiseks.

Lüganuse vald on moodustunud kahe ühinemise tagajärjel. Ühinenud Lüganuse vallas on kokku 5 kooli (4 põhikooli ja 1 keskkool), mis asuvad valla keskusest, Kiviõlist, 10 kilomeetri raadiuses. Arvestades õpilaste arvu vähenemist ja koolide lähestikku paiknemist, on koolivõrk selles piirkonnas liiga suur ja kulukas üleval pidada.

Ühinemisjärgsel perioodil, mil kõikide koolide pidajaks on Lüganuse vald, on oluline analüüsida koolivõrku uuest perspektiivist ja teha otsuseid, mis tagaksid piiratud ressursside juures parima hariduse kättesaadavuse ja kvaliteedi.

Töö eesmärk on Lüganuse valla koolivõrgu ümberkorraldamise võimaluste väljaselgitamine, arvestades nii majanduslikke aspekte kui ka kogukonna hoiakuid ja arvamusi.

Selleks, et töö eesmärki saavutada, on püstitatud järgmised uurimisküsimused:

- 1) Milline on Lüganuse valla koolivõrgu hetkeolukord?
- 2) Milline on keskkooli olulisus Lüganuse vallas?
- 3) Millised on koolivõrgule tehtavad kulutused?
- 4) Millised on kogukonna hoiakud ja arvamused koolivõrgu osas?
- 5) Millised on koolivõrgu ümberkorraldamise võimalused?

Töö koosneb kahest peatükist. Esimeses peatükis tuuakse välja uurimuse läbiviimiseks teoreetiline raamistik, kus kirjeldatakse üldharidust ja selle rahastamise põhimõtteid munitsipaalkoolides, koolivõrku ja selle ümberkorraldamisega kaasnevaid probleeme sh seos rändega. Käsitletakse hariduse kvaliteedi mõistet ja tuuakse välja selle olulisus. Antakse

ülevaade strateegilise juhtimise olemusest avalikus sektoris, selle eripäradest ja seostest koolivõrgu ümberkorraldamise ja selle arengukavade koostamisega.

Töö teises osas analüüsitakse Lüganuse valla koolivõrgu ümberkorraldamise võimalusi nii majanduslikust kui ka sotsiaalsest (kogukonna hoiakud ja arvamused) aspektist. Selle jaoks uuritakse Lüganuse valla hetkeolukorda, mis sisaldab koolide paiknemist, õpilaste arvu ja muutuseid. Analüüsitakse põhilisi tulemus- ja tõhususnäitajaid ja õpetajate vanuselist jaotust ja koolivõrgule tehtavaid kulutusi. Selgitatakse välja keskkooli astme olulisus, kogukonna hoiakud ja arvamused koolivõrgu ümberkorraldamise osas.

Töö eesmärgi saavutamiseks kasutatakse kombineeritud uurimismetoodikat. Kvantitatiivsete meetoditega analüüsitakse Lüganuse valla koolivõrgule tehtavaid kulutusi, õpilaste arvu muutusi ja õpetajate vastavust kvalifikatsioonile, viimaseid võrreldakse Eesti ja Ida-Virumaaga. Selleks, et saada teada Lüganuse valla kogukonna hoiakuid ja arvamusi piirkonniti, viidi läbi kvalitatiivsed fookusgrupi intervjuud. Töös on kasutatud numbrilist viitamist.

Magistritöö autor tänab enda juhendajat Maret Pritsi, kes on olnud kogu protsessi vältel suureks toeks ja andnud konstruktiivset tagasisidet. Samuti tänab töö autor Lüganuse valla vallavanemat Andrea Eichert, kes on aidanud koguda vallasisest infot ja korraldada fookusgrupi intervjuusid organisatsiooniliselt ja Lüganuse valla kogukonda, kes osales fookusgrupi intervjuudes ja vastas küsimustele avatult.

1. KOOLIVÕRGU ÜMBERKORRALDAMINE JA SELLE STRATEEGILINE JUHTIMINE AVALIKUS SEKTORIS

1.1. Üldharidus, koolivõrk ja selle ümberkorraldamine

Käesolevas peatükis käsitletakse üldharidust ja selle rahastamise põhimõtteid munitsipaalkoolides. Kuigi üldharidus hõlmab alus-, põhi- ja üldist keskhariidust, siis töö eesmärgist tulenevalt antakse põhjalikum ülevaade põhi- ja üldisest keskhariidusest ja selle rahastamisest munitsipaalkoolides. Tuuakse välja koolivõrgu olemus ja selle ümberkorraldamise vajadus.

Eesti Vabariigi haridusseadus käsitleb mõistet haridus kui õppeprogrammidega ettenähtud teadmiste, oskuste, vilumuste, väärtuste ja käitumisnormide süsteemi, mida ühiskond tunnustab ja selle omandatust ka kontrollib. Hariduse eesmärk on luua soodsaid tingimusi arenguks, kujundada inimesi, kes austavad ja jälgivad seaduseid ja luua igaühele eeldused elukestvaks õppeks.[1, §2 lg1–3]

Eesti haridusvaldkonna üheks olulisemaks arenguid suunavaks dokumendiks on Eesti elukestva õppe strateegia 2020. Elukestev õpe hõlmab formaalharidussüsteemi (lasteaiad, põhikool, gümnaasium, kutseõppeasutus, kõrgkool), kus õpe on eesmärgistatud ja seda viivad läbi spetsiaalse ettevalmistusega ja kvalifikatsiooniga õpetajad. Selle kõrval ja ka sellest väljaspool pakutavat mitteformaalset süsteemi (täiendus- ja ümberõpet) ja informaalset õpet, mis toimub igapäevaelu situatsioonides (näiteks perekonnas, töökohas, vabal ajal jne). [2]

Elukestev õpe saab alguse üldharidusest, kus kõikidel haridustasemetel toimub õppetöö, sõltumata keelest, ühtse õppekava alusel. Üldharidus jaguneb alus-, põhi- ja üldkeskhariiduseks [3]. Alushariidust saab korraldada nii era- kui ka munitsipaalasutustes, põhi- ja üldkeskhariidust saab korraldada riigikoolides, munitsipaalkoolides kui ka erakoolides. Erakool on äriregistrisse kantud aktsiaseltsi, osaühingu või

mittetulundusühingute ja sihtasutuste registrisse kantud sihtasutuse või mittetulundusühingu asutus [4, § 1 lg 2]. Munitsipaalkooli pidajaks on vald või linn. Riigikooli pidajaks on riik [5, § 1 lg 2].

Alusharidust saavad omandada 1,5–7 aastased lapsed, mille põhieesmärk on soodustada lapse arenemist. Koolieelsetes lasteasutustes toimub lapse arengu toetamine riiklikust õppekavast lähtuvalt. Õppekava läbides saab laps koolivalmiduskaardi, milles on kirjeldatud lapse arengu tulemused ja mille lapse vanem esitab kooli, kus laps asub täitma koolikohustust. [6, § 3]

Põhihariduse omandamine on kohustuslik ja seda on võimalik omandada põhikooli riikliku õppekava või põhikooli riikliku lihtsustatud õppekava alusel. Õppekava täitmiseks arvestatud aeg on üheksa aastat. Põhihariduse õpetuse ja kasvatuse põhitaotlus on tagada õpilase eakohane tunnetuslik, kõlbeline, füüsiline ja sotsiaalne areng ning tervikliku maailmapildi kujunemine. Põhikool on jagatud kolmeks kooliastmeks: esimeses kooliastmes on 1.–3. klass, teises kooliastmes on 4.–6. klass ja kolmandas kooliastmes on 7.–9. klass. [3]

Pärast põhihariduse omandamist on võimalik õpilasel jätkata oma haridusteed kutseõppeasutuses, kus tal on võimalik valida kutsekeskhariduse ja lihtsalt kutse vahel või gümnaasiumis, kus ta omandab üldkeskhariduse. Nominaalne õppeaeg gümnaasiumis on kolm aastat.

Gümnaasiumi põhieesmärk on, et õpilased leiaksid endale huvi- ja võimetekohase tegevusvaldkonna, millega siduda enda edasine haridustee valik [3]. Pärast üldkeskhariduse omandamist on võimalik õpilasel jätkata oma haridusteed kõrgkoolis või kutseõppeasutuses. Kõrgkooli sisse saamiseks on oluliseks kriteeriumiks kujunenud koolilõpetajate riigieksami tulemused, seega nõuab see üldkeskhariduse keskendumist sellele, et lõpetanud saaksid ülikoolidesse sisse.

Igal koolil on oma eelarve. See koosneb eraldistest riigi- ja valla või linnaeelarvest, laekumistest eraõiguslikelt juriidilistelt isikutelt, õppekavavälisest tegevusest saadud tuludest ning annetustest. Munitsipaalkooli kulud katab kooli pidaja ehk vald või linn, kes saab lähtudes õpilaste arvust riigieelarvelist toetust üldhariduskoolide õpetajate, direktorite ja õppealajuhatajate tööjõukuludeks ja täienduskoolituseks, õppekirjanduseks ja koolilõunaks. [5]

Toetuse arvutamisel on summad järgmised [7, § 1]:

- 1) Direktorite ja õppealajuhatajate tööjõukulude toetuseks antakse 92 eurot õpilase kohta.
- 2) Õpetajate, direktorite ja õppealajuhatajate täienduskoolituse toetuseks antakse 12 eurot õpilase kohta. Kui õpetajate, õppealajuhatajate ja direktorite täienduskoolituse vajadus on kaetud, võib toetust kasutada nende tööjõukuludeks.
- 3) Õppekirjanduse toetuseks antakse 57 eurot õpilase kohta.
- 4) Koolilõuna toetust antakse 175 eurot statsionaarse õppe õpilase kohta.
- 5) Õpetajate tööjõukulude toetuse arvutamiseks korrutatakse õpilaste arv õppevormiti ja -liigiti toodud kohaliku omavalitsuse üksusepõhise koefitsiendi ja 1606 euroga. Eelneva alusel saadud korrutis korrutatakse gümnaasiumiastmes täiendava koefitsiendiga kohaliku omavalitsuse üksuses:
 - a. kus valla või linna haldusterritooriumil tegutseb üks munitsipaalgümnaasium ja statsionaarne õpe toimub vastavalt põhikooli- ja gümnaasiumiseaduse 60/40 printsiibil eesti ja vene keeles või eelmise eelarveaasta 10. novembri seisuga on tehtud otsus sellise õppekorralduse rakendamiseks eelarveaasta jooksul, vastavalt koefitsiendiga;
 - b. kus gümnaasiumiastme õpilaste arv valla või linna haldusterritooriumil peetavas ainsas munitsipaalgümnaasiumis on 43–250 õpilast ja kus gümnaasiumiharidust antakse statsionaarses õppes, vastavalt koefitsiendiga.

Kuna omavalitsusele eraldatava raha hulk on otseses võrdelises seoses õpilaste arvuga, mõjutavad koolide pidamist enim demograafilised protsessid. Põhilised on sealhulgas loomulik iive ja rahvastiku vananemine, aga ka ilmsed rändetendentsid, kus linnastumistrend viitab selgelt asjaolule, et maapiirkondadest liigutakse tõmbekeskustesse.

Kui õpilaste arv väheneb, saab kohalik omavalitsus vähem riigieelarvelist toetust ehk õpilaste arvu vähenemisega väheneb ka kohalike omavalitsuste tulubaas. Samas jääb kohalikus omavalitsuses koolivõrgule tehtavate kulutuste hulk samaks, sest tehtavad kulutused ei ole seotud õpilaste arvuga. Näiteks, olenemata sellest, kui palju on õpilasi klassis (24 või 15), on vaja õpilastele õpetajat ja klassiruumi soojas hoida. Kui aga klassiruumid on pooltühjad, siis koolimajade ülalpidamine on kulukas ja ebamõistlik, piirates sealjuures omavalitsuste võimekust investeerida hariduse paremasse kvaliteeti. Kui

tulubaas väheneb ja kulutuste hulk koolivõrgule jääb samaks, seab selline olukord kohalikud omavalitsused valikute ette, kas katta puudujääk omavalitsuse eelarvest, leida lisa tuluallikaid või kujundada koolivõrk ümber.

Käesolevas töös mõistetakse koolivõrgu all mingi piirkonna koolide kogumit, mis hõlmab endas koolihooneid ja nende paiknemist, seal töötavat personali (sh õpetajad), õppivaid õpilasi ja eelnimetatuile tehtavaid kulutusi.

Koolivõrgu ümberkorraldamise või korrastamise all võib mõista tegevust, kus demograafilised muutused viiakse vastavusse õppekohtadega. Selleks ühendatakse või liidetakse põhikoolid, lõpetatakse õppetegevus ühes või mitmes põhikooli astmes või põhikoolis ning ka üldkeskhariduse andmine kohaliku omavalitsusüksuse pidamisel olevates üldhariduskoolides. [8, § 4]

Eestis on välja töötatud koolivõrgu programm aastateks 2019-2022, mille eesmärk on õpilaste arvu vähenemist arvestava ja kaasava hariduse põhimõtetest lähtuv koolivõrk, mis tagab võrdse ligipääsu kvaliteetsele haridusele kõigis Eesti piirkondades. Programm toetab põhikooli ja gümnaasiumi lahutamist, riigigümnaasiumide loomist, haridustaristu optimeerimist, õppekeskkonna nüüdisajastamist, hariduse kättesaadavuse parandamist ja haridusasutuste vahelise koostöö suurendamist. [9]

Riigigümnaasiumite reformiga soovitakse, et aastaks 2023 alustaks õppetööd 24 riigigümnaasiumi, sh igas maakonnas vähemalt üks [3]. Sellega soovitakse eelkõige tagada maakondlik tugev ja kvaliteetne gümnaasiumiharidus ja ressursside mõistlikum kasutus, jättes kohaliku omavalitsuse kanda ainult kvaliteetse põhihariduse pakkumise roll.

2018/2019. õppeaastal alustas Eestis tööd 518 (sh 160 keskkooli) statsionaarsel õppel põhij- ja üldkeskharidust pakkuvat kooli 151 164 õpilasega, millest 83% kooliasutustest ja 89% õpilastest asuvad munitsipaalomandis [10]. Poliitikauuringute Keskuse Praxis 2014. aasta analüüsis tuuakse välja, et aastaks 2020 võiks koolivõrgu suuruseks olla 352 põhikooli ja 44 gümnaasiumi [11]. Võttes aluseks eeloleva analüüsi, peaks 2020. aastaks olema Eestis 122 kooli vähem.

Eeltoodud statistika osundab selgelt valdavale tegelikkusele, mille järgi koolivõrgu korraldamise ja ümberkorraldamise raskuskese on koondunud omavalitsuste kätte. Samas

võib nentida, et pärast üle-eestilist haldusreformi on seda mõnevõrra lihtsam korraldada, kuna liitunud piirkonna koolidel on nüüd üks pidaja.

Poliitikauuringute Keskuse Praxis analüüsist selgus ka, et koolivõrgu ümberkujundamise peamised takistused on seotud majanduslike teguritega, sest omavalitsustel puudub selgus, kuidas muutuvad ja kes kannab koolipidamisega seotud kulud riigigümnaasiumide reformi korral. Samuti võib takistuseks saada olemasolev transpordivõrk. Takistused võivad olla ka poliitilised – kooli püsijäämine on oluline valimislubadus, millest ei saa taganeda. Lisaks peavad omavalitsused arvestama kohalike perede rahaliste võimalustega, sest kõigil pole võimalik alati oma lapsi kaugemale kooli saata. Maakool on ka oluline tööandja ja omab sotsiaalset tähendust, kuna kool on sotsiaalsete probleemide lahendaja ja seltsielu keskus. [11]

Maakool on tihti mitteametlik kohtumispaik ja sellel võib olla emotsionaalsem või sümbolsem tähendus kogukonnas. Kooli olemasolu võib olla kui elujõulisuse ja jõuka kogukonna tunnus [12]. Erinevate funktsioonide tõttu, mida üks maakool võib kogukonnale olla, peetakse kooli sulgemist tihti kogukonna hääbumise põhjuseks, kuid see ei pruugi nii olla. Mitmetest uuringutest on selgunud, et näiteks, luues kogukonnale uue kogunemiskoha, ei pruugi kooli sulgemine tähendada kohest küla hääbumist. [13]

Varasemaid uurimistöid, mis sisaldaksid haridusvaldkonna või kitsamalt koolivõrgu ümberkorraldamist, arvestades sealjuures nii majanduslikke aspekte kui ka kogukonna hoiakuid, ei ole autoril õnnestunud leida. Küll aga leidub omavalitsuste tellitud või koostatud haridusvõrgu analüüse.

Saare valla haridusvõrgu analüüsis toodi välja Saare valla üldandmed (rahvastik, sündimus), mis on kaudselt mõjutavad tegurid. Anti ülevaade Saare valla haridusvaldkonna kuludest ja õpilaste arvu prognoosist. Saare valla haridusvaldkonna analüüsi kaasati ka lapsevanemad. Viidi läbi kaks lihtsustatud küsitlust, et saada lapsevanematelt esmast sisendit valla haridusvaldkonna arendamiseks. Töö lõpus toodi välja võimalikud haridusvõrgu variandid ja peamised järeldused. [14]

Teised sarnased haridusvõrgu analüüsid on keskendunud pigem majanduslikule analüüsile. Näiteks Tapa valla haridusvõrgu analüüs toob välja järgmised analüüsi osad: õpilaste arv ja perspektiivne muutus; õppehoonete analüüs (seisukord, kulud, tegelik vajadus); hariduse

andmise võimekuse analüüs (perspektiiv ja tegelik olukord); finantsmajandusliku olukorra analüüs (riigi poolsete eraldiste analüüs, palgakulu analüüs). [15]

Koolivõrku kui ka laiemalt haridusvõrku on uuritud väljaspool Eestit erinevalt. Näiteks Portugali näite põhjal töötati välja dünaamiline optimeerimise mudel avalike rajatiste planeerimiseks ja see lähtus konkreetset koolivõrgu planeerimise vajadusest [16].

Serbias uuriti üleriigiliselt väga põhjalikult koolivõrku, kuhu kaasati erinevaid huvigruppe ja eksperte. Uuringus toodi välja, et ühe uuritava rühma seisukoht oli, et väiksed koolid, mille ülalpidamine on kallis, tuleb kohe sulgeda. Sellise seisukoha pooldajad esindasid inimesi, kes püüdsid leida majanduslikult kokkuhoiukohti. Arutellu Serbia koolivõrgu tuleviku üle sekkusid erinevate elualade esindajad, sealhulgas hariduseksperdid ja Haridusfoorum. Nende arutelude tulemusena selgus, et probleem koolivõrgu korrastamisel on komplekssem, kui osati arvata. Arutelude tulemusena ning Serbia koolivõrgu korrastamise programmi käigus selgus, et lisaks majanduslikule ratsionaalsusele tuleb arvestada ka sotsiaalsete (õigus haridusele, hariduse võrdsus) ja pedagoogiliselt mõistlike aspektidega (kooli organisatsioon, hariduse kvaliteet, õppekavade asjakohasus jne). Selline lähenemisviis ei tähenda, et majandusliku tõhususe kriteeriume ei peaks arvesse võtma. Siiski juhiti uuringus tähelepanu asjaolule, et maapiirkondade koolivõrgu optimeerimisel ei tasu luua illusioone, sest väikeste maapiirkondade koolid maksavad ka pärast optimeerimist tõenäoliselt rohkem kui linnakoolid, kui võtta indikaatoriks vaid kulu ühe õpilase kohta. [17]

Lisaks eelmainitud suurematele üleriigilistele uuringutele, mis sisaldasid kõiki koolivõrgu ümberkorraldamist puudutavaid nüansse, saab koolivõrku uurida ka ühest aspektist. Näiteks Hispaanias kujundati koolitranspordi optimeerimise mudel, mille tulemusena sooviti vähendada koolitranspordi kulusid ja õpilaste kooli jõudmiseks kulunud aega [18].

Koolivõrgu ümberkorraldamisel on tähtis ka probleemi seostamine võimalustega. Näiteks lasteaia ja kooli liitmine, huvitegevusvõimaluste laiendamine koolis või kohaliku gümnaasiumihariduse kuvandi parendamine. Oluline kõige juures on oskuslik ja põhjalik teavitustöö kogukonnas. [11]

Üldiselt võib tõdeda, et koolide sulgemine võib mõjutada perede igapäeva elu (eriti nende perede elu, kelle rahalised võimalused on väiksemad) ja küla hääbumist, kuid kui on piisavalt tugev kogukond (kohalik võrk) ja leitakse alternatiivne külakeskus, ei mõju kooli sulgemine laastavalt külaelule [19]. Koolivõrgu korrastamisega on võimalik saavutada

tasakaal riiklike toetuste, valdade või linnade haridusvaldkonnas tehtavate kulutuste, õpilase ja lastevanemate maksimaalse rahulolu ja õppekvaliteedi osas.

1.2. Hariduse kvaliteet

Hariduse pakkumisel on olulised kaks tegurit – selle kättesaadavus ja kvaliteet. Käesolevas peatükis antakse ülevaade kvaliteetse hariduse komponentidest, mõõdikutest ja kättesaadavusest.

Koolivõrgu korrastamise vajadus ja aktuaalsus on olnud üle kümne aasta ja seal juures on rõhutatud, et koolivõrgu korrastamise kõige olulisem ajend peaks olema hariduse kvaliteedi tõstmine ja võimaluste loomine haridusvalikutel. [20]

Kvaliteetse hariduse võimaldamine kõikidele inimestele on Eesti üheks olulisemaks hariduseesmärgiks [2]. Sellest tuleneb, et langetades otsuseid selle kohta, kas ja kui palju haridusasutusi vallas pidada, tuleb lahendada ka küsimus, milliseid ehk millise kvaliteediga neid pidada. Hariduse kvaliteedil on terves ühiskonnas väga suur roll, sest haritud inimene ehk inimressurss on kõige väärtuslikum tootmistegur ja konkurentsieelise peamine allikas [21].

Hariduse kvaliteet kui mõiste pole sugugi uus mõiste, aga selle defineerimine on keeruline, sest mõiste „kvaliteet“ olemus on ajas koos inimesega muutuv. Hariduse kvaliteeti saab hinnata erinevatest vaatenurkadest: jälgides õpetamise ja õppimise protsessi, optimeerides kulutusi või haridusnõudlust, hinnates õppeprotsessi ja organisatsiooni võimaluste vastavust ning vastavust kasusaaja soovidele. Kvaliteedist rääkides saab anda hinnangu mingi tegevuse või tulemuse vastavusest hindaja (kasusaaja) soovile ja kasutada olevale ressursile. Eriliselt rõhutakse kvaliteedi jälgimisel ja hindamisel järgmiste aspektide tähtsust [22]:

- Millised valikuvõimalused haridustee jätkamiseks annab omandatud põhiharidus;
- Kas iga laps jõuab kooli, et omandada seadusega ette nähtud kohustuslik haridus.

Kui rääkida üldiselt põhikooli kvaliteedist, siis ollakse üksmeelel, et põhikooli (vähemalt esimesed kaks kooliastet) hea kvaliteet seisneb pigem koduläheduses ja väiksuses, kuna hariduse sotsiaalne roll on neis suurem. [11]

Põhihariduse kättesaadavuse all tuuakse põhikooli- ja gümnaasiumiseaduse §-s 7 välja, et [5]:

- koolipidaja peab tagama riikliku õppekava täitmiseks vajalike kvalifitseeritud õpetajate olemasolu, turvalisuse, tervisekaitse ja õppekava nõuetele vastava õppekeskkonna olemasolu ning võimalused õpilase arengu toetamiseks;
- kohalik omavalitsus peab võimaldama koolikohustuse täitmist valla või linna haldusterritooriumil elavatele koolikohustuslikele lastele;
- vähemalt 80 protsendil õpilastest, kelle jaoks põhikool on elukohajärgne kool, ei tohi kooli jõudmiseks kuluda rohkem kui 60 minutit.

Kvaliteetset üldharidust nähakse kui kaasava hariduse põhimõtteid järgivat süsteemi, mis on võrdväärselt kättesaadav kõigile isikutele sõltumata nende sotsiaalsest ja majanduslikust taustast, rahvusest, soost, elukohast või hariduslikust erivajaduses. Üldhariduse puhul tagab [5]:

- kooli pidaja gümnaasiumi riikliku õppekava täitmiseks vajalike kvalifitseeritud õpetajate olemasolu, turvalisuse, tervisekaitse ja õppekava nõuetele vastava õppekeskkonna olemasolu, võimalused õpilase arengu toetamiseks ning kooli võimekuse pakkuda lisaks kohustuslikele õppeainetele ka valikõppeaineid gümnaasiumi riiklikus õppekavas sätestatud nõuete kohaselt;
- kvaliteetse ja valikuterohke ning gümnaasiumi riiklikule õppekavale vastava üldkeskhariduse omandamise võimaluse tagavad riik ja kohalik omavalitsus, pidades igas maakonnas õpilaste arvust lähtuvalt vajalikul arvul gümnaasiume. Riik kohustub pidama igas maakonnas vähemalt ühte gümnaasiumi.

Nii inimese enda kui ka ühiskonna jaoks on oluline, milline on baasharidus ja teadmised selleks, et jätkata soovitud valdkonnas ja tasemel oma haridusteed. Kvaliteetne haridus võimaldab valikuvabadust.

Haridus- ja teadusministeeriumi haridusstatistika andmebaas Haridussilm toob välja koolide omavaheliseks võrdluseks tulemus- ja tõhususnäitajad, mida samamoodi võib seostada hariduse kvaliteediga.

Tulemuslikkuse näitajatenä on välja toodud näiteks õppetöö katkestajate protsent, lõpetajate edasiõppimise protsent, nominaalajaga lõpetajate protsent, osalemine huvitegevuses, riigieksami tulemused jne. Tõhususe hindamiseks on välja toodud sellised näitajad nagu klassikomplekti täituvus, õpilaste ja õpetajate suhtarv, pinnakasutus õpilase kohta ja põhitegevuse kulud õpilase kohta. [10]

Hariduse kvaliteet on teema, kus ei saa kunagi lõpuni rahul olla ja kus saab alati midagi paremaks muuta [20]. Kvaliteedi parendamine eeldab erinevaid poliitikaid, mis peavad hõlmama erinevaid meetmeid, nagu näiteks kulutused, infrastruktuur, õppekava, õppetarvikud, kooli juhtimine, vanemate kaasatus, õpilaste hindamissüsteem jne [23].

Eestis on käivitunud mitmed algatused hariduse kvaliteedi parendamiseks. Sinna hulka kuuluvad koolide rahastamise mehhanismide kohandamine, „Eesti elukestva õppe strateegia 2020“ loomine, 2013. aasta kutsehariduses ja 2011. üldhariduses õppekavade reform jne. [24]

Kokkuvõtlikult võib öelda, et hariduse kvaliteet hõlmab endas mitmekülgseid ja laialivalguvaid komponente. Alustades hariduse kättesaadavusest, õppekavadest lähtuvast ja kvalifitseeritud õpetajatega õppetööst, nõuetele vastavast õpikeskkonnast kuni õpitulemusteni välja, mille head tulemused annavad inimesele valikuvabaduse. Hariduse kvaliteedi tagamine on seotud finantsvõimalusega. Selleks, et palgata kvalifitseeritud õpetajaid, tagada head õpitingimused ja -vahendid, turvaline transport jne, on vaja raha. Omaavalitsuse piiratud ressursside tingimustes, kus demograafilised tendentsid (vananev ühiskond) soodustavad vallaeelarvelisi kulutusi koolivõrgule, on oluline otsustada, kas jätkata olemasoleva koolivõrgu rahastamist või suunata koolivõrgu ümberkorraldamisel vabanev ressurss õppe kvaliteeti.

1.3. Koolivõrgu seos rändega

Seoses elanike vähenemisega paljudes maapiirkondades on asjakohane vaadata sügavamalt rände temaatikat. Käesolevas peatükis tuuakse erinevatele uuringutele tuginedes välja peamised rände põhjused, et saada parem ülevaade, kas ja millised tagajärjed võivad olla sellel koolivõrgu korrastamisele ja piirkonna arengule.

Kohaliku omavalitsuse korralduse seaduse § 6 lg 2 sedastab, et omavalitsusüksuse ülesanne on korraldada vallas või linnas koolieelsete lasteasutuste, põhikoolide, gümnaasiumide ja huvikoolide, raamatukogude, rahvamajade, muuseumide, spordibaaside, turva- ja hooldekodude, tervishoiuasutuste ning teiste kohalike asutuste ülalpidamist, juhul kui need on omavalitsusüksuse omanduses ja nimetatud asutuste osas võidakse seadusega ette näha teatud kulude katmist kas riigieelarvest või muudest allikatest [25]. Normist võib selgelt tuletada tõdemuse, et juhul, kui kool on loodud, tuleb seda ka ülal pidada, kuid samas võib omavalitsus otsustada kooli sulgemise üle või jätta koolid sootuks avamata.

Kooli ülalpidamise, avamise või sulgemisega kaasnevad peale ressursiliste küsimuste ka sotsiaalsed küsimused. Näiteks, kuidas hariduse kättesaadavus maapiirkonnas mõjutab inimeste liikumist teistesse piirkondadesse või millised on need teenused, mida kohalik omavalitsus peab pakkuma, et piirkonda tuleksid elama noored pered.

Igale piirkonnale (omavalitsusüksusele) on oluline, kui arvukas ja milline on sealne elanikkond, sest sellest sõltub piirkonna areng – kohaliku omavalitsuse võimalused kui ka piirkonna inimeste vajadused [26: 8].

Maapiirkonna rahvaarvu vähenemine, rahvastiku vananemine ja lisaks regiooniti ebaühtlane paiknemine on Eestile jätkuvalt aktuaalne probleem. See on tekitanud olukorra, kus sotsiaalsete teenuste kättesaadavus ja ettevõtluse ning tööhõive võimaluste olemasolu maapiirkonnas on keerulisem. See põhjustab elanike lahkumist ja omakorda halvendab veelgi olukorda, muutes teenuse pakkumise kohapeal kulukamaks ja halvendades piirkonna majanduslikku konkurentsivõimet. [27: 24]

Aastatel 2017–2018 on 79-st kohalikust omavalitsusest rahvaarv vähenenud 53-s omavalitsuses. Kõige suurem rahvaarvu vähenemine on toimunud Saare vallas (2,77%), Loksa linnas (2,62%) ja Lüganuse vallas (2,39%). Samal perioodil on Eesti rahvaarvu muutus 0,27%. [28]

Uuringus „Maapiirkond noorte elu- ja ettevõtluskeskkonnana“ toodi välja maapiirkonna elukeskkonna komponendid ja nende olulisus. Uuritavateks komponentideks oli turvalisus, rahu ja privaatsus; töö; transport; kool ja lasteaed; vaba aeg. Uuringust selgus, et kõige olulisemaks komponendiks peetakse turvalisust, rahu ja privaatsust (87%), selle järel tööd (82,6%), transporti (80,1%), neljandaks kooli ja lasteaedade (75,3%), ja viimasena vaba aja (65,5%) olemasolu. Samas uuringus toodi välja ka selle komponendi olemasolu. Uuringu

tulemused näitasid, et kõige suurem vahe olulisuse (82,6%) ja olemasolu (9,3%) vahel on komponendil töö. 73,3% vastanutest tõid välja, et olulist komponenti, tööd, nende piirkonnas pole. Kõige väiksem vahe olulisuse (73,5%) ja olemasolu (65,8%) vahel oli komponendil kool ja lasteaed. [29: 27–33]

Eelnimetatud komponentide puudumine võib põhjustada inimestes rahulolematust, mis omakorda võib edasi viia elukoha vahetuseni. Nii Eestis kui ka Eestist väljaspool on uuritud siserände (piirkonnasisest) kui ka välirände (piirkonnast väljapoole) põhjuseid. Töö eesmärgist tulenevalt tuuakse välja ainult siserände põhjused.

Eesti Uuringutekeskuse 2014. aasta analüüsis toodi välja, et aastatel 2002-2014 olid põhilised siserändajad noored vanuserühmades 20–29 (39%) ja 30–39 (41%). Sama perioodi põhiliseks rände üleüldisteks põhjuseks toodi tööga seotud põhjus (31%), kuhu alla kuulusid nii enda kui ka abikaasa või elukaaslase töökohavahetus, erialase töö leidmine, töökohale lähemale kolimine ning tööpuudus. Järgmise rändepõhjuseks toodi välja isiklikud ja perekondlikud põhjused (28%) nagu näiteks abiellumine, elukaaslase leidmine, lahutus. Kolmandaks oli eluasemega seotud põhjused (22%), sh oma kodu soetamine, vajadus suurema, väiksema või soodsama pinna järele. Neljandaks rändepõhjuseks jäi uuringus haridusega seotud põhjused (8%), mille all on nimetatud kooli, õppimist ning ülikooli minekut, oma lapse kooli või lasteaiakoha mitte kättesaadavust ning õpingute lõppemist. Eelviimasena on välja toodud majanduslikud põhjused (3%) ja viimasena vähe arenenud piirkond (2%). [30: 10–11]

Siserännet saab vaadelda mitmeti – linnast linna, linnast maale, maalt linna ja maalt maale ning tuua välja erinevate liikumissuundade peamised põhjused. Käesoleva töö eesmärgist lähtuvalt tuuakse välja uuringu tulemused, mis käsitlevad eelkõige linnast maale ja maalt linna liikumisi.

Uuringus osalejate seas toimus Eestis sisest rännet kõige enam linnast linna (32%), linnast maale (31%), maalt linna (22%) ja maalt maale (15%). Maalt linna kolimise peamiseks põhjuseks toodi välja tööga seotud põhjused (37%), seejärel isiklikud ja perekondlikud põhjused (31%), millele järgnes eluasemega (11%) ja haridusega (11%) seotud põhjused. Vähestel juhtudel oli maalt linna kolimise põhjused majanduslikud (3%), vähe arenenud piirkond (3%) , turvalisus ja halb elukeskkond (1%) ja 3% ei osatud öelda põhjust. Vastupidise rände (linnast maale) peamiseks põhjuseks toodi välja eluasemega seotud

põhjused (42%), isiklikud ja perekondlikud põhjused (23%), tööga seotud põhjused (15%). Kõige vähem liiguti suunas linnast maale haridusega seotud põhjustel (1%) ja vähearenenud piirkonna (1%) tõttu. [30: 12–14]

Eelkäsitletud uuringutes toodi välja, et peamised üleüldised rändepõhjused on tööga seotud ja perekondlikud põhjused. Sama tulemuseni jõuti ka suunal maalt linna kolimine. Linnast maale kolimise põhiliseks põhjuseks toodi tulemustes välja eluasemega seotud põhjused. Järgmisena tuuakse välja, mis on motiveerivad ja takistavad tegurid maapiirkonda kolimiseks.

Kõige enam motiveerib maapiirkonda kolimist ja sinna jäämist looduslähedane, rahulik, vaikne ja turvaline looduskeskkond (54,6%), järgmise motivaatorina toodi välja tasuv ja kodule lähedal asuv töökoht (43,7%). Olulisuselt kolmandaks komponendiks peeti kogukonda, mis on sõbralik, kokkuhoidev, aktiivne ja ettevõtlik (27,6%). Neljandaks transporti (19%), mis sisaldab hooldatud teid, vajaduspõhist ühistransporti. Viieandana toodi välja kooli ja lasteaia olemasolu komponent (17,2%), millele järgneb üleüldiste teenuste olemasolu (arstiabi, kultuuriürituste, poodide ja postiteenus) (14,4%) ja kõige vähem motiveerib maapiirkonda kolimist erinevad kommunaalteenused nagu kvaliteetne elektri- ja veeühendus elumajas (4,0%). [29]

Motiveeritavate tegurite kõrvale tuleks vaadata ka maapiirkonda kolimist takistavaid piiranguid. Üle poole vastanutest (60,3%) töid välja, et peamiseks takistavaks teguriks on töökohtade puudus, kaugus ja madal palk. Teise takistava tegurina toodi välja puudulik transport (47,7%), kolmandaks üleüldiste teenuste vähesus (31%) ja neljandaks koolide, lastaedade ja huviringide vähesus (14,9%). Vähesemal määral võib takistavateks teguriteks olla kogukonna tunnetuse puudumine (9,8%), kommunaalteenuste halb ühendus või puudumine (8,0%) või elukeskkond (reostatud loodus, halb loomapidamine või metsamajandamine, mis rikub looduskeskkonda) (3,4%). [29]

On palju vastuolulisi tõendeid ja uuringutes ei ole tugevat konsensust hariduse rolli kohta rändes [31]. Samas tuginedes eelnevalt väljatoodud uuringutele, võib väita, et koolide ja lastaedade olemasolu või puudumise komponent pole primaarne rände käivitaja. Teatud tingimustel, nagu ligipääs paremale haridusele, võib põhjustada noorte rännet suunal maalt linna ja sellist rännet toetavad tihti ka lapsevanemad, et säästa lapsi maal töötamise perspektiivist [31].

Kui ühelt poolt ei toeta nimetatud uuringud selgelt väidet, nagu oleks hariduse olemasolu ja kättesaadavus piirkonnas selgelt seoses võimaliku rändega, ei julge uuringud ka vastupidist väita. Rände peamine põhjus on siiski parema elu otsinguga seonduv, sh töökohtade olemasolu, samuti sama töö eest makstav kõrgem palk, parem/odavam eluase.

1.4. Strateegiline juhtimine avalikus sektoris koolivõrgu ümberkorraldamisel

Avaliku sektori juhtimisel tuleb arvestada erinevate aspektidega ja see on keerulisem protsess kui erasektori juhtimine, sest arvestada tuleb kodanike heaoluga ja primaarne väljund ei ole kasum, vaid heaolu- või kvaliteedi kasv. Käesolevas peatükis antakse ülevaade avaliku sektori strateegilisest juhtimisest ja sellest, millest tuleb lähtuda koolivõrgu ümberkorraldamisel.

Strateegiline juhtimine on mitmetahuline protsess, mis seisneb esmalt keskkonna sise- ja välihindamises, strateegia väljatöötamises, elluviimises, kontrollimises ja hindamises [32: 11]. Strateegia ise on põhjalik kaugema eesmärgiga tegevusplaan, mis vastab küsimustele nagu: kus ollakse pragu, millised tahetakse olla mõne aasta pärast ja kuidas selleni jõuda [33, p. 10]. Läbi ajaloo on mõistet strateegia defineeritud erinevalt.

Strateegia mõiste on pärit Vana-Kreekast ja algselt oli see sõna kasutuses sõjapidamises, kus enne meie aja arvamist peeti armeede vahel sõdu ja nende käigus arendati militaarseid strateegiaid. Majandusse toodi strateegia mõiste pärast II maailmasõda (1947). J.von Neumann ja O.Morgenstern defineerisid strateegiat kui tegevusplaani konkreetsetes situatsioonides, mis on sõltuvuses oponendi tegevusest. [32: 33–34]

Suurt rolli strateegia kujunemisel ajaloos on omistatud käsikirjale „Strateegia ja struktuur“, mille on kirjutanud Alfred Chandler (ilmumisaasta 1962). Raamatus analüüsitakse ja võrreldakse nelja äriühingut (du Pont, General Motors, Standard Oil ja Sears), kus on püütud anda Ameerika Ühendriikide suurte ettevõtete arengu jutustusajalugu koos üldiste faktidega, kuidas struktuur jälgib strateegiat ehk strateegia peab kujundama struktuuri. [34: 6, 119]

Strateegia mõiste intellektuaalne areng jätkus 1970ndatel, kus Kenneth Andrews defineeris strateegiat kui suurte eesmärkide ja sihtide kompleksi ning olulisi poliitikaid või plaane

nende eesmärkide saavutamiseks, mis ühtlasi on selgesõnaliselt väljendatud sellisel kujul, et oleks aru saadav, millises äris ja millise ettevõttena ollakse või olla tahetakse. [35: 13]

Strateegiline juhtimine peab olema dünaamiline protsess, mis hõlmab olemasolevate ressursside (inimesed, raha) jaotamist ja suunamist organisatsioonis kokkulepitud eesmärkide saavutamiseks. Strateegilise juhtimise põhieesmärke peaks olema järjepidev fookuse hoidmine organisatsiooni tegevusplaanidel. [36: 18]

Alates 1980. aastatest on strateegiline juhtimine läinud ka avalikku sektorisse, mis on olnud läbi aegade üks tõhusamaid uuendusi, mille rakendamine lubab riigiasutustel saada ratsionaalset kasu struktureeritud tulevikku suunatud juhtimistehnoloogiat kasutades, mis on laenatud erasektori valdkonnast. [37]

Strateegilist juhtimist avalikus sektoris on arendatud läbi aastate samm-sammult ja seda ei saa enam vaadelda kui ainult ühte tööriista, mille kaudu saab muuta avalikud teenused paremaks. Üha enam on see suurenev protsess, kus valitsused saavad seda kasutada riiklikuks arenguks. [38: 4]

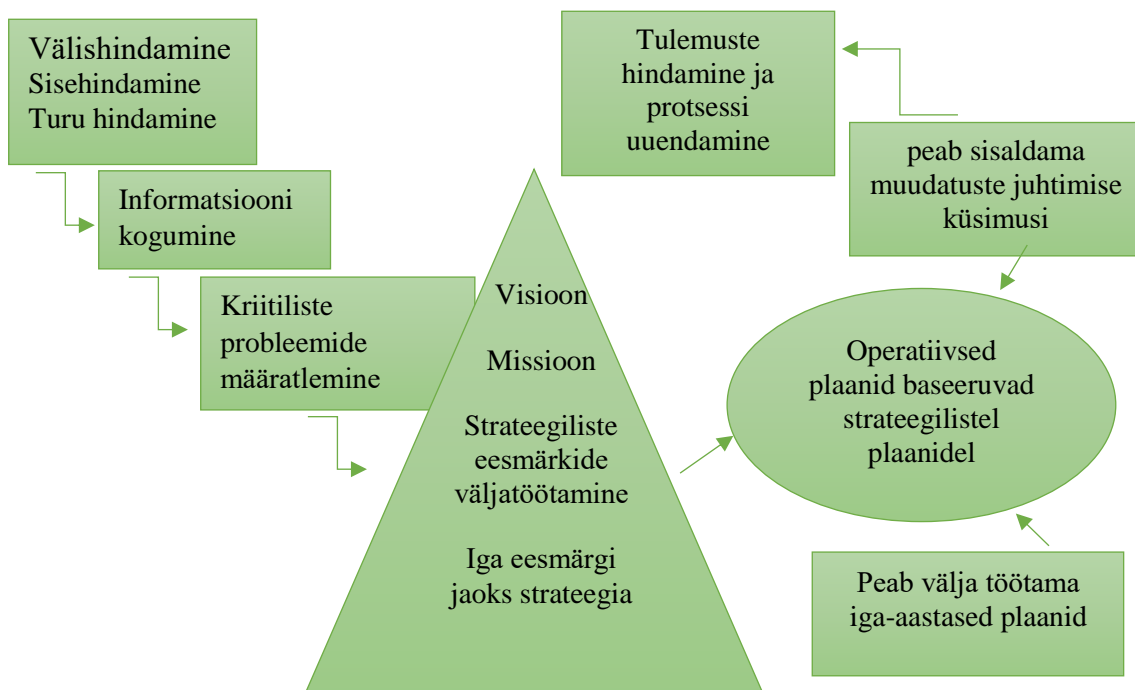
Turu dünaamika, tehnoloogia areng, suurenenud ühiskondlikud nõudmised ja vajadus pakkuda rohkem sotsiaalteenuseid vähemate ressurssidega [39] on viinud vajaduseni juhtida avaliku sektori organisatsiooni erasektori põhimõtetega.

Ehkki riigid on erinevad, on avalikus sektoris toimunud muutused sarnased ning viinud tõdemuseni erasektori juhtimispõhimõtete rakendamise vajalikkusest. Sellisteks muutusteks on peamiselt [40]:

- valitsuse rolli vähenemine avaliku sektori teenuste osutamisel;
- konkurentsituatsiooni tekkimine;
- aruandluskohustuse kohustus avaliku sektoris;
- avalikele organisatsioonidele standardite, selgete eesmärkide ja mõõdetavaid tegevustulemusi kajastavate näitajate määramine;
- suurema tähelepanu pööramine tegevuse väljundtulemustele;
- erinevate valdkondade puhul juhtiva võimu vähendamine.

Strateegiline juhtimine avalikus sektoris sarnaneb erasektori strateegilisele juhtimisele, kuid siiski esineb erinevusi sektorite ja tegevusvaldkondade vahel. Näiteks erasektoris kehtestab piirid turg, avalikus sektoris on piirid kehtestatud valitsuse õigusaktidega. Erasektoris

soovitakse investeringutelt saada tulu, avalikus sektoris on tuluks avalik huvi ja teenuse kvaliteet. [41: 149–150]

Joonis 1. Avaliku sektori strateegilise juhtimise mudel. [57]. Autori kohandatud.

Joonisel 1 on näha, et strateegilise juhtimise planeerimiseks on vaja esimese sammuna informatsiooni koguda, tehes sise- ja väliskeskkonna hindamist ja määratleda kriitilised probleemid. Eelnevast lähtudes tuleks sõnastada organisatsiooni missioon ja visioon. Järgmiseks sammuks on strateegiliste eesmärkide püstitamine ning iga eesmärgi jaoks eraldi strateegia väljatöötamine. Strateegilise juhtimise protsessis on olulisel kohal strateegilistel plaanidel tuginevad operatiivsed plaanid, mis kindlustavad strateegiliste eesmärkide elluviimise. Samuti on need sisendiks iga-aastaste eesmärkide väljatöötamisel. Strateegiline juhtimine avalikus sektoris toimub järjepideva ning integreeritud protsessina, mille käigus hinnatakse tulemusi ja reageeritakse muutustele. Avaliku sektori puhul on oluline kõige eelneva juures avalikkuse teavitamine strateegilistest plaanidest ja tegevussuundadest.

Strateegilise juhtimise üheks olulisemaks osaks on strateegiline planeerimine. Strateegiline planeerimine on eesmärkide püstitamine ja nende saavutamise teede kindlaks määramine, juba toimunud tegevuste ja hetkeseisu hindamine, hinnangute põhjal järelduste tegemine, uute eesmärkide formuleerimine ning nende eesmärkide saavutamiseks vajalike praktiliste meetmete/abinõude väljatöötamine. Strateegiline planeerimine on protsess poliitika,

planeerimise, eelarvestamise, juhtimise ja järelvalve sidumiseks mitmel erineval tasandil. Avaliku sektori üheks tõhusamaks töövahendiks on arengukava. Strateegiline arengukava on strateegilise planeerimise protsessi üheks väljundiks ja sätestab arengukava kehtivusperioodil järgmised punktid [42]:

- mida ministeerium (id)/amet/organisatsioon soovib saavutada;
- miks soovitakse saavutada neid eesmärgi;
- millised piirangud takistavad eesmärgi saavutamast;
- konkreetsed tegevused, mida planeeritakse ette võtta eesmärkide saavutamiseks, näidates ära nende tegevuste suhtelise prioriteetsuse;
- ressursid (inimesed, infrastruktuur ja raha), mida vajatakse nende tegevuste läbiviimiseks, näidates ära ka selle, milline on ressursside allikas.

Kohaliku omavalitsuse arengukava koostamisel tuleb arvestada kogu riigi planeerimissüsteemiga, kus hierarhias eristatakse kolme tasandit: riiklik, maakondlik ja kohalik omavalitsus [43]. See tähendab seda, et kohaliku omavalitsuse arengukava koostades peab arvestama maakonna sotsiaal-majanduslikke arengustrateegiaid ja maakondlikku regionaalpoliitikat, mis omakorda on arvestanud riigi sotsiaal-majanduslikke arengustrateegiaid ja riigi regionaalpoliitikat. Kohalikud haridusasutused sh koolid peavad oma arengukavade koostamisel aluseks võtma kohaliku omavalitsuse koostatud arengukava. Need peavad omavahel haakuma ja ei tohi olla vastuolus [25, § 37 lg 2].

Kokkuvõtvalt võib öelda, et kogu süsteem on omavahel seotud ja hierarhiliselt paigas, tulles kõrgemalt (riiklikult) tasandilt madalamale tasandile (kohalikud koolid). Omavoliliselt ja oma nägemise järgi ei saa keegi suuri muutusi korraldada. Näiteks, kui riik oma üldiste strateegiatega haridusvõrgu ümberkorraldamisega ja hariduse kvaliteedi parendamisega välja tulnud, peavad arvestama sellega ka oma arengukavades omavalitsused ja koolid. Arengukavades püstitatud eesmärkide juhtimist on avalikus sektoris võimalik ellu viia strateegilise juhtimise teel, võttes aluseks teooria, mis toob välja, et alustama peaks olukorra hindamisega, informatsiooni kogumisega ja probleemide määratlemisega. Sealjuures ei tohi unustada kogukonna kaasatust. Koolivõrgu ümberkorraldamisel võibki alustada hetkeolukorra kaardistamisega, mis hõlmab endas koolivõrku, tehtavate kulutuste analüüsi ja kogukonna hoiakute ja arvamuste uurimist koolivõrgu ümberkorraldamise osas.

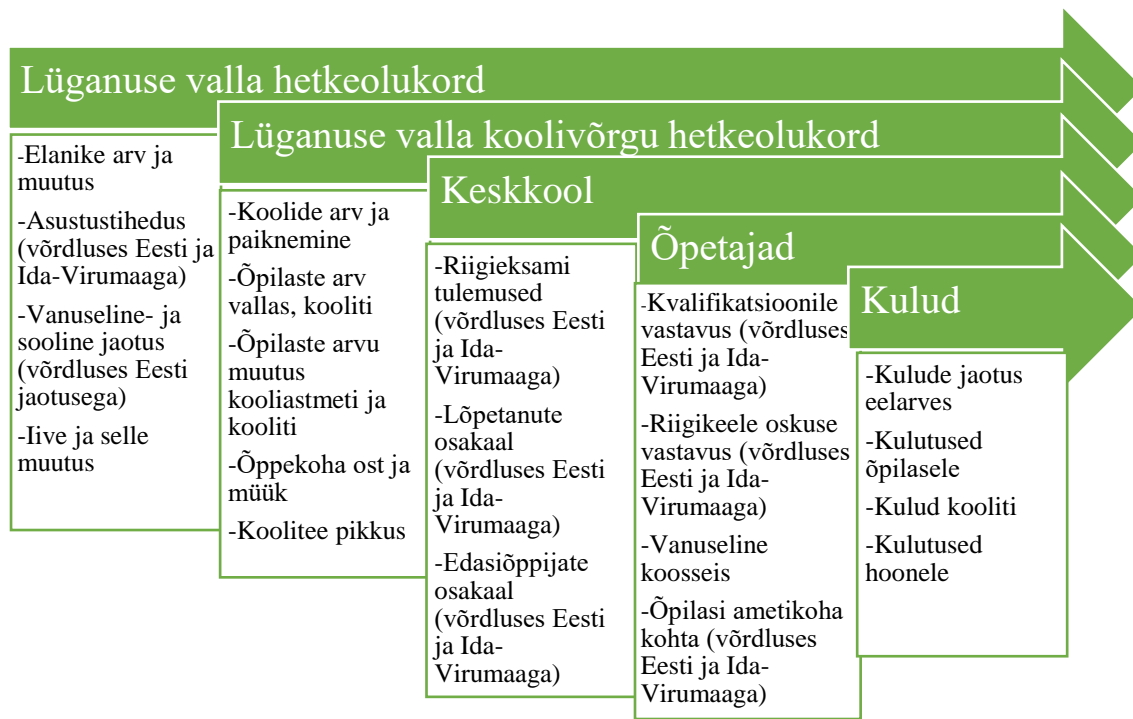
2. LÜGANUSE VALLA KOOLIVÕRGU ÜMBERKORRALDAMISE VÕIMALUSED

2.1. Uurimistöö metoodika

Töös on kasutatud kombineeritud uurimismetoodikat ja uuringudisainiks on juhtumiuuring. Juhtumiuuringus (case study) uuritakse ilminguid tema tavapärase keskkonnas [44: 74] ja ühte objekti (käesoleva töös on selleks ühe valla koolivõrk) võimalikult paljudelt seisukohtadelt [45: 82]. Joonisel 2 tuuakse välja käesoleva töö kvantitatiivse andmekogumise protsess ja märksõnad, mida uuritakse. Töös kasutati teiseid andmeid, mis saadi Eesti Statistikaametist, Haridus- ja Teadusministeeriumi statistikaandmebaasist Haridussilm ja Lüganeuse Vallavalitsusest.

Töös uuritakse Lüganeuse valla elanike arvu, asustustihedust, demograafilist olukorda ja iivet. Analüüsitakse kvantitatiivsel meetodil koolide arvu ja paiknemist, õpilaste arvu ja muutust, õppekohtade ostu ja müüki, õpetajate vanuselist koosseisu ning koolitee pikkust. Analüüsitakse ja võrreldakse (Eesti ja Ida-Virumaaga) andmebaasi Haridussilm tulemus- ja tõhususnäitajaid, milleks on riigieksami tulemused, lõpetanute osakaal, edasiõppijate osakaal, õpetajate riigikeele oskus ja kvalifikatsioonile vastavus ja õpilasi ametikoha kohta. Uurimisküsimusest tulenevalt analüüsitakse ja võrreldakse (Eesti ja Ida-Virumaaga) keskkooli osa eraldi. Eesti ja Ida-Virumaa võeti võrdlusesse sellepärast, et see näitab Lüganeuse valla positsiooni nimetatud analüüsides lõikes nii Eestis kui ka maakonnas. Samuti analüüsitakse Lüganeuse valla koolivõrgule tehtavaid kulutusi. Kulutusi kajastatakse nii, et need oleksid kooli võrreldavad ehk analüüsitakse kulutusi õpilasele ja hoone neto pinnale. Andmed pärinevad Lüganeuse Vallavalitsusest ja aluseks on võetud koolivõrgu eelarvelised kulud ja tulud aastatel 2018 ja 2019 (Lisa 7). Koolivõrgule tehtavates kuludes on kajastatud investeerimisega kaasnevad kulud, personalikulud, majandamiskulud (sh näiteks hoone majandamise-, toiduaine-, õppevahendite-, ürituste kulud jt). Eraldi analüüsitakse valla eelarve ja riigieelarveliste toetuste osakaalu kuludes.

Selline andmete koondamine ja hetkeolukorra analüüs on vajalik olukorra paremaks hindamiseks ja probleemkohtade määratlemiseks (strateegilise juhtimise protsessi esimesed sammud).

Joonis 2. Kvantitatiivse andmekogumise protsess ja uuritavad märksõnad. Autori koostatud.

Kuna strateegiline juhtimine avalikus sektoris eeldab kogukonna kaasatust, viidi kvalitatiivsete andmete kogumiseks läbi fookusgrupi intervjuud. Fookusgrupi intervjuu on intervjuu vorm, kus vastajaid on korraga rohkem kui üks, teema on selgesti piiritletud ja arutelu keskmes. Kuna tegu on siiski intervjuuga, peavad intervjuueerija küsimused ja respondentide vastused olema selgesti eristatavad. [45: 152]

Töö autor viis kõik viis fookusgrupi intervjuud läbi isiklikult. Intervjuud toimusid piirkonniti (koolimajades). Kiviõli Vene Koolis toimusid fookusgrupi intervjuud vene keeles ning Sonda, Lüganuse, Maidla ja Kiviõli I Keskkoolis eesti keeles. Maidla Koolis vastas üks osaleja vene keeles, teised eesti keeles.

Fookusgrupi toimumise aeg lepitati Lüganuse vallavanemaga kokku, seejärel kuulutati välja avalik koosolek koolivõrgu korraldamise teemal, kuhu võisid kõik osapooled ja teemast huvitatud inimesed tulla. Kooli juhtkonnaga oli kokku lepitatud inimesed, kes jäävad pärast koosolekut töö autoriga fookusgrupi intervjuud tegema. Uurimistöö teemast lähtuvalt valiti

vastajateks kooli personali, lastevanemate, hoolekogu ja teemast huvitatud kogukonnaesindajad.

Fookusgrupi intervjuule eelneval perioodil koostas autor uurimisküsimustest lähtuvalt intervjuu küsimuste kava (Lisa 8), mis sisaldab ka lisaküsimusi puhuks, kui on vaja põhiküsimust täpsustada või respondent kaugeneb teemast. Planeeritav fookusgrupi intervjuu aeg kümne inimese puhul oli 1 tund ja 30 minutit. Üldjuhul jäi planeeritav aeg raamidesse va Maidla Koolis, kus planeeritud aeg ületati. Põhjuseks võib välja tuua põhjalikkust ja suuremat huvi kaasarääkimisel (Tabel 1).

Igale fookusgrupi intervjuule eelnes Lüganuse vallavanema Andrea Eiche sõnavõtt, kus ta tutvustas töö autorit ja andis sõna kogukonnale uuritava teema osas. Seejärel alustati fookusgrupi intervjuud. Sissejuhatuseks selgitas autor magistritöö eesmärgi ja probleemi, millest töö teema on ajendatud ning tutvustas kodukorda. Kõigil kordadel jäi kokku tulnud kogukond saali fookusgrupi intervjuud kuulama, kuid fookusgrupi intervjuudel osalesid eelpool kokkulepitud respondendid. Pärast iga küsimuse käsitlemist andis töö autor soovi korral sõna ka auditooriumile ja ka need vastused lindistati. Kogukonnal oli võimalus kõigist fookusgrupi intervjuudest osa võtta ja asjaga/ infoga kursis olla. Tabelis 1 on välja toodud fookusgrupi intervjuuga seotud asjaolud.

Tabel 1. Toimunud fookusgruppide intervjuude ajakava, vastanute ja osalejate arv, intervjuul kasutatav keel ja kestvus. Autori koostatud.

Toimumise koht	Toimumise aeg	Koosolekul osalenute arv	Arvesse võetud vastajate arv	Kestvus	Transkriptsiooni pikkus (lk)	Intervjuu keel
Sonda Kool	04.02.2019	12	9	1h ja 3min	9	Eesti keel
Lüganuse Kool	11.02.2019	24	10	1h ja 38min	13	Eesti keel
Maidla Kool	26.02.2019	37	11	2h ja 14min	14	Eesti keel ja vene keel
Kiviõli I Keskkool	05.03.2019	19	8	1h ja 36min	12	Eesti keel
Kiviõli Vene Kool	07.03.2019	64	13	1h ja 23min	11	Vene keel

Kuigi fookuseks olev teema on emotsionaalne, möödusid kõik intervjuud pingevabalt ja sõbralikult, kuigi kohati kirklikult.

Fookusgrupis osalejate nõusolekul intervjuu salvestati diktofoni ja kaameraaga. Seejärel salvestised transkribeeriti täielikult ja vene keelsed vastused tõlgiti eesti keelde.

Fookusgrupi intervjuu tulemusi analüüsiti erinevalt. Töö autor kodeeris vastused (võrdluses teooria ja arengukavadega) ja analüüsis vastuseid eraldi vastuste kaupa ja piirkonniti (sageduse mõõtmiseks) järgmiste küsimuste osas (Lisa 8):

- 1) Millisena näete teie ühte head kooli?
- 2) Mis on tänases analüüsitavas koolis head ja mis on vajaka? Palun põhjendage.
- 3) Kuidas teie korraldaksite Lüganuse valla koolivõrgu? Mitu kooli, millised ja kus need peaksid Lüganuse vallas olema? Palun põhjendage.

Järgnevate küsimuste vastusteste saamiseks analüüsiti kõikide intervjuude vastuseid, mis andsid uuritava vastuse.

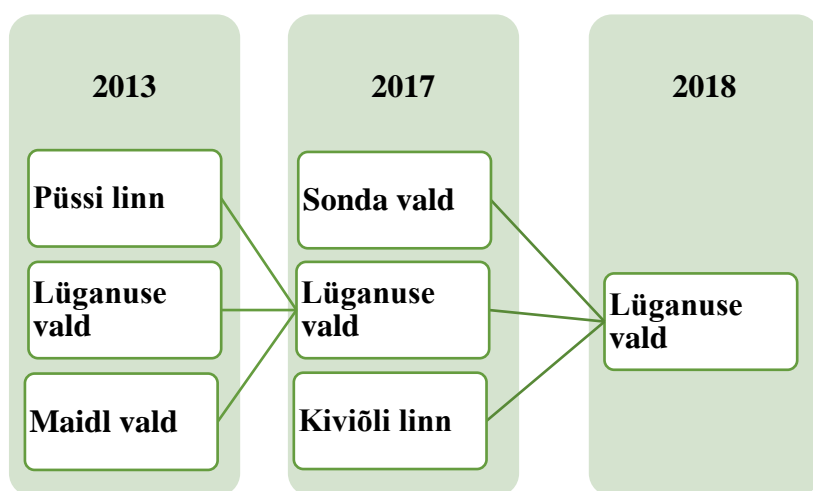
- 4) Mis muutuks piirkonnas ning mis juhtuks teie vaatepunktist, kui suletakse just analüüsitav kool?
- 5) Kui vajalik on gümnaasiumiastme olemasolu ja selle arendamine Lüganuse vallas? Miks?
- 6) Milleks võiks koolihoonet veel kasutada ja juhul, kui kool suletakse, milline võiks olla suletud koolihoone funktsioon edaspidi?
- 7) Millised on veel teie mõtted seoses Lüganuse valla haridusvõrgu võimaliku ümberkorraldamisega?

Viienda intervjuu küsimuse juures vastuse interpreteerimiseks kasutati kvalitatiivset sisuanalüüsi. Eraldi käsitleti vastuseid, millele ei olnud märksõna loodud, kuid mis osutusid koolivõrgu ümberkorraldamise osas oluliseks. Need tuuakse eraldi välja järeldustes.

Selleks, et leida Lüganuse valla koolivõrgu ümberkorraldamise võimalused, analüüsiti nii majanduslikku olukorda kui ka läbiviidud fookusgruupiintervjuusid ja võrreldi tulemusi omavahel.

2.2. Lügānuse valla koolivõrgu hetkeolukord

Lügānuse vald asub Ida-Virumaa loodeosas, põhjast piirneb Soome lahega, läänest Lääne-Virumaaga, idast Toila valla ja Kohtla-Järve linnaga ja lõunast Alutaguse vallaga [46]. Joonisel 3 on välja toodud, et praegune Lügānuse vald on moodustunud kahel ühinemisel. Esimene haldusreform toimus 2013. aastal, kui ühines Püssi linn, Lügānuse ja Maidla vald. Teine haldusreform toimus 2017. aastal, mille tulemusena sai ühinenud valla nimeks Lügānuse vald, kuhu kuuluvad nüüd ka Sonda vald ja Kiviõli linn [47].

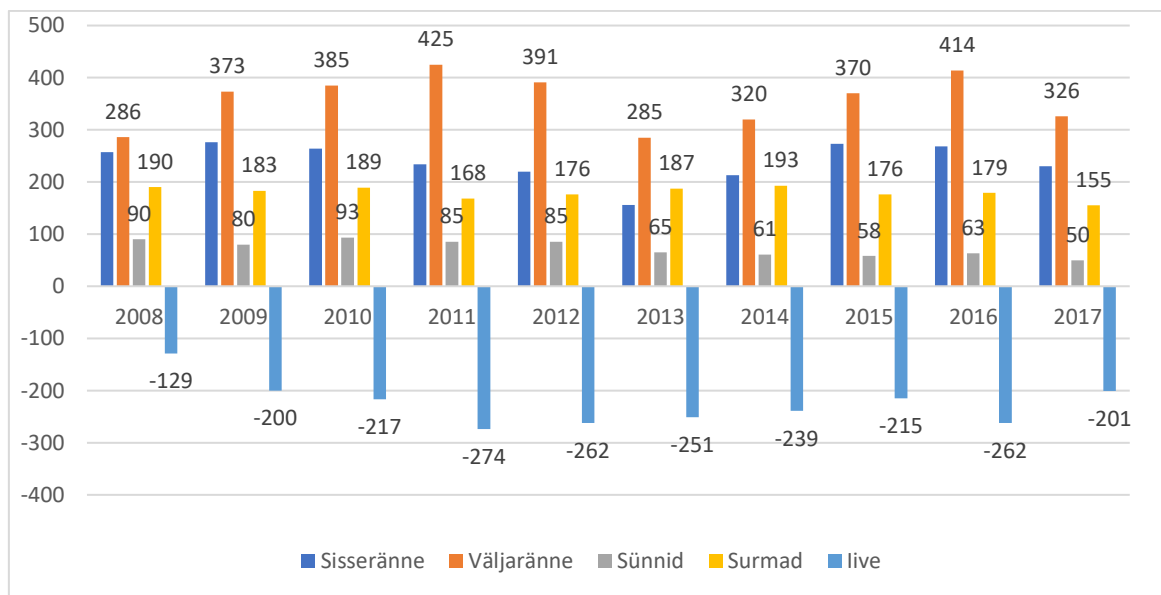

Joonis 3. Lügānuse valla ühinemine 2013. aastal ja 2017. aastal [47]. Autori koostatud.

Ühinenud Lügānuse valla territooriumi suuruseks on 598,63 km² ja suuremad asulad Püssi linn, Lügānuse alevik, Maidla alevik ja Sonda alevik asuvad keskusest Kiviõli kõik 4–9 km kaugusel. Lügānuse vallas elab 2018. aasta seisuga 8743 inimest, kellest 58% elab Kiviõli linnas. Lügānuse valla asustustihedus (elanikku km² kohta) 2018. aastal oli 14,61, Kiviõli ja Püssi linnas oli see näitaja üle 430-ne (Kiviõlis 430,82 ja Püssis 440,87). Eesti asustustihedus on 30,3 ja Ida-Virumaal on see näit 43,1 [48]. Kuigi Lügānuse valla asustustihedus on väiksem kui Eestis ja Ida-Virumaal, siis piirkonna eeliseks on tihedama asustusega piirkondade lähestikune paiknevus.

Lügānuse valla elanike arv on vähenev. Viimase kümne aasta jooksul on igal aastal elanikke vähemaks jäänud keskmiselt 2,6% [49]. Oluline on analüüsida, millest selline vähenemine on tingitud. Vähenemine võib toimuda nii madalast sündimusest ja sissest rändest kui ka suurest suremusest ja väljarändest. Joonisel 4 on välja toodud, et Lügānuse vallas eristub teistest näitajatest selgelt kõrge väljaränne, mis on kümne aasta jooksul varieerunud 285 ja

425 inimese vahel, olles madalamal tasemel 2018. ja 2013. aastal ning kõrgemal tasemel 2011. ja 2016. aastal. Olles väljarändest oluliselt madalamal tasemel, on aastatega varieeruv ka sisseränne. Kui vaadelda suremust ja sündivust, siis need näitajad pole ajas nii varieeruvad, kuid kui suremus on keskmiselt olnud 180 elaniku aastas, siis sündimus on kümne aasta jooksul vähenenud 90 lapse pealt 50 lapse peale. Võrreldes nelja näitajat: väiksem sisseränne ja suurem väljaränne ning suurem suremus ja väiksem sündimus, siis need kokku tekitavadki Lüganeuse vallas 2008–2017 aastatel keskmiselt 225 elaniku võrra negatiivse iibe.

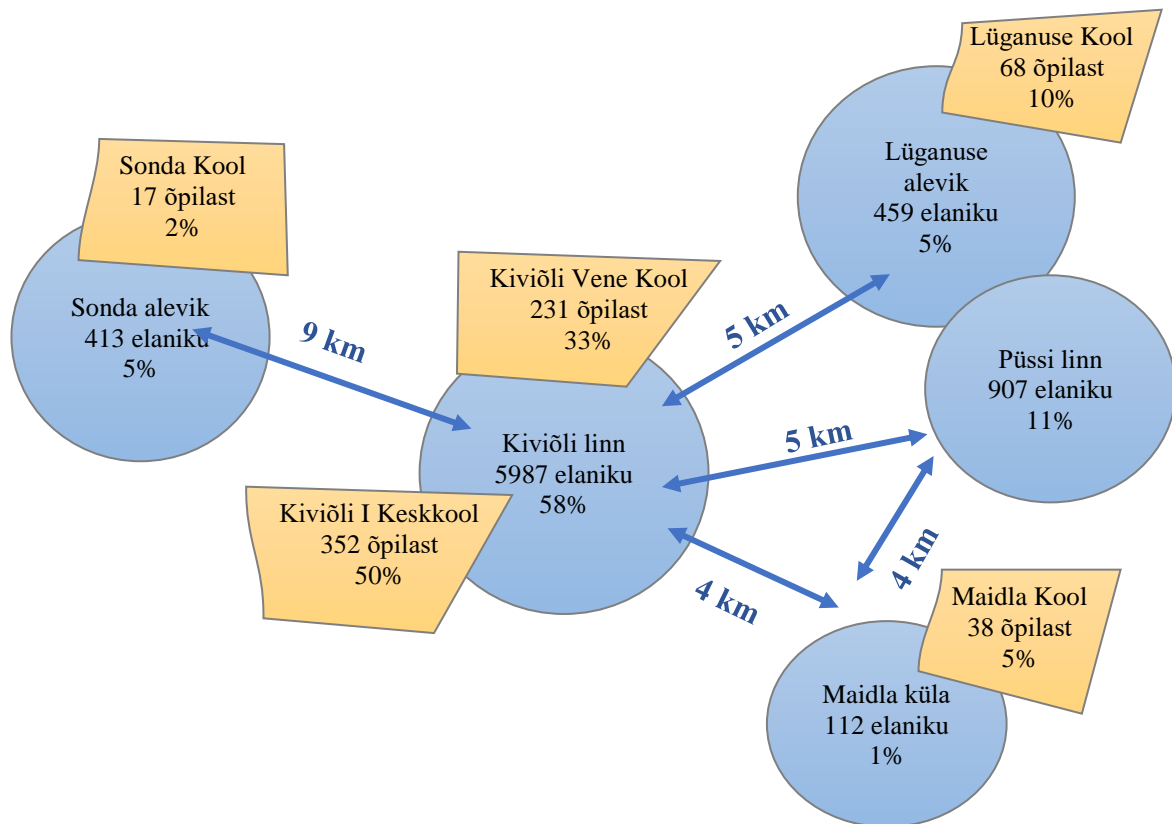

Joonis 4. Iive 2008–2017 aastatel Lüganeuse vallas [50–52]. Autori koostatud.

Negatiivsele iibele lisaks on Lüganeuse valla rahvastik vananev. Lüganeuse valla rahvastiku püramiid (Lisa 1) näitab, et võrreldes Eestiga on laste, noorte ja täisealiste (18–59) osakaal oluliselt väiksem. 60 aastased ja vanemad inimesed moodustavad 35,7% kogu rahvastikust Lüganeuse vallas, Eestis on see näit 19,6%.

Ühinenud Lüganeuse vallas on viis kooli. Kolm nendest on eestikeelsed põhikoolid (Sonda, Maidla ja Lüganeuse kool), neljas venekeelne põhikool Kiviõlis ja viies eestikeelne keskkool, mis asub samuti Kiviõlis. Nendes koolides õpib 2018/2019 õppeaastal 706 õpilast.

Parema ülevaate saamiseks on koostatud joonis 5, kus on välja toodud Lüganeuse valla koolide ja asulate paiknevus ja kaugus. Välja on toodud selle piirkonna elanike arv ja protsent kogu Lüganeuse valla elanike arvust (kujutatud sinistes ringides) ja koolide asukoht, kaugus ja õpilaste arv (kujutatud kollastes kastides).

Joonis 5. Lügane valla piirkondade ja koolide paiknevus koos elanike ja õpilaste arvuga. Seisuga 01.03.2019. [53]. Autori koostatud.

Joonisel 5 on välja toodud, et Kiviõli ja selle ümbruses olevad külad, linnad ja alevikud asuvad keskusest Kiviõli 4–9 km kaugusel. Nendes piirkondades elab 80% kogu valla elanikest, sealhulgas Kiviõlis 58%. Kuigi eelnevalt tuli välja, et asustustihedus vallas on võrreldes Eesti ja Ida-Virumaaga hõredam, on Lügane valla suureks eeliseks ja eripäraks see, et suurem osa elanikest paikneb tihedalt ühes piirkonnas (Sonda alevik, Kiviõli linn, Maidla küla, Püssi linn, Lügane alevik).

Kui vaadata sama piirkonna koole, koolide paiknevust ja õpilaste arvu, siis on näha, et Lügane valla koolid asuvad üksteisest kuni 14 km kaugusel. Kiviõli kahes koolis käib kokku 83% kogu Lügane valla koolides käivatest lastest. Ülejäänud jagunevad järgmiselt: Lügane Kool 10%, Maidla Kool 5% ja Sonda Kool 2%.

Hariduse kvaliteedi üheks komponendiks on selle kättesaadavus ja koolitee pikkus (vähemalt 80% õpilastest ei tohi kooli jõudmiseks kuluda rohkem kui 60 minutit (sellele

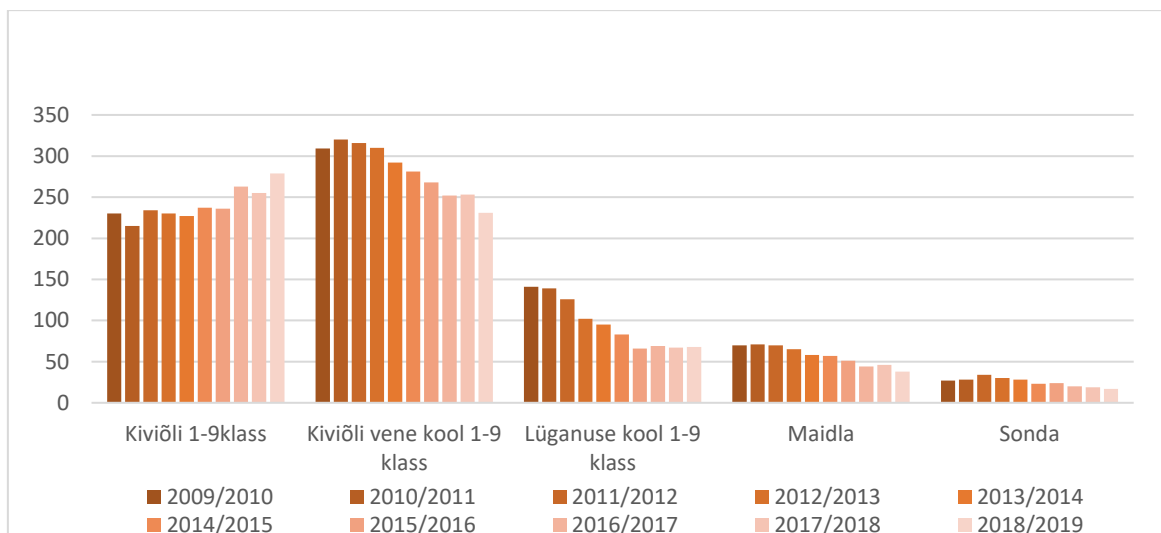
viitab ka autor lk 14)). Suuremates hajaasustusega piirkondades peab koolivõrgu ümberkorraldamisel arvestama sellega, et õpilase koolitee ei kujuneks lubatust pikemaks. Analüüsides Lüganuse valla kõiki lapsi vanuses 0-18 ja nende elukohti, saab tõdeda, et kõige kaugemal keskusest Kiviõli elavad 7 last [53] ja Regio kaardirakendust kasutades elavad nad 16–17 kilomeetri kaugusel ja ajaliselt võib kuluda selle teekonna läbimiseks kuni 25 minutit [54]. Kuna ühegi lapse tee kodunt valla keskusse Kiviõlli ei ületa lubatud mõistlikku koolijõudmise aega, siis seadusese aspektist koolivõrgu ümberkorraldamisel ei ole see argumentiks, kas mõni kool jätta või mitte.

Lisaks koolide lähestikku paiknemisele on Lüganuse valla eripäraks see, et suuremad linnad ja linnakoolid (tulevased riigigümnaasiumid) ei asu Lüganuse valla keskusest ülemäära kaugel. Näiteks Kiviõlist Kohtla-Järveni näitab Regio kaardirakendus vahemaaks 22,43 kilomeetrit ja Kiviõlis Rakvereni 37,46 kilomeetrit [54]. Nendesse piirkondadesse toimub ka õpperänne. Lüganuse vallast käib mõne teise omavalitsuse kooli 110 õpilast (sh samasse maakonda 67 õpilast ja Lääne-Virumaale 21 õpilast). Teistest omavalitsustest käib Lüganuse valla koolidesse 31 õpilast [53].

Õppeaastal 2018/2019 õpib Lüganuse valla koolides kokku 706 õpilast. Elanike arvu vähenemisega on vähenenud ka õpilaste arv. Selleks, et paremini mõista, kus õpilaste vähenemine ilmneb, on autor vaadelnud muutusi kahest aspektist eraldi – kooliastmeti ja kooliti. Lüganuse valla õpilaste arv kümne õppeaasta (2009/2010–2018/2019) jooksul on vähenenud 22,67% (Lisa 2). Sama perioodi kooliastmeid võrreldes on näha, et kõige suurem vähenemine on toimunud keskkooli astmes 42,32% (63 õpilast). See võib olla tingitud sellest, et analüüsitaval perioodil on suletud Lüganuse Kooli ja Kiviõli Vene Kooli keskkooli osa ja sama kooliastme õpilased võisid valida Kiviõli I Keskkooli asemel teise, valla piirist väljas pool asuva, kooli (näiteks Rakveres, Kohtla-Järvel või Jõhvis).

Võttes arvesse selle, et vahepeal toimus valla kahes koolis keskkooli osa sulgemine, vaadeldakse õpilaste arvu muutust kooliti eraldi esimese, teise ja kolmanda kooliastme lõikes ning eraldi keskkooli kooliastmete lõikes.

Keskkooli sulgemisi ja selles astmes õppivate õpilaste arvu mitte arvesse võttes on joonisel 6 näha, et peale Kiviõli I Keskkooli on kõikides teistes Lüganuse valla koolides toimunud õpilaste arvu vähenemine.

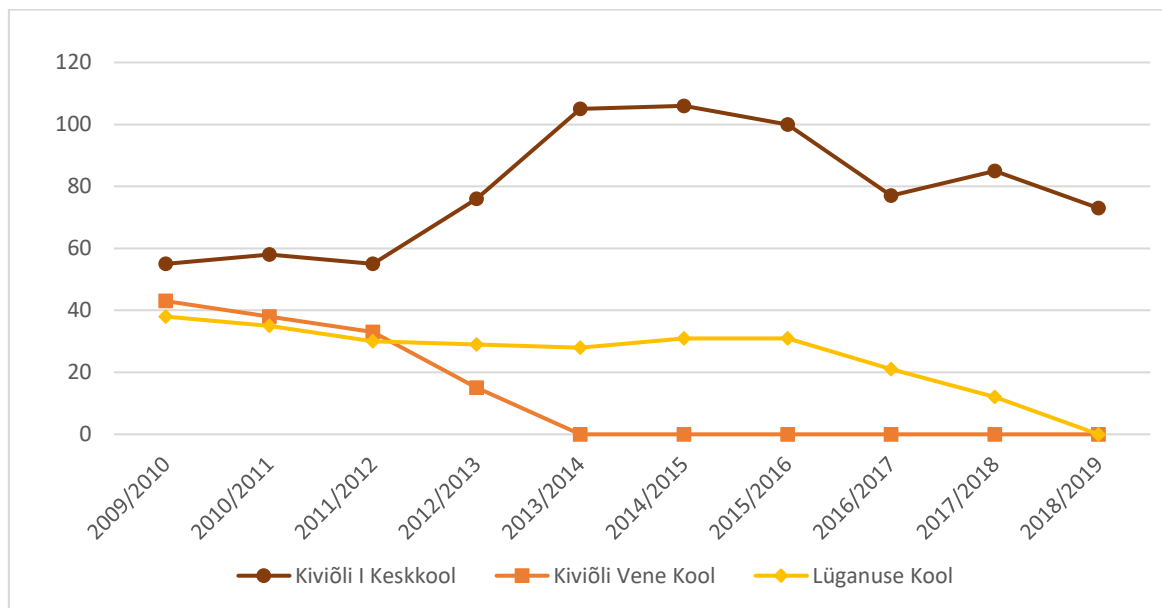
Joonis 6. Õpilaste arvu muutus õppeaastatel 2009/2010–2018/2019 Lügane valla põhikoolides. [10]. Autori koostatud.

Kõige suurem vähenemine on toimunud viimase kümne õppeaasta jooksul Lügane Koolis (51,77%), seejärel Maidla Koolis (45,71%), Sonda Koolis (37,04%) ja kõige vähem on vähenenud Kiviõli Vene Koolis (25,24%). Kiviõli I Keskkoolis on õpilaste arv viimase kümne õppeaasta jooksul suurenenud 21,30%. Arvestades, et Lügane vallas on nii elanike arv kui ka õpilaste arv pidevalt vähenenud, on mõnevõrra üllatav, et ühe kooli õpilaste arv on tõusnud. Selline tulemus võib olla tingitud näiteks sellest, et lapsevanemad panevad oma lapse esimesse klassi mitte kodulähedasse kooli, vaid kohe Kiviõli I Keskkooli, kus on olemas 12-klassiline õpe, et õpilane ei peaks vahepeal kooli vahetama, või ka sellest, et lastevanematel on ebakindlus teiste koolide tuleviku osas ja kindluse mõttes otsustatakse suurema kooli kasuks. Eelnevalt väljatoodud mõttekäigud toodi välja ka läbiviidud fookusgrupi intervjuudes „...Paljud panevad oma lapsed kohe Kiviõli kooli, sest siis ei pea laps vahepeal kooli vahetama... ja eks väiksemate koolide osas on ebakindlus ka...“

Analüüsides kooliti keskkooli osas õpilaste arvu muutust (Joonis 7), siis nagu Kiviõli I Keskkooli esimeses, teises ja kolmandas kooliastmes on toimunud viimase kümne õppeaastaga õpilaste arvu suurenemine (21,30%), on seda tendentsi märgata ka keskkooli osas, kus suurenemine on olnud 32,72%. Erinevusega, et keskkooli osas on vahepeal toimunud õpilaste arvu järsk tõus õppeaastatel 2012/2013 kuni 2013/2014 ja viimase nelja (2015/2016–2018/2019) õppeaasta jooksul on õpilaste arv vähenevas trendis (27,00%).

Joonisel 7 on välja toodud, et esimene õpilaste arvu hüppeline suurenemine Kiviõli I Keskkoolis toimus pärast Kiviõli Vene Kooli keskkooli osa järkjärgulist sulgemist

õppeaastatel 2012/2013 ja 2013/2014 ja teine, kuid oluliselt väiksem õpilaste arvu tõus, on olnud pärast Lüganuse Kooli keskkooli osa sulgemist õppeaastal 2017/2018.

Joonis 7. Lüganuse valla keskkoolides õppivate õpilaste arvu muutus õppeaastatel 2009/2010 – 2018/2019. [10]. Autori koostatud.

Keskkooli osade sulgemine toimus järk-järgult ehk kui otsus vastu võeti, lasti keskkoolis käivatel õpilastel lõpetada oma koolis keskkooli osa. Seda näitab ka joonis 7, kus järk-järguline vähenemine on toimunud õppeaastatel 2011/2012–2013/2014 Kiviõli Vene Koolis ja 2016/2017–2018/2019 Lüganuse Koolis. Pärast keskkooli osade sulgemist valisid Vene Koolis õppivad lapsed Kiviõli I Keskkooli eestikeelse õppe või Kohtla-Järve mõne vene kooli venekeelse õppe vahel. Lüganuse Kooli õpilased valisid Kiviõli I Keskkooli, Kohtla-Järve või Jõhvi kooli vahel.

Koolide paiknemisele ja koolis õppivate õpilaste arvu muutusele lisaks võrreldakse kooliti tulemus- ja tõhususnäitajad, mida kajastab Haridus- ja Teadusministeeriumi statistikaandmebaas Haridussilm. Selleks, et Lüganuse vallas tegutsevatest põhikoolidest võrreldavam ja parem ülevaade saada, on Kiviõli I Keskkooli keskkooli osa analüüsist eraldatud. Lisaks on parema ülevaate saamiseks neid tulemus- ja tõhususnäitajaid võrreldud Eesti ja Ida-Virumaa näitajatega.

Tabelis 2 on välja toodud aasta 2018 tulemus- ja tõhususnäitajad nagu õpetajate vastavus haridusele ja riigikeelele esitatud nõuetele, õpilaste ja õpetajate ametikohtade suhtarv ja

keskhariduse omandanute osakaal. Kuna eelnevalt välja toodud näitajate puhul on oluline jälgida ka erinevaid aastaid, siis lisas 3 on välja toodud nelja viimase aasta tulemused.

Esimese võrreldava näitajana tuuakse välja õpetajate vastavus haridusele esitatud nõuetele põhikoolis. Kõige madalamal on haridusele vastavuse tase Lüganuse (68,8%) ja Sonda Koolis (70,0%). Kuna koolid on väiksed, on mõistlik vaadata kõrvale eelmisi aastaid (Lisa 3), kust on näha, et analüüsitud tulemus on võrreldaval aastal langenud. Sonda Koolis oli see näit 2017. aastal 90% ja Lüganuse Koolis 76,5%. Selline suur muutus võib olla tingitud mõne õpetaja lahkumisest, vahetusest või juurde võtmisest, kuna õpetajate arv on väike ja iga väiksemgi muutus võib tulemust suuresti mõjutada. Kiviõli Vene Koolis on õpetajate vastavus haridusele esitavatele nõuetele Lüganuse valla koolide seast kõige kõrgem (75%), kuid jääb siiski oluliselt madalamale Eesti (86,4%) ja Ida-Virumaa tasemest (90,6%).

Lüganuse valla elanikest 50% on eestlased, 38% venelased ja 12% muu keelsed. Kiviõli linna elanikest üle poole on venelased [53]. Kuna tegu on piirkonnaga, kus vene inimeste osakaal on suur, siis on mõistlik võrrelda ka õpetajate vastavust riigikeele oskuse taseme nõuetele põhikoolis. Siin joonistub välja selge muster, kus esimesena võiks võrrelda Eesti ja Ida-Virumaa tulemusi ja teisena eesti koolide ja vene kooli tulemust Lüganuse vallas. Kui Eestis on vastavus riigikeele oskuse taseme nõuetele 93,2%, siis Ida-Virumaal, kus on suurem hulk vene keelt kõnelevaid inimesi, on see näit oluliselt madalam 66,3%. Lüganuse valla õpetajate vastavus riigikeele oskuse tasemele (81,6%) jääb alla Eesti keskmisele, kuid on oluliselt kõrgem Ida-Virumaa keskmisest. Kui võrrelda kooliti, siis 100% vastavus on Sonda, Maidla ja Lüganuse koolis ja selline on see tulemus olnud ka viimasel neljal aastal (va Maidla Kool, kus näit langes ühel aastal 92,3% peale). Kiviõli I Keskkoolis on riigikeele oskuse vastavus kõikunud 97% ja 100% vahel ja 2018. aastal oli vastavus 97,1%. Kiviõli Vene Koolis on vastavus 43,8% ja viimase nelja aasta võrdluses on vastavus olnud samal tasemel. Selline tulemus võib olla tingitud sellest, et maapiirkonda on keerulisem leida kvalifikatsiooninõuetele vastavat personali, mis tegelikult toodi välja ka fookusgrupi intervjuudes. „...Meil pole spetsialiste, kes saaksid õpetada erinevaid aineid eesti keeles... keeruline on leida erinevaid spetsialiste, aga see probleem on siin üldine...“

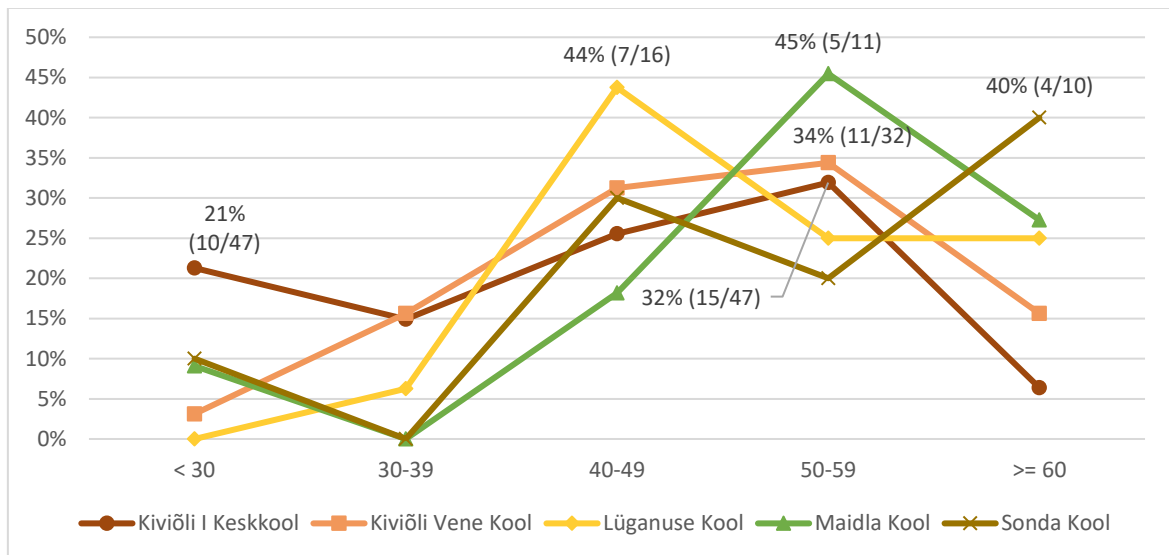
Tabel 2. Lüganuse valla põhikoolide tulemus- ja tõhususnäitajate võrdlus Eesti ja Ida-Virumaa näitajatega aastal 2018. [10]. Autori koostatud.

Kool/KOV/Maakond	Õpetajate vastavus haridusele esitatud nõuetele põhikoolis, %	Õpetajate vastavus riigikeele oskuse taseme nõuetele põhikoolis, %	Keskhariduse omandanute osakaal 4 aasta pärast põhikooli lõpetamist, %	Õpilaste ja õpetajate ametikohtade suhtarv põhihariduses
EESTI	86,4	93,2	80,4	11,8
Ida-Viru maakond	90,6	66,3	81,8	11,5
Lüganuse vald	73,5	81,6	84,0	8,7
Kiviõli I Keskkool	71,4	97,1	72,2	11,2
Kiviõli Vene Kool	75,0	43,8	87,5	9,0
Lüganuse Kool	68,8	100,0	94,1	6,4
Maidla Kool	72,7	100,0	71,4	5,6
Sonda Kool	70,0	100,0	100,0	3,5

Kolmanda tegurina võrreldakse keskhariduse omandanute osakaalu 4 aastat pärast põhikooli lõpetamist. Kõige madalam on see näit Maidla ja Kiviõli I Keskkoolis (vastavalt 71,4% ja 72,2%), mis jääb alla ka Eesti tulemusele (80,4%). Samas 2017. aastal oli see näit Maidla Koolis 90,9% ja Kiviõli I Keskkoolis (86,2%). Kuna ka selle näidu puhul mõjutab tulemust suuresti vähene laste arv, siis aastati võib mõne lapse keskhariduse omandamine või mitteomandamine tuua esile suuri tulemuste kõikumisi. Näiteks Sonda Koolil on 2018 aastal tulemuseks 100%, aga sellele eelneval perioodil 0%. Teistel koolidel jääb see osakaal kõrgemaks kui Eestis. Lüganuse Koolis on keskhariduse omandanute osakaal pärast põhikooli lõpetamist kahel viimasel aastal teinud suure hüppe, tõusnud tasemelt 69,2 (aastal 2016) tasemele 92,3 (aastal 2017) ja hoidunud seda taset ka 2018. aastal.

Viimasena võrreldakse õpilaste arvu ametikoha kohta. Kuna koolides on õpetajate tööosakaalud (osakoormused) erinevad, on sellise võrdluse puhul mõistlik võrrelda mitte õpilasi õpetaja kohta, vaid just õpilasi ametikoha kohta, et saada parem ja võrreldavam pilt. Selle võrdluse puhul eristub Sonda (3,5 õpilast), Maidla (5,6 õpilast) ja Lüganuse kool (6,4 õpilast) kõige enam teistest koolidest oma tulemusega, kus ametikoha kohta on märkimisväärselt vähe õpilasi. Vene Koolis on 9 õpilast ühe ametikoha kohta ja Kiviõli I Keskkoolis 11,2 õpilast ametikoha kohta. Eestis on 11,8 õpilast ametikoha kohta. Sonda, Maidla ja Lüganuse koolid ongi väiksema õpilaste arvuga – see aga ei tähenda, et saaks automaatselt välistada mõned ametikohad, kuna ei ole vahet, kas klassis on 10 või 20 õpilast, õppetöö on vaja läbi viia ning programmis ette nähtud maht edasi anda (sellele viitab ka autor lk 9).

Kuna Lügänuſe vallas on elanikkond lisaks vähenemisele ka vananev, siis on asjakohane võrrelda koolides õpetavate õpetajate keskmist vanust. Parema võrdluse saamiseks on jaotus kajastatud protsendina, kuid kuna õpetajate arv koolides on väike ja protsent ei anna adekvaatset ülevaadet, tuuakse kõrvale õpetajate arv. Jooniselt 8 näitab, et Kiviõli I Keskkoolis, kus töötab 47 õpetajat, on kuni 30-aastaste õpetajate osakaal kõige kõrgem. Kogu personalist moodustab 21% (10 õpetajat) kõige noorem vanusegrupp ja 32% (15 õpetajat) õpetajatest jääb vanusesse 50–59. Noorte õpetajate suurem osakaal Kiviõli I Keskkoolis võrreldes teiste koolidega võib tuleneda sellest (toodi välja fookusgrupi intervjuudes), et kool on liitunud Noored Kooli programmiga. „...Hea on see, et meil on noori õpetajaid (noored kooli programmi kaudu tulnud). Ja tuleb tunnistada, et need noored õpetajad oma maailmaparandamise entusiasmiga suudavad kuidagimoodi selle meelsuse luua selliseks, et kõik on võimalik, pole mingisuguseid takistusi...“

Joonis 8. Lügänuſe valla õpetajate protsentuaalne ja vanuseline jaotatus kooliti, õppeaastal 2018/2019. [10]. Autori koostatud.

Kiviõli Vene Koolis, kus on 32 õpetajat, jääb vanuserühma 50–59 aastat 34% (11 õpetajat) õpetajatest. Lügänuſe Koolis, kus õpetab 16 õpetajat, jääb vanuserühma 40–49 aastat 44% (7 õpetajat) õpetajatest ja alla 30-aastaseid õpetajaid koolis pole. Maidla Koolis töötab 11 õpetajat ja nendest 45% (5 õpetajat) jäävad vanuserühma 50–59 aasta. Sellest vanusegrupist nooremaid on 3 õpetajat, kus alla 30-aastaseid on üks ja vanusegrupis 40–49 on kaks õpetajat. Sonda Koolis töötab 10 õpetajat ning nendest üle 60 aastaseid on 40% (4 õpetajat). Eelnevalt välja toodud tendentsi tunnetab ka Lügänuſe valla kogukond, kelle jaoks fookusgrupi intervjuude põhjal on õpetajate suhteliselt kõrge vanus ja noorte õpetajate

puudumise probleem (va Kiviõli I Keskkoolis). „...*Vananev kollektiiv, pole noori õpetajaid (igal pool see probleemiks). Tahaks, et tuleksid noored energilised ja ideid täis siia. Kuigi meie kollektiiv annab ka ideid välja nagu noored...*“

Kokkuvõtlikult võib öelda Lüganeuse valla koolivõrgu hetkeolukorra kohta, et valla kõik viis kooli asuvad teineteise suhtes lähestikku ja ümber keskuse Kiviõli, kus praegusel hetkel õpib 83% kõigist valla õpilastest. Nii elanike kui ka õpilaste arv väheneb pideval ning noori õpetajaid on vähe. Õpetajate kvalifikatsioon ja riigikeele vastavus on madalam kui Eestis ja Ida-Virumaal, õpilasi on ametikoha kohta vähem kui Eestis ja Ida-Virumaal, samas pärast põhikooli keskkooli omandatute osakaal 4 aasta jooksul on parem kui Eestis ja Ida-Virumaal.

2.3. Keskkooli olulisus Lüganeuse vallas

Kuna Eesti koolivõrguprogramm toetab põhikoolide ja gümnaasiumide eraldamist ehk põhikooliklassideta riigigümnaasiumide loomist (sellele viitab ka autor lk 10), mis peab suurendama kohalike omavalitsuste võimekust keskenduda kvaliteetsele põhiharidusele, pidas töö autor vajalikuks keskkooli olulisust Lüganeuse vallas eraldi käsitleda. Lisaks riigi programmist tulenevalt, tuli teema olulisus välja ka läbiviidud fookusgrupi intervjuudest, kus ühelt poolt toodi esile keskkooli osa säilitamise vajadus piirkonnas, aga teiselt poolt riigigümnaasiumist saadav kvaliteetsem haridus.

Käesolevas osas analüüsitakse Haridussilmast saadud tulemus- ja tõhususnäitajaid nagu lõpetajate osakaal, riigieksamite tulemused, õpetajate vastavus kvalifikatsiooni- ja riigikeele vastavuse nõuetele ja edasiõppijate osakaal, mis kõrvutatakse kogukonna hoiakutega keskkooli olulisuse osas Lüganeuse vallas.

Lisas 4 on välja toodud Kiviõli I Keskkooli erinevad tulemus- ja tõhususnäitajad võrdluses Eesti ja Ida-Virumaaga. Võrdlevas tabelis (Lisa 4) on näha, et erinevate riigieksamite tulemus kõigil võrreldaval neljal aastal (2015–2018) on oluliselt madalam Eesti keskmisest tulemusest ja ka enamjaolt madalamal tasemel kui Ida-Virumaa tulemused. Samas on keskkooliastme lõpetanute osakaal (2018 aastal 100%) ja Eestis edasiõppijate osakaal keskkooli lõpetanute üldarvust kõrgemalt tasemel (74,2%) kui Eesti (64,4%) ja Ida-Virumaa

(69,0%) tulemused. Aga kuna õpilasi ametikoha kohta on keskkooli osas vähem (7,2 õpilast) kui seda Eestis (13,0 õpilast) või Ida-Virumaal (11,8 õpilast), võivad eelnevalt väljatoodud paremad parameetrid olla tingitud sellest, et õpilastele jõutakse pöörata rohkem tähelepanu ja probleeme märgatakse varem. See toodi välja ka fookusgrupi intervjuudes. „...*Märkame probleeme varakult... ja kui viskad probleemi õhku, siis see ei kuku varba peale vaid keegi aitab käe alla panna...*“ Samas pole vähene õpilaste arv kuidagi seotud lõpueksamite tulemustega. Fookusgrupi intervjuudes toodi välja, et Kiviõli I Keskkooli keskkooli tase ei ole kõige parem – võrreldes ainult lõpueksami tulemusi, kinnitavad tulemusnäitajad kogukonna väljaütlemisi. „...*Kiviõli keskkooli osas taset ei ole, ebastabiilne kogu aeg...*“ Kui aga hinnata Kiviõli I Keskkooli antava hariduse kvaliteeti, peab aluseks võtma erinevaid kriteeriumeid (sellele viitab ka autor ptk 1.2.), mida läbivalt töös hinnatakse.

Õpetajate kvalifikatsiooninõuetele vastavuse tase on aastatega püsinud stabiilselt 81,3–84,6 protsendi vahel, mis on aga madalam kui seda on Eesti tase (90,4–91,9%) ja Ida-Virumaa tase (90,6–93,8%). Samas vastavus riigikeele oskuse taseme nõuetele on kõrgem (96,2%) kui Eestis (93,6%) ja Ida-Virumaal (77,1%).

Tulemus- ja tõhususnäitajaid kõrvutatakse ka kogukonna hoiakutega keskkooli hariduse olulisuse kohta Lüganuse vallas. Fookusgrupi intervjuudes jagunes kogukond kolmeks: 1) need, kes pooldasid Lüganuse vallas keskkooli astme olemasolu ja pidasid selle arendamist oluliseks (48% vastajatest); 2) need, kes ei pidanud Lüganuse valla keskkooli astme olemasolu ja selle arendamist oluliseks (35% vastajatest); 3) ja need, kes soovisid seda teemat eraldi käsitleda, kaasates haridusspetsialiste (17% vastajatest).

Järgnevalt analüüsitakse keskkooli astme olemasolu ja selle arendamise olulisust Lüganuse vallas ja tuuakse välja lõike, mida fookusgrupi intervjuudes välja öeldi.

- 1) Keskkooli astme olemasolu ja selle arendamine Lüganuse vallas on oluline, sest
 - a. keskkooli astme olemasolu hoiab noori kauem piirkonnas, suurendab sidet piirkonnaga ja tõenäosust, et noored tulevad hiljem piirkonda tagasi;
 - b. see tekitab noortes turvatunnet ja nad ei pea nii varakult tegema otsuseid, mida elus edasi teha;
 - c. keskkooli astme õpilased on kogukonna elus aktiivsed (noorte volikogu), kuid kui nad suunduvad mujale kooli, siis nad ei tunne nii suurt huvi kohaliku elu vastu;

- d. keskkooli astme olemasolu piirkonnas on tugevaks argumendiks, et noored pered koliksid siia;
- e. ühistranspordiga on keerulisem kaugemale kooli käia;
- f. keskkooli aste annab tööd paljudele haritud piirkonna inimestele.

„...See on väga oluline, et vallas oleks oma gümnaasium, see hoiab noori kauem siin ju, kui nad lähevad kohe pärast üheksandat kuskile mujale, siis kui suure tõenäosusega nad tagasi tuleksid...“

„...Gümnaasiumi astme olemasolu on igal juhul oluline Lüganuse vallas. Mida kauem laps, noor püsib kodukandis, siis seda suurem on lootus, et ta tuleb tagasi... Ja kui me loodame ja ootame, et noored pered tuleksid Lüganuse valda elama, siis nemad ka vaatavad, et kas on lasteaed, kas on kool, kas on gümnaasium, kas on heal tasemel gümnaasium...“

„...kes on gümnaasistid? Need on meie noored. Aktivistid, kes elavdavad meie piirkonnas, toovad sisse erinevaid projekte, meil on neid noori vaja nagu õhku ja alati aktusel ütlemel, et minge õppige ja tulge tagasi. Need kolm aastat on meile tõeliselt vajalikud, et need noored oleksid meie piirkonnas, nende mõtteid ja tegusid on meil siin vaja. See on üldine motivatsioon, miks meie vallale on seda gümnaasiumi vaja...“

„...Gümnaasiumi osa ei ole ainult koht, kus antakse haridust vaid on ka töökohtadeks ümberingi olevatele inimestele. See ei ole vähetähtis...“

2) Keskkooli astme olemasolu ja selle arendamine Lüganuse vallas pole oluline, sest

- a. riigigümnaasiumid on läheduses olemas (Rakvere, Kohtla-Järve, Jõhvi) ja keskkooli õpilane on võimeline käima kodukohast kaugemal koolis. Seevastu põhikooli õpilasel võiks olla võimalus käia kodukoha lähedal koolis;
- b. keskkooli astme lahti hoidmine ei tohi toimuda väikeste koolide arvelt;
- c. Kiviõli I Keskkooli tase on madal.

„...Pole vajadust. Riigigümnaasiumid on siin lähedal. Rakvere, Kohtla-Järve, Jõhvi. Ja see suurem laps võibki seal riigi poolt korraldatud haridustel käia. Gümnaasium on hüppelauaks ülikooli ja Kiviõlis taset pole. Punnitada ja hoida gümnaasiumi osa väikeste koolide arvelt – pole õige...“

„...Gümnaasiumi osas saab laps iseseisvalt kaugemale sõita, põhikoolilaps ja väiksem ei tohiks kodukohast kaugel koolis käia...“

„...ei näe vajadust sellel. Kui saame siin esimese klassi lapsi vedada kaugemale, siis mis probleemi on 9 klassi lapsel sõita Jõhvi või Rakvere. Milleks seda gümnaasiumi astet vaja? Kui on gümnaasiumi aste, siis see peab hea tasemega olema. Kui ta on niisuguse tasemega nagu ta pragu on – kui laps tahab ikka gümnaasiumisse minna, siis ei tohi teda Kiviõlisse panna, sest ta ei saaks sealt midagi...“

3) Kiviõli I Keskkooli keskkooli astme sulgemise või mittesulgemise osas pole kindlat hoiakut:

- a. keskkooli astme alles hoidmise küsimusel tuleks kaasata haridusspetsialiste ja selle teema puhul peab lähtuma riigi- ja hariduspoliitikast.
- b. Keskkooli astme hariduse tase peab olema ühtlane, kvaliteetne ja tugev

„...Kiviõli keskkooli küsimuses tuleb kaasata Haridusministeeriumi...“

„...seda tuleks väga laiapõhiselt arutada ja haridusnimesed tuleb kaasata. Riigi ja hariduspoliitikast peame lähtuma ja millised on lahendused juhul kui Kiviõlis pole keskkooli...seda peab laiapõhiselt arutama...“

Kokkuvõtlikult võib öelda, et peaaegu pooled (48%) fookusgrupi intervjuudes osalenutest pidasid keskkooli astme olemasolu ja arendamist oluliseks ja mõned tulemus- ja tõhususnäitajad (nagu parem vastavus riigikeele oskuse nõuetele ja lõpetanute kõrgem osakaal) on keskkooli osas paremad kui Eestis ja Ida-Virumaal. Samas on palju arvestatavaid näitajaid, nagu riigieksamite tulemused (otsustav kriteerium ülikooli sisse saamisel), õpetajate vastavus kvalifikatsiooninõuetele, kehvemad kui Eestis ja Ida-Virumaal. Ümberkorraldamisel tuleb arvesse võtta ka riigi üleüldist haridusstrateegiat, mille eesmärk on põhikoolide ja gümnaasiumite lahutamine ja riigigümnaasiumite loomine.

2.4. Koolivõrgule tehtavad kulutused

Kohalik omavalitsus tegutseb iseseisvalt ja korraldab kõiki kohalikku elu puudutavaid küsimusi, seal hulgas piirkonnas tehtavate kulutuste jaotust [25]. Käesolevas peatükis analüüsitakse Lüganuse valla kulude jaotust ja hariduses tehtavate kulude jaotust sh nii hoone neto pinna kohta kui ka õpilase kohta.

Võrreldes Lüganuse valla 2018. aasta eelarve kulude jaotust (Lisa 5), siis eristub selgelt haridusele tehtavate kulutuste suur osakaal (47%). Ülejäänud kulutused nagu majandus, vaba aeg, kultuur, sport, regioon ja sotsiaalne kaitse jaotuvad 10–12% vahel, üldistele valitsussektori teenustele 8%, elamu- ja kommunaalmajandusele 6%, keskkonnakaitsele 3%, tervishoiule 2% ning avaliku korra ja julgeolekule 0,8% kogu eelarvest.

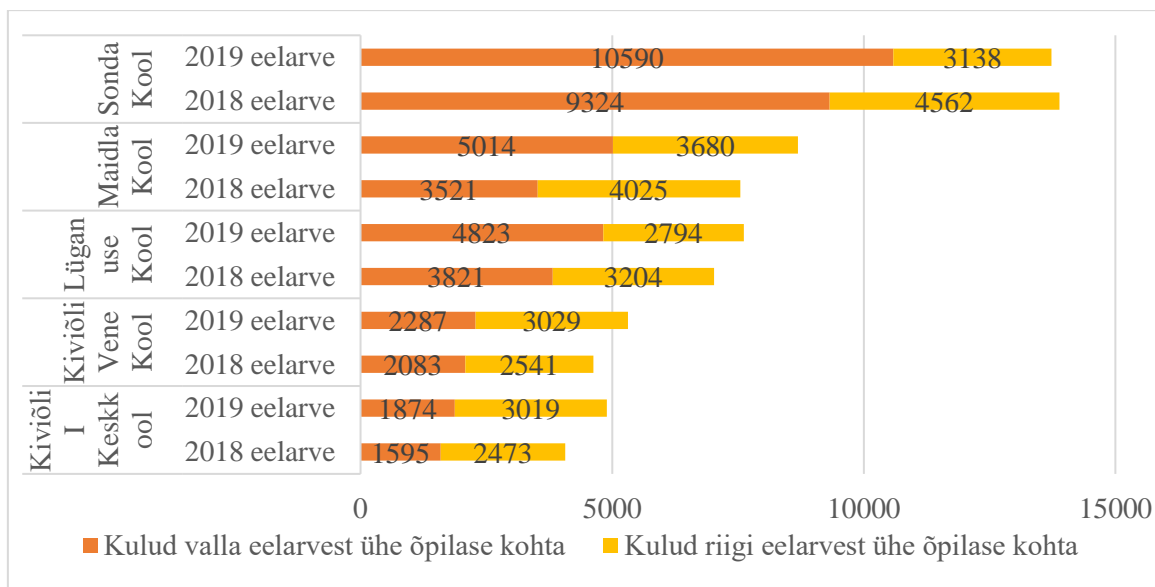
Eelnevast tulenevalt on veelgi olulisem analüüsida ja jälgida haridusele tehtavaid kulutusi, kuna see moodustab suure osa valla kulutustest.

Kui analüüsida hariduse valdkonnas tehtavate kulutuste jaotust, siis haridusasutustesse tehtavatest kulutustest 75% moodustavad tööjõukulud, millest 61% kaetakse riigieelarvelisest toetusest ja 39% valla eelarvest; 23% majandamiskulud, mille sisse jäävad näiteks hoone majandamise kulud (35%, sellest küte 16% ja elekter 7%), toiduainetele tehtavad kulud (19%), õppevahendite kulud (16%), koolimajas korraldavatele üritustele tehtavad kulud (12%) ja teised väiksemad kulud.

Kulude paremaks analüüsimiseks ja võrdlemiseks on kooliti tehtavad kulud jagatud õpilase ja koolimajas kasutusel oleva netopinna peale. Lüganuse vallas tehtavad kulud õpilasele varieeruvad kooliti. Kuigi proportsionaalselt jagatuna on kulud suuremas koolis kõige suuremad ja väiksemas koolis kõige väiksemad (Lisa 7 – 2018. aasta Lüganuse valla eelarve järgi Kiviõli I Keskkool 37% kogu kulutustest, Kiviõli Vene Kool 32%, Lüganuse Kool 15%, Maidla Kool 9% ja Sonda Kool 7%), siis kaasates analüüsi õpilaste arvud kooliti, tulevad välja teistsugused jaotused.

Joonisel 9 on välja toodud 2018. ja 2019. eelarveaastal Lüganuse vallas tehtavad kulutused õpilase kohta, millelt on näha, et Sonda Kooli õpilase koolitamisele kulub Lüganuse vallas 13 886 eurot aastas, millest 67,15% kulutustest tehakse valla eelarvest. Kõige vähem maksab vallale Kiviõli I Keskkooli õpilane, 4068 eurot aastas ja valla eelarvest kulub õpilasele sellest 39,81%. Selline tulemuste erinevus seostub ka ümberkorraldamise vajadusega, sest kui õpilasi on koolis vähe, siis riigieelarvelist toetust saab vähem, samas kulutused õpilase kohta ei vähene, mis tähendab omakorda, et kohalik omavalitsus peab selle vahe omavahenditest katma (sellele viitab ka autor lk 9).

Kiviõli Vene Koolis on kulud, võrreldes Kiviõli I Keskkooliga, lapse kohta natukene kõrgemad, 4625 eurot aastas, mis kaetakse valla eelarvest 45,05%. Lüganuse Kooli õpilase aastane kulu on juba märgatavalt kõrgem 7025 eurot aastas ja üle poole sellest (54,39%) kaetakse valla eelarvest.

Joonis 9. Lüganuse valla kulutused kooliti ühe õpilase kohta majandusaastal 2018. [53].
Autori koostatud¹.

Kui võrrelda kogu 2018. ja 2019. aasta eelarvet (Lisa 7), siis kooliti on Kiviõli I Keskkoolis ja Kiviõli Vene Koolis planeeritud kulude kasv, Kiviõli I Keskkoolis vastavalt 25% ja Kiviõli Vene Koolis 3%. Teistes Lüganuse valla koolides on planeeritud kulude langemist, Lüganuse Koolis 7%, Maidla Koolis 5% ja Sonda Koolis 12%². Analüüsides joonist 9 on näha, et õpilaste arvu muutusest tingituna kulud õpilase kohta eelarveaastal 2019. tõusevad kõigis koolides, va Sonda Koolis, kus õpilase peale kulud langevad, aga vallaeelarveline kulu õpilasele tõuseb 9324 eurolt 10 590 eurole.

Kuna kooliti hoone majandamiskulu erinevad kulukohad ei ole võrreldavad (näiteks Sonda ja Maidla Koolis pole küttekulusid eraldi välja toodud ja mõnes koolis on jooksva remondi rida terve eelarve aasta 0), siis näiteks Vene Koolis on see ühel aastal 15 000 eurot (Lisa 7). Eelnimetatud erinevuste põhjusel analüüsitakse hoonele tehtavaid kulusid kokku. Koolihoonete ruutmeetrite analüüsis võeti aluseks Haridus- ja Teadusministeeriumi statistikaandmebaasi Haridussilm andmed, kus oli välja toodud kasutuses olev suletud

¹ Maidla Kooli kulud ei ole võrreldavad teiste kooli kuludega. Maidla Kooli majandab Maidla Mõisa Arendus MTÜ. Lüganuse Vallavalitsus maksab kokkulepitud toetust MTÜ-le. MTÜ arendab Maidla mõisakompleksi (spordihoone majutusega, lasteaed, muusika ja töötuba, koolimaja), Maidla rahvamaja ja Oandu külaseltsi. Maidla Mõisa Arendus MTÜ korraldab tulu saamise eesmärgil erinevaid üritusi (pulmad, laagrid jne) paremaks majandamiseks.

² Koolide põhine kulude eelarve 2018 ja 2019 on seisuga 25.01.2019. Eelarvetes pole kajastatud 28.03.2019 vastu võetud otsust sulgeda Sonda Kooli 5–9.

netopind ja sporditaristu pindala. Kuna koolimajad on suured ja õpilasi koolihoonetes vähe, küsiti koolidest andmeid köetava pinna ja koolimaja õpilaste mahutavuse osas juurde.

Parema võrdluse saamiseks jagati kasutuses olev suletud netopind koolimajas käivate õpilaste peale. Tulemused on kooliti erinevad (Lisa 6). Kui Kiviõli I Keskkoolis on õpilase kohta 19,9 m² pinda, siis Sonda Kooli õpilasel 116,4 m². Erinevus on 96,5 m² õpilase kohta. Maidla Koolis on õpilasel 60,8 m² pinda, Lüganuse Koolis 47,7 m² ja Kiviõli Vene Koolis 30,4 m². Sellele lisaks saab analüüsida koolide täituvust. Kui ruutmeetrite võrdluses Kiviõli I Keskkooli ja Kiviõli Vene Kooli vahel suurt erinevust pole, siis õpilaste mahutatavuse vahel küll. Kiviõli I keskkool mahutaks 602 õpilast, maja täituvus õppeaastal 2018/2019 on 58%. Kiviõli Vene Kool mahutaks 1200 õpilast, maja täituvus samal õppeaastal on 19%. Lüganuse ja Maidla Kooli täituvus on vastavalt 25% ja 26%. Sonda Kooli täituvus on kõige madalam, 15%.

Sporditaristud on Kiviõli I Keskkoolis, Kiviõli Vene Koolis, Lüganuse Koolis ja Sonda Koolis suhteliselt samas suurusjärgus jäädes 368–407 m² vahele. Maidla Kooli spordihoone on 1264 m², mis on oluliselt suurem kui teistes koolimajades. Vahe tuleneb sellest, et nimetatud objekt on ehitatud mitte ainult koolimaja õpilastele, vaid kogu kogukonnale ja seda kasutatakse ka erinevateks spordiüritusteks (nt spordilaagrid). „...*Spordihoone, miks ehitati sellisena, majutus ja täismõõtmega spordisaal, mitte väike võimla – vaid see tehti kogukonnale, piirkonnale ja teistele...*“

Hoone majandamiskulusid analüüsides selgub, et 2019. aasta eelarves on hoonetele tehtavad kulud madalamad kui 2018. eelarveaastal (Lisa 6). Kõige väiksemad kulud ruutmeetrile on Sonda Koolis (2018. eelarve järgi 10,91€/m² ja 2019. eelarve järgi 10,18€/m²), järgmisena Kiviõli Vene Koolis, kus 2018. aasta eelarve järgi planeeriti 13,83€/m² ja 2019. eelarve aastal 12,88€/m². Kiviõli I Keskkooli kulud ruutmeetrile 2018. eelarve aasta järgi on 16,31€/m² ja 2019. eelarve aastal 15,94€/m². Kõige kõrgemad kulud ruutmeerile on Lüganuse Koolis, kus 2018. eelarve aastal on kulu 20,94€/m² ja 2019. eelarve aastal 15,94€/m².

Kokkuvõtlikult võib öelda, et koolivõrgule tehtavad kulud on kõrged ja ebaühtlaselt jaotunud. Peaaegu pool valla eelarvest läheb hariduskulude katteks. Haridusasutustesse tehtavatest kuludest 74% moodustub tööjõukulud ja 23% majandamiskulud, millest vallaeelarvelisi on 45%. Mida väiksem kool, seda suurem osakaal on kulutustel vallaeelarves. Samuti on väiksemas koolis suuremad õpilase koolitamise kulud. Näiteks kui

Sonda Kooli õpilase koolitamiseks kulus 2018 eelarveaastal 13 886 eurot, millest 67% tehti valla eelarvest, siis Kiviõli I Keskkoolis kulus õpilase koolitamiseks samal perioodil 4068 eurot, millest 40% tuli valla eelarvest. Lisaks on koolimajade täituvus Lügánuse vallas madal (30%). Arvestades koolihoonete madalat täituvust ja õpilaste vähesust, tehakse hetkel Lügánuse vallas kulutusi mitte hariduskvaliteedi parendamiseks, vaid olemasoleva olukorra säilitamiseks (viie alatäituvusega kooli ülalpidamiseks).

2.5. Kogukonna hoiakud ja arvamused Lügánuse valla koolivõrgu osas

Lügánuse valla kogukonna hoiakute saamiseks viidi läbi viis fookusgrupi intervjuud. Tulemusi saab arvesse võtta koolivõrgu ümberkorraldamisel.

Lügánuse valla kogukond hindab üheks heaks kooliks kooli, kus on:

1) motiveeritud, koolitatud (kvalifitseeritud) ja kokkuhoidev personal;

„...Meie jaoks on hea kool, kus on motiveeritud kaaskolleeegid, kui õpetaja on tahtelt ja mõttelt hea inimene, siis on ta ka hea õpetaja ja siis on juba teised probleemid lahendatavad...”

2) loodud tingimused:

- a. nüüdisaegsed õppevahendid, -tingimused ja -meetodid;
- b. tegevused pärast kooli (pikapäevavõimlemine, huviringid, trennid, noortekeskus);
- c. turvaline asukoht, kodulähedane ja kuhu lapsed tahavad hea meelega minna ja õppida;
- d. arvestatakse erivajadustega lastega;

„...Tingimused on ühest küljest keskkond alates õpikustest ja õppematerjalidest (videod) – ükskõik mis asjad siis, mis võimaldavad õppimist. Kuni sinnamaani, et saan ruumi kujundada sellisena nagu mulle parasjagu vaja...”

„...Huviharidus oleks – kool kus laps saaks peale õppimisega jätkata kohe oma huvihariduse arendamisega...”

„...Hea kool on see, kuhu õpilane tahab hea meelega tulla, kus ta on parajalt pingutamist, mis ei ole lihtsalt istumise koht, vaid kus on võimalusi, kus on valikuid, kus on tingimusi. Laps tajub, et ta on väärtus, et teda väärtustatakse, siis ta tahabki siin toimetada, pingutada...”

3) head suhted ja koostöö õpetajate, õpilaste ja lastevanemate vahel ja õpilaste endi vahel, kus puudub kiusamine ja on kodune/ turvaline õhkkond;

„...Koostöö – õpilane, õpetaja ja lapsevanem teevad alati koostööd...”

„ ... Minu arvates on hea kool koostööpõhine kool, kus erinevad osapooled on partnerid ja pakuvad üksteisele võimalust õppida nii lastevanemate näol, nii laste näol, nii õpetajate, nii kogukonnana... “

4) eluline- ja silmaringi laiendav õpe;

„ ... aidata ja õpetada neid elus edasi ja lasta neil teha vigu ja õppida sellest... “

5) head õpitulemused ja hariduse kvaliteet.

„ ... Ja siis kui ta kooli lõpetab, siis ta juba selgelt teab, mida ta tahab teha ja kuhu minna. Selline on hea kool, kus ta konkureerib ka teistega ja ta võib õppima minna gümnaasiumisse, sinna kuhu tema tahab. Et oleksid tulemused... “

Piirkonniti erinesid vastused ainult kooli suuruse osas. Väiksema piirkonna (Sonda, Maidla ja Lüganuse) esindajad pooldas pigem väiksemaid koole ja klasse ja Kiviõli piirkonnas, kus on ka suuremad koolid, toodi välja suure kooli eeliseid.

„ ...Väike kool on hea kool ja see kus õpetajal on aega lapsega suhelda. Laps ei ole lihtsalt üks number programmis vaid inimene, kellega tegeletakse. Kelle jaoks on aega... “

„ ...Kvaliteetset haridust ei saa ainult suurest koolist. Lapse seisukohast väikeses koolis, väikestes klassides on õpetajal rohkem aega õpilasega tegeleda ja see on eeliseks... “

„ ...Mida rohkem lapsi, seda suurem on valikuvõimalus, seda rohkem saame pakkuda lastele... “

„ ...Kui räägime kvaliteetsest haridusest, siis me ei saa kõrvutada väikest kooli ja suurt kooli. Ilmselt suures koolis saab võimaldada paremat haridust... “

Kõiki fookusgrupi intervjuudest välja toodud hea kooli tunnuseid võib seostada kvaliteetse haridusega.

Kui töö esimeses peatükis toodi välja, et maakoolid on tihti ka mitteametlikud kohtumispaigad ja koolimajadel võib olla emotsionaalsem ja sümbolsem tähendus kogukonnas (sellele viitab ka autor lk 11), siis Lüganuse vallas läbiviidud fookusgrupi intervjuudest selgus, et kogukonna jaoks pole kool enam ainult üks maja, kus lapsed saavad õppida, vaid kool on küla süda, mille ümber on koondunud erinevad tegevused. Kooli sulgemisel kaoks kogukonnatunnetus, külaelu ja lõpuks ka küla ise, seda muidugi pikas perspektiivis. Toodi välja, et kooli sulgemine võib piirkonnas kaasa tuua elanike vähenemise, sealhulgas noorte vähenemise. See tähendab, et kogukond vananeb veelgi. Kooli puudumine võib mõjutada ka uute noorte perede kolimist piirkonda.

1) Piirkonnast koliksid inimesed minema, eriti noored, kogukond vananeb veelgi.

„ ...See vähendaks ilmselgelt meie kogukonda.. no me ise koguaeg räägime, et meie noored peaksid tagasi tulema ja see kodutunne ja ühtsustunne kaob siit ära. Siin piirkonnas on juba praegu suur probleem noorte kätte saamisega ja nende välja toomisega... “

2) Teiselt poolt, noored pered ei koliks siia, kui pole kooli.

„ ...Kinnisvara hinnad langevad, noored pered ei koli enam siia. Kuigi praktika näitab seda, et lapsevanemad enda lapsi siia kooli ei pane, siis siia kolimisel on see väga oluline, et koolimaja ja lasteaed oleksid siin olemas. Nad vaatavad seda kui võimalust... “

3) Elu koolimaja ümber hääbuks – noortekeskused, rahvamaja jne. Kaoks kogukonnaelu, kogukonnatunnetus, külaelu ja siis ka küla ise.

„ ...Kool on küla süda olnud. Kui lambid ei põle, valgust pole – mis keskus see on. Kogukonna elu sureb välja, piirkond muutub ebatavaliseks... “

„ ...Enam poleks siis seda kogukonna tunnetust. Igatiüks elab oma elu või kolib mujale. Alevik muutub noortest tühjaks. Noortekeskus kaotab mõte, kultuuri eestvedajal kaob mõte – kogu kultuur hakkab kohe kokku kuivama... “

„ ...Kui pole kooli, siis läheb transport tagant ära, kui pole transporti, siis pole liikumist, kui pole liikumist, siis lähevadki need külad tühjaks. Kõik on omavahelises seoses. Külad lähevad tühjaks... “

4) Samas toodi välja ka vastupidine arvamus, et ei pruugi midagi juhtuda. Inimestel on alguses pahameel, aga siis korraldatakse elu ümber ja elatakse edasi.

„ ...Midagi ei muutu ja me neelame selle jälle alla ja lapsed lähevad teise kooli, aga valitsus kaotab usalduse meie silmis... “

„ ...Hoone tühjaks ei jää – vald kindlasti midagi üritab. Mõned pered kolivad ära – elu jääb edasi siia... “

Selleks, et paremini mõista, millised on kogukonna hoiakud konkreetse kooli sulgemise osas, on töö autor koostanud iga kooli kohta tabelid (Tabel 3–6). Ühel pool on hoiakud, mis kirjeldavad hetkeolukorda: positiivsed hoiakud analüüsitava kooli osas, mis on vajaka ja kuidas koolihoonet veel kasutada. Teises veerus on välja toodud kogukonna hoiakud analüüsitava kooli kohta kooli sulgemise korral: mis sellega kaasneb ja millega võiks arvestada.

Tabel 3. Kiviõli Vene Kooli fookusgrupi intervjuu tulemused. Autori koostatud.

Kiviõli Vene Kool	
Hetkeolukord (avatud kooli korral)	Kooli sulgemisel
<u>Positiivsed hoiakud kooli osas:</u> <ul style="list-style-type: none"> Koolis on loodud eeldused kvaliteetse ja konkurentsivõimelise hariduse saamiseks, osaletakse olümpiaadidel 	<u>Kooli sulgemisega kaasneb:</u> <ul style="list-style-type: none"> Lapsed läheksid eesti kooli ja vene lapsi oleks seal siis rohkem kui eesti lapsi Neil kaoks usaldus Perekondadel muutub elukorraldus

<ul style="list-style-type: none"> • Tegeletakse lastega, positiivsed emotsioonid, turvaline • Probleeme märgatakse ja lahendatakse koheselt • Olemas kooli medõde • Tugev kollektiiv ja tugevad juhid • Head õppevahendid • Toetavad lapsevanemad <p><u>Vajaka:</u></p> <ul style="list-style-type: none"> • Raske leida uusi õpetajaid • Vana koolimaja • Staadion vajaks uuendamist • Tugispetsialistide puudus (logopeed, psühholoog-pedagoog) • Vananev kollektiiv <p><u>Koolihoonet saab kasutada:</u></p> <ul style="list-style-type: none"> • Koolid peaksid tegema tihedamat koostööd – integratsioon, näiteks Maidla Kooli lapsed tulevad meile külla. • Korraldada ühisüritusi. 	<ul style="list-style-type: none"> • Midagi ei muutuks, lasteaia käivad eesti ja vene lapsed koos. See on meie arvamus, et eesti ja vene laps ei sõbrune, lastel on kõik ok, aga lastevanematel on midagi • Õpetajad jäävad tööta • Muutused pole alati negatiivsed <p><u>Kooli sulgemisel võiks arvestada:</u></p> <ul style="list-style-type: none"> • Kiviõli Vene Kooli lapsed peavad eesti keele selgeks saama oma koolis • Kiviõli Vene Kooli lapsed on targad ja nad sõbrunevad eesti lastega, aga ei tahaks, et nii juhtuks • Ollakse nõus minema eesti kooli ainult vene kooli õpetajatega • Kooli sulgemisel võiks siia teha suure spordikompleksi, jõusaal, tribüünid (korvpall, jalgpall) ja sellise kuhu saaksime kutsuda ka külalisi. Lisaks huvikool, kunstide kool – kõik huvi tuua ühte majja (ka pensionäridele)
---	---

Kiviõli Vene Kooli osas on kogukonna hoiakud jaotunud kaheks: 1) ühelt poolt ei olda vastu vene ja eesti kooli liitmisele, aga sellisel juhul peaks see toimima pika ülemineku perioodina, lapsesõbralikult ja Kiviõli Vene Kooli õpetajatega koostöös; 2) teiselt poolt hinnatakse väga oluliseks seda, et õpilased saaksid kodukoha lähedal omandada haridust nende emakeeles (Tabel 3).

Tabel 4. Lüganuse Kooli fookusgrupi intervjuu tulemused. Autori koostatud.

Lüganuse Kool	
Hetkeolukord (avatud kooli korral)	Kooli sulgemisel
<p><u>Positiivsed hoiakud kooli osas:</u></p> <ul style="list-style-type: none"> • Kvaliteedinõuetele vastav, kogemustega, pädevad, stabiilne personal, kes on oma valla inimesed. • Head saavutused nii piirkonnas kui ka vabariigis läbi aegade. • Väike kool, turvaline, oma pere tunne, sõbralik, üksteist toetav, vähene 	<p><u>Kooli sulgemisega kaasneb:</u></p> <ul style="list-style-type: none"> • Noored pered lähevad ära • Siia ei koliks uusi perekondi • Kooli sulgemine näitab suhtumist maapiirkonda ja maainimestesse. • Meie kultuur ja piirkond jääks ilma traditsioonidest. • Kinnisvara hind langeb

<p>kiusamine, nähakse ja märgatakse probleeme kiiresti</p> <ul style="list-style-type: none"> • Väikeklassid • Ruumid vastavad, uuendatud arvutipark • Ajaloo ja traditsioonidega kool 325a – üks vanemaid koole Põhja-Eestis. 1926 aastast on selles majas kool. • Huviringid • Liitunud ettevõtliku kooli programmiga, tehakse koostööd Lüganuse küla seltsiga, Vendi taluga (kahalik talupidaja), Lüganuse Kultuurikeskusega – kogukonna kool. • Koolipark • Riigieksami tulemused head <p><u>Vajaka:</u></p> <ul style="list-style-type: none"> • Vähe õpilasi • Huviringide vähesus (sh spordiringid) • Spordivarustus (näiteks suusad) • Igal korrusel pole wc-d ja vett • Olemas palju välisuksi, aga puudub peauks – esindussissepääs. <p><u>Koolihoonet saaks kasutada:</u></p> <ul style="list-style-type: none"> • Korraldada koolitusi õhtusel ajal lapsevanematele (loengud, tantsutunnid jne) • Koondada tegevused ühte hoonesse – laste huvitegevus, raamatukogu • Kino • Erivajadustega lastele õpe, vajadusel ööbimisega • Vanasse vallamajja vanadekodu, siis saaks Lüganuse Kooli söökla paremat rakendust, söökla võiks pakkuda ka cateringe. • Muuseum – püsside, koduloo teemaline • Ametiõpe Lüganuse Koolis³ 	<ul style="list-style-type: none"> • Kogukonna elu hääbub ja piirkond muutub ebaturvaliseks • Koolihoone laguneb ära. • Õpetajad jääksid tööta <p><u>Kooli sulgemisel võiks arvestada:</u></p> <ul style="list-style-type: none"> • Lüganuse Kooli sulgemine pole reaalne, koolimaja peab jääma
--	---

Lüganuse Kooli osas on kogukond kindlalt veendunud, et pikkade traditsioonide ja ajaloo kandjana ei saa Lüganusel Kooli sulgeda. Samuti toodi välja head tulemused olümpiaadidel

³ „...Lüganuse Kooli on väga pika traditsiooniga õppeasutus. Miks mitte rääkida ametiõppest Lüganuse Koolis. Väga hea logistika, rongiliiklus, eesti keskkond. Eesti Energia on välja öelnud, et 22% kaadrist on vaja välja vahetada. Uus kaevandus tuleb kindla peale ja sinna on vaja töötajaid. Tavaliselt tuakse neid Sillamäelt, Kohtla-Järvelt ja Jõhvist bussidega. Lüganusel koolitaks just seda kontingenti, mida siinpiirkonnas on vaja...“

ja tugevat tööd selles valdkonnas. Lisaks toodi välja, et on keeruline leida rakendust suletavale koolihoonele (Tabel 4).

Tabel 5. Maidla Kooli fookusgrupi intervjuu tulemused. Autori koostatud.

Maidla Kool	
Hetkeolukord (avatud kooli korral)	Kooli sulgemisel
<p><u>Positiivsed hoiakud Sonda Kooli osas:</u></p> <ul style="list-style-type: none"> • Tugev ja motiveeritud kollektiiv, hea direktor, sotsiaalpedagoog olemas • Õpilased tunnevad üksteist ja kõik suhtlevad omavahel (1–9 klass), koostöö lasteaiaga (ühisüritused), kõik üks suur pere • Motiveeritud õpilased • Väikeklassid • Head tingimused • Õppekallakuga kool (turimindus) • Erivajadustega lastel on olemas tugigrupp • Mõisakompleks – spordisaal, noortekeskus, muusika ja tööõpetuse maja, kool, lasteaed, kõik võimalused loodud • Toimiv pikapäevarühm • Õppimiskoormus on ühtlaselt jaotunud – on aega nii õppimiseks kui ka projektideks <p><u>Vajaka:</u></p> <ul style="list-style-type: none"> • Noori õpetajaid on vähe • Lapsi on vähe • Logopeed ja eripedagoog on puudu • Liitklassid <p><u>Koolihoonet saaks kasutada:</u></p> <ul style="list-style-type: none"> • Korraldada erinevaid kontserte 	<p><u>Kooli sulgemisega kaasneb:</u></p> <ul style="list-style-type: none"> • Noored pered lähevad ära • Siia ei koliks uusi perekondi • Kaoks noortekeskus, kaoks Maidla mõisa arendus, transport jääks vähemaks, liikumist jääks vähemaks kogukonna elu hääbuks, kaoks külaelu • Kinnisvara hinnad langevad <p><u>Kooli sulgemisel võiks arvestada:</u></p> <ul style="list-style-type: none"> • Kogu Maidla kompleksi kasutatakse juba pragu hästi ära (spordisaal ööbimistega, toitlustamine, erinevad üritused, liitunud Unustatud Mõisate programmiga). Kui nüüd peahoone tühjaks jätta, siis seda on liiga kallis ülal pidada ja mõisa ei suudeta säilitada. Mõisakooli ei saa sulgeda – see toimub komplekselt

Maidla Kooli osas on kogukond samuti kindlal veendumusel, et mõisakooli, mis toimib kompleksina (kool, lastaed, noortekeskus, ait, spordihoone jne), ei saa ega tohiks sulgeda (Tabel 5). Mõisakompleksi eripäradele lisaks toodi välja piirkonna asukoht, mis on oluline just nendele, kes elavad Lügänu valla äärealadel. Lisaks on keeruline leida rakendust mõisale, mis jääks kooli sulgemisel tühjaks.

Tabel 6. Sonda Kooli fookusgruupiintervjuu tulemused. Autori koostatud

Sonda Kool ⁴	
Hetkeolukord (avatud kooli korral)	Kooli sulgemisel
<u>Positiivsed hoiakud Sonda Kooli osas:</u> <ul style="list-style-type: none">• Esimeses kooliastmes on head õpetajad• Väikeklassid• Jõutakse tegeleda iga lapsega• Omavaheline tihe suhtlus – üks koolipere <u>Vajaka:</u> <ul style="list-style-type: none">• Puuduvad eriala õpetajad• kolmandas kooliastmes õpetajad vahetuvad pidevalt• Liitklass, peab korraga tegelema eri astmega lastega• Huviringe on vähe <u>Koolihoonet saaks kasutada:</u> <ul style="list-style-type: none">• Koolituste korraldamiseks täiskasvanutele	<u>Kooli sulgemisega kaasneb:</u> <ul style="list-style-type: none">• Noored pered lähevad ära• Siia ei koliks uusi perekondi• Kogukond ja selle ühtsustunne kaoks• Perekondade elukorraldus muutuks• Noortetuba kaotaks mõtte• Koolipersonal jääks tööta <u>Kooli sulgemisel võiks arvestada:</u> <ul style="list-style-type: none">• Sonda Kooli I kooliaste peaks lasteaia juurde jääma• Suletud koolimajja võiks kolida rahvamaja oma tegemistega, raamatukogu, arst ja teised asutused, mis Sonda alevikus on• Kaitseliidu Alutaguse staap (lasketiir)

Sonda Kooli osas on kogukond aru saanud, et nii väikese õpilaste arvuga pole võimalik kooli pidamist jätkata (Tabel 6). Samas on soov, et jääks vähemalt esimene kooliaste. Sonda koolimaja osas toodi välja ka erinevaid ideid, kuidas hoonet edasi kasutada (raamatukogu, kultuurimaja jne – kõik ühte majja).

Kiviõli I Keskkooli sulgemist fookusgruupi intervjuudes ei käsitletud, küll aga keskkooli osa sulgemist. Kogukonna arvates toob keskkooli osa sulgemine kaasa selle, et noored lahkuvad varem piirkonnast. Kuna just sellises vanuses noored on kogukonna elus kaasaráääkimistel aktiivsed, jääks see osa Lüganuse vallas katmata (noorte volikogu). Samas toodi välja ka asjaolu, et kui ikkagi keskkooli sulgemine peaks toimuma, tuleb korraldada toimiv ja kvaliteetne logistika (transport).

Kiviõli I Keskkooli positiivsete hoiakutena toodi välja see, et koolis on hea sisekliima, toetav nooruslik kollektiiv ja head suhted õpetajate ja õpilaste vahel. Uhked oldi selle üle, et iga aasta astutakse samm lähemale eesmärkidele ja koolimaja, kus õpilased käivad, on renoveeritud.

⁴ Sonda Kooli osas võeti 28.03.2019 vastu otsus sulgeda 5–9 klass. Fookusgruupi intervjuud on läbi viidud varem ja käesolevas töös ei võeta arvesse vahepealset muutust.

Peamiste puudustena toodi välja tugispetsialistide ja õpetajate vähesust, koolide omavahelise koostöö puudumist, lastevanemate vähest huvi kooli tegemiste vastu ja vene koolist tulnud laste lisavajadust eesti keele õppe osas. Samuti toodi välja, et oluline on leida parem tasakaal õppetöö ja muude projektide vahel.

Koolihoone kasutamise osas oli palju erinevaid mõtteid nagu näiteks: täiskasvanute koolituste korraldamine, huvitegevuse laiendamine (klubid), puhkeõhtute korraldamine (kontserdid, salongiõhtud), kino, suvisel ajal rentida maja laagrite korraldamiseks (ööbimine). Lisaks toodi välja, et paremini saaks ära kasutada keldri pinda (MTÜ-d saaksid kasutada, lasketiir jne).

Kokkuvõtlikult võib välja tuua kolm kõige suuremat aspekti, mis oli intervjuudes läbiv:

- 1) puudub koolide omavaheline koostöö. Samas on selleks olemas soov ja nähakse selleks võimalusi;
- 2) murekohaks on spetsialistide ja kvalifitseeritud õpetajate leidmine;
- 3) koolivõrgu ümberkorraldamise vajalikkust tajutakse, aga oma piirkonna kooli ei ole keegi valmis sulgema, kartes, et see on kogu kogukonna hääbumise algus. Samas näitavad uuringu tulemused, et kooli sulgemine pole primaarne põhjus piirkonnast lahkumiseks (sellele viitab ka autor ptk 1.3.) ja kui kogukond on tugev ja leiavad endale teise kogunemiskoha, et tähenda koolivõrgu ümberkorraldamine koheselt küla hääbumist (sellele viitab ka autor lk 11).

Fookusgrupi intervjuul küsiti kogukonna käest, kuidas nemad korraldaksid Lüganuse vallas koolivõrgu. Töö autor elimineeris äärmuslikud vastused (näiteks: veel ühe keskkooli osa avamine, Kiviõli I Keskkooli täies ulatuses sulgemine, idee kõik lapsed koduõppele üks ühele suhtes). Intervjuude tulemusi analüüsides ei kujunenud mingit kindlat hoiakut mõne kindla kooli, piirkonna või koolivõrgu kujunemise osas. Järgmised kombinatsioonid on esitatud juhuslikus järjekorras ehk järjekorda panekul ei olnud määravaks nende sagedus. Arvamusi ja erinevaid Lüganuse valla koolivõrgu ümberkorraldamise kombinatsioone oli palju:

1. Kiviõli I Keskkool, Lüganuse Kool, Maidla Kooli I aste, Sonda Kooli I aste ja Kiviõli Vene kool.
2. Kiviõli I Keskkool, Lüganuse Kool, Maidla Kool, Sonda Kooli I aste.
3. Kiviõli I Keskkool, Lüganuse Kool, Maidla Kooli I aste, Sonda Kooli I aste.

4. Kiviõli I Keskkool, Lüganuse Kool, Maidla Kool.
5. Kiviõli I Keskkool, Lüganuse Kool, Kiviõli Vene Kool.
6. Kiviõli I Keskkool, Maidla Kool, Kiviõli Vene Kool.
7. Kiviõli I Keskkool, Maidla Kool.
8. Kiviõli I Keskkool, Lüganuse Kool.
9. Kiviõli I Keskkool, Kiviõli Vene Kool
10. Kiviõli I Keskkool.

Kokkuvõtlikult võib öelda, et kogukonna hoiakud koolivõrgu osas on üsna emotsionaalsed. Kuna tegu oli esmaste intervjuudega koolivõrgu ümberkorraldamise osas ja inimesi ei oldud majandusnäitajatega mõjutatud, oli vastustes emotsionaalseid lähenemisi rohkem kui ratsionaalseid. Kogukond on üksmeelel, et koolivõrgu ümberkorraldamine vajab põhjalikku käsitlemist, kindlat strateegiat ja kogukonna kaasatust. Toodi välja, et pikale veninud jutt, et väikesed koolid on vaja sulgeda, on kogukonnas tekitanud ebakindlust ja et oleks vaja vastu võtta lõplikud otsused. Pidev teadmatus, mis järgmisel aastal saab, on segadust tekitav. Lisaks tuli välja, et kahel korral ühinenud Lüganuse valla koolidel puudub veel ühtne kogukonna tunne – konkureeruvad omavahel ja iga piirkond seisab enda heaolu eest. Lisaks eelnevale on kogukonnal kaitsev hoiak kultuurilise pärandi osas – Maidla Kool on mõisa kool ja Lüganuse Kool on pikkade traditsioonidega koolimaja.

2.6. Lüganuse valla koolivõrgu ümberkorraldamise võimalused ja järeldused

Tuginedes teoreetilisele raamistikule ning empiirilisele uurimusele, tuuakse käesolevas peatükis välja koolivõrgu ümberkorraldamise võimalused. Lüganuse valla koolivõrgu ümberkorraldamine võib kaasa tuua koolide sulgemise, seetõttu tuuakse välja ka kooli sulgemisega kaasnevad asjaolud.

Tööst tulenevalt on koolivõrgu ümberkorraldamise analüüsis lähtutud kahest aspektist

- 1) arvestades majanduslikke aspekte;
- 2) kõrvutades majanduslikke aspekte kogukonna hoiakutega.

Võttes arvesse Lüganuse valla territoriaalset kompaktsust⁵ ning Haridus- ja Teadusministeeriumi lähenemist/strateegiat – sulgeda koole (praeguse 518 kooli pealt 352 koolini ehk sulgeda 122 kooli) ja eraldada gümnaasiumi osa põhikoolist (pakkudes ise riikliku gümnaasiumiharidust selleks, et kohalikud omavalitsused saaksid pakkuda kvaliteetset põhiharidust) –, on ratsionaalsest/majanduslikust aspektist Lüganuse vallas mõistlik pidada ühte põhikooli Kiviõlis.

Selline ümberkorraldus, tuginedes uuringule, toob eeldatavalt endaga kaasa järgmise:

- kogukonna pahameele (perekonnas tuleb asjad ümber korraldada);
- koolitee pikkus muutub pikemaks 17% õpilastel, kuid ei ületa samas kellelgi ettenähtud kaugust;
- transpordi ümberkorraldamise vajaduse;
- suur hulk õpetajaid tuleb koondada;
- tühjaks jäänud koolimaju tuleb endiselt ülal pidada (kui ei leita hoonele rakendust);
- paraneb õpetajate üldine kvalifikatsioonile vastavus (valitakse parimad);
- paraneb eesti keele nõuetele vastavuse tase;
- muutub õpetajate keskmine vanus (nooreneb);
- paraneb koolide täituvus ehk efektiivsem kasutus;
- kuluefektiivsem õpilase ja õpetaja ametikoha suhe;
- suurem võimekus maksta olemasolevatele õpetajatele kõrgemat palka;
- suurem võimekus palgata piirkonda haridus- ja tugispetsialiste ja kvalifitseeritud õpetajaid;
- suurem võimekus investeerida hariduse kvaliteeti ja kogukonda tervikuna.

Lisaks majanduslikele aspektidele ning tuginedes avaliku sektori juhtimise printsiipidele peab omavalitsus kaasama ja arvestama ka kogukonna hoiakuid. Kuigi fookusgrupi intervjuudest ei selgunud kindlat hoiakut või lähenemist koolivõrgu ümberkorraldamise osas, võib selgelt esile tõsta intervjuudes domineerima jäänud hoiaku ja arvamuse, kus kogukonna jaoks on oluline, et lapsed saaksid võimalikult kaua kodukoha lähedal koolis käia ja et nad saaksid omandada võimalikult kvaliteetset haridust. Hoiakute ja arvamuste erinevusi analüüsides ilmnas piirkonniti, et kodukoha lähedal asuvat kooli peeti parimaks

⁵ Siin mõeldud koolide suhteliselt lähestikku paiknemist

ja selle sulgemisele oldi pigem vastu. Kõige suurema murettekitava asjaoluna toodi välja kartus, et kooli sulgemisega hääbub ka kogukond ja külaelu.

Keskkooli osa arendamist Lüganuse vallas pidasid peaaegu pooled intervjuudes osalenutest oluliseks. Siiski vajaks keskkooli osa sulgemise või mittedulgemise otsus haridusspetsialisti ja kogukonna suuremat kaasamist. Seda põhjusel, et pole teada, kuidas hakatakse keskkooli osa rahastama seoses riigigümnaasiumite tekkimisega ja kas Lüganuse vald, uuringus käsitletud kontekstis, suudab pakkuda keskkooli osas kvaliteetset haridust.

Kohalik omavalitsus peab kaaluma, millised argumendid on kaalukamad ja milliseid otsustamisel arvesse võtta. Sealjuures on oluline hinnata pikka perspektiivi (5, 10, 15 ja enam aastat), kuivõrd tänased lihtsad ja/või populaarsed otsused ei pruugi kuigivõrd teenida kogukonna huve tulevikus, arvestades hariduse kvaliteeti, piirkonna atraktiivsust ja arengut. Veelgi enam, on väga oluline sõnastada strateegiline eesmärk, mis aitaks ühelt poolt defineerida, millisena nähakse koolivõrku, hariduskvaliteeti jms ning ülaltoodule tuginedes langetada sellest kantud otsus.

Koolivõrgu ümberkorraldamisel peab arvestama, et samamoodi jätkates või ainult marginaalseid muutusi tehes ei saa hariduse kvaliteet pareneda, vaid oht on pigem vastupidine. Ümberkorraldamisel muutub laste ja lastevanemate elu küll harjumuspärasest ebanugavamaks, kuid pikas perspektiivis saaksid õpilased sellest suuremat kasu, kui olulisim argument on „kvaliteet“, nagu intervjuudest selgus. See, et õppetöö kvaliteet muutuks paremaks, peaks olema kogu koolivõrgu ümberkorraldamise alus.

Hoolimata sellest, milline saab olema koolivõrk, ei tohiks muudatused koolivõrgu ümberkorraldamisel olla ainult matemaatilist laadi, vaid peaksid käima paralleelselt sisuliste vajadustega. Järgnevalt tuuakse välja need hoiakud ja arvamused, mis selgusid läbiviidud fookusgrupi intervjuu tulemustest, kuid mille analüüsimiseks ei olnud autor planeerinud märksõnu, kuid, mis on uurimistöö eesmärgist lähtudes olulised:

- „...kuvandit on vähe (vähene reklaam). Me siin, kes oleme ühte või teistpidi kooliga seotud, aga teised inimesed, keda siin pole, nemad ei teagi, mis siin on. Kuvandi loomine, kollektiivi parem tutvustamine ja teistele näitamine, kui hea meil siin on...“

Tegelda teadliku turundusega – teha oma kool turunduslikult nii lähedaks, et kogukonnas olevad lapsevanemad ei tahaks viia oma lapsi mujale kooli, sest nad usaldavad oma

kodukoha kooli kvaliteetse hariduse pakkujana ja mõnusa keskkonnana. Iga kool peaks tegelema enda niši leidmisega ja tekitama olukorra, kus nad on asendamatud.

- „...eestikeelse õppe osas oleme avatud kool ja oleme valmis vastu võtma erinevaid inimesi ja kutsume. Kui on selline võimalus, las tulevad ja räägime läbi, meil on mõtteid aga pole inimesi...”

Vene Kooli puhul võib lähenemine olla midagi hoopis innovaatisemat, esialgu vallasiseselt hiljem ka eeskujuks Eestile. Vene kogukond on nagu omaette seisev ja toimiv kogukond, pikas perspektiivis ei ole see jätkusuutlik. Vene Kooli puhul võib vene keelset kogukonda vaadata kui kasutamata võimalust. Vene Kooli õpilaste ja teiste kooli õpilaste osas saame rääkida integratsioonist, kus kasusaajaid on mitu – vene keelt kõnelev laps saab kiiremini, lihtsamalt ja mängulisemalt selgeks eesti keele ja eesti keelt kõnelev laps saab põnevamalt õppida vene keelt. Integratsiooni meetodeid on mitmeid – koolide omavaheline koostöö, rotatsioon, erinevad üritused, keelekümblus, giidindus ja kaasata lapsevanemaid. Tulemused on nii lühiajaliselt nähtavad (lapsed saavad sõbraks ja õpivad keele) kui ka pikaajaliselt – ühtne kogukond. Alustada tuleks töögrupi moodustamisest – ajurünnakud, programmi välja töötamine, pilootprojekt, elluviimine, tulemuste hindamine. Kahtlemata on see võimalus ka projektiraha kaasamiseks.

- „...Meil on mõisakool, siis me koolitame siin ka noori giide välja ja mõisapäevade raames saavad nad rakendust...”

Maidla Koolil on suurepärased alged olemas iseenda paremaks majandamiseks erinevate ürituste korraldamise näol, lisaks on Maidla Koolil olemas kogemus turismiõppega. Seda saaks laiendada mitte ainult Unustatud Mõisate raames, vaid kogu Lügänuuse valla koolidele Lügänuuse vald on imeline turisminduse tõmbenumber – tuhamäed, Kiviõli Seikluspark, Aidu karjäär, jõed, sood, meri jne. Koostöös kohalike turismiettevõtetega, kellel on kindlasti keeruline leida suveks koolitatud personali, võiks turismiõpet laiendada nii, et koolitatakse välja giide ja erinevaid selle erialaga seotud inimesi, keda kohalikel ettevõtetel vaja on ja nendel samadel õpilastel oleks ka suvel töökoht olemas, mis ei välista, et see töö ei võiks saada ka elukutseks. Selline õpe omakorda tekitab piirkonnaga seotust . Ka ettevõtetel on lihtsam korraldada erinevaid ettevõtmisi, kui neil oleks selline toetav kool personali leidmisel.

- „...Miks mitte rääkida ametiõppest Lügänuuse Koolis. Väga hea logistika, rongiliiklus, eesti keskkond. Eesti Energia on välja öelnud, et 22% kaadrist on vaja välja vahetada. Uus kaevandus tuleb kindla peale ja sinna on vaja töötajaid. Tavaliselt tuuakse neid Sillamäelt, Kohtla-Järvelt ja Jõhvist bussidega. Lügänuusel koolitaks just seda

kontingenti, mida siin piirkonnas on vaja. Ümarlauale – Kiviõli Keemiatööstus, Eesti Energia ja koostöös panna see asi tööle...“

Lüganuse Kooli osas toodi fookusgrupi intervjuudes välja reaalne vajadus moodustada sinna kutseõppekeskus. Seda teemat töös eraldi ei käsitletud ega uuritud fakte. Aga kui tugineda teadmisele, et Lüganuse vallas alustatakse taas põlevkivi kaevandamisega ja sinna on vaja sadu koolitatuid töötajaid ning arvestades üleüldist piirkonna (Ida-Virumaa) eripära kaevandamise/energeetika osas, siis kutseõpe (mõne kutsekooli filiaal Lüganuse Kooli), on kaalumist ja põhjalikumat käsitlust vääriv teema. Lüganuse Kooli eeliseks on asukoht – Tallinn-Narva maantee, rongiliiklus jne. Selline keskus tooks piirkonda mujalt inimesi, mis elavdaks omakorda kohalikku elu.

- „...Sondas on lasteaed olemas, siis peaks sinna juurde jääma veel esimene aste ka...See maja kindlasti ei jää niisama seisma, sest siin on lasteaed...Siia võiks tuua arsti, raamatukogu, rahvamaja – kõik asutused, mis siin on, võiks koolimajja kokku tuua...!“

Sonda Kooli puhul sellise niši leidmine on küll keeruline, aga arvestades õpilaste arvu ja lapsevanemate arusaamist, et sedasi jätkata ei saa, siis jättes alles esimese kooliastme, mis saab kolida lasteaia juurde (ruumid on olemas), saab koolimajja kolida rahvamaja oma tegemistega, raamatukogu ja muud asutused. Rahvamaja on kehvast seisust ja siis ei peaks seda remontima. Külast ei kaoks sellisel juhul keskus ja kogukonna kogunemiskoht jääks samaks.

Kokkuvõtlikult. Koolivõrgu ümberkorraldamisel on põhimõttelised küsimused koostöö, mugavustsoonist välja tulemine ning uute võimaluste/perspektiivide nägemine. Maailm muutub ning muutused ümberringi tingivad ka vajaduse muutusteks mõttemallides. Oluline on paradigma muutus, kus ümberkorraldamises ei nähta ainult negatiivset, vaid võimalusi – võimalust paremale haridusele vs *status quo* (mugav, natuke lähemal), võimalust investeerida vs katta ebaefektiivseid kulusi, võimalust proaktiivselt piirkonda arendada vs reageerida muutustele alles siis, kui enam midagi üle ei jää.

KOKKUVÕTE

Paljudes Eesti maapiirkondades õpilaste arv väheneb. Laste arvu vähenemist arvestades on Eesti koolivõrk jäänud liiga suureks ja see on tekitanud olukorra, kus haridusele tehtavad kulud lapse kohta võivad suureneda ilma, et kvaliteet paraneks. Samas on Eestis üheks olulisemaks hariduseesmärgiks tagada kõikidele inimestele võrdsed võimalused omandada võimetekohast kvaliteetset haridust.

Lüganuse vald on moodustunud kahel ühinemisel. Ühinenud Lüganuse vallas on kokku 5 kooli (4 põhikooli ja 1 keskkool), mis asuvad valla keskusest Kiviõli 10 kilomeetri raadiuses. Arvestades õpilaste arvu vähenemist ja koolide lähestikku paiknemist, on koolivõrk selles piirkonnas liiga suur ja kulukas üleval pidada. Ühinemisjärgsel perioodil, kus kõikide koolide omanikuks on Lüganuse vald, on oluline analüüsida koolivõrku uue pilguga ja teha otsuseid, mis tagaksid piiratud ressursside juures parima hariduse kättesaadavuse ja kvaliteedi.

Töö eesmärk oli Lüganuse valla koolivõrgu ümberkorraldamise võimaluste väljaselgitamine, arvestades nii majanduslikke aspekte kui ka kogukonna hoiakuid ja arvamusi.

Koolivõrgu all mõisteti käesolevas töös mingi piirkonna koolide kogumit, mis hõlmab endas koolihooneid ja nende paiknemist, seal töötavaid õpetajaid, õppivaid õpilasi ja nendele tehtavaid kulutusi.

Koolivõrgu ümberkorraldamise või korrastamise alla mõisteti tegevust, kus demograafilised muutused viiakse vastavusse õppekohtadega. Selleks ühendatakse või liidetakse põhikoolid, lõpetatakse õppetegevus ühes või mitmes põhikooli astmes või põhikoolis ning lõpetatakse üldkeskhariduse andmine kohaliku omavalitsusüksuse pidamisel olevates üldhariduskoolides (riigigümnaasiumite teke). Selle tegevusega soovitakse parendada eelkõige hariduse kvaliteeti.

Eesti koolivõrgu korraldamise ja ümberkorraldamise raskuskese on koondunud omavalitsuste kätte, samas pärast üle-eestilist haldusreformi on seda mõnevõrra lihtsam korraldada kuna liitunud piirkonna koolidel on nüüd üks omanik.

Hariduse kvaliteet hõlmab endas mitmekülgeid ja laialivalguvaid komponente. Alustades hariduse kättesaadavusest, õppekavadest lähtuvat ja kvalifitseeritud õpetajatega õppetööst, nõuetele vastavast õpikeskkonnast kuni õpitulemusteni välja.

Kooli ülalpidamise, avamise või koguni sulgemisega kaasnevad peale ressursiliste küsimuste ka sotsiaalsed küsimused. Näiteks, kuidas hariduse kättesaadavus maapiirkonnas mõjutab inimeste liikumist teistesse piirkondadesse või millised on need teenused, mida kohalik omavalitsus peab pakkuma, et piirkonda tuleksid noored pered elama. Tuginedes töös käsitletud uuringutele võib väita, et koolide ja lasteaedade olemasolu või mitte olemasolu komponent pole primaarne rändekäivitaja.

Avaliku sektori juhtimisel tuleb arvestada erinevate aspektidega ja see on keerulisem protsess kui erasektori juhtimisel, sest arvestada tuleb kodanike heaoluga ja primaarne väljund ei ole kasum, vaid heaolu- või kvaliteedi kasv. Strateegiline juhtimine on mitmetahuline protsess, mis seisneb esmalt keskkonna sise- ja välihindamises, strateegia väljatöötamises, elluviimises, kontrollimises ja hindamises.

Üheks strateegilise planeerimise (mis on strateegilise juhtimise üks osa) vahendiks kohalikus omavalitsuses on arengukavad, mille koostamisel tuleb arvestada kogu riigi planeerimissüsteemiga, kus hierarhias eristatakse kolme tasandit: riiklik, maakondlik ja kohalik omavalitsus. See tähendab seda, et kohaliku omavalitsuse arengukava koostades peab arvestama maakonna sotsiaal-majanduslikke arengustrateegiaid ja maakondlikku regionaalpoliitikat, mis omakorda on arvestanud riigi sotsiaal-majanduslikke arengustrateegiaid ja riigi regionaalpoliitikat. Kohalikud haridusasutused sh koolid peavad oma arengukavade koostamisel aluseks võtma kohaliku omavalitsuse koostatud arengukava. Need peavad omavahel haakuma ja ei tohi olla vastuolus.

Töö eesmärgi saavutamiseks kasutati kombineeritud uurimismetoodikat. Kvantitatiivsel meetodil analüüsiti Lüganuse valla koolivõrgule tehtavaid kulutusi, õpilaste arvu muutusi ja õpetajate vastavust kvalifikatsioonile, viimaseid võrreldakse Eesti ja Ida-Virumaaga. Selleks, et saada teada Lüganuse valla kogukonna hoiakud ja arvamusi piirkonniti

koolivõrgu ümberkorraldamise osas, viidi läbi kvalitatiivse meetodina fookusgrupi intervjuud.

Lüganuse valla kõik viis kooli asuvad teineteise suhtes lähestikku ja ümber keskuse Kiviõli, kus praegusel hetkel õpib 83% kõigist valla õpilastest. Nii elanike kui ka õpilaste arv väheneb pideval ning noori õpetajaid on vähe. Õpetajate kvalifikatsiooni ja riigikeele vastavus on madalam kui Eestis ja Ida-Virumaal, õpilasi on ametikoha kohta vähem kui Eestis ja Ida-Virumaal, samas pärast põhikooli keskhariduse omandatute osakaal 4 aasta jooksul on parem kui Eestis ja Ida-Virumaal.

Peaaegu pooled (48%) fookusgrupi intervjuudes osalenutest pidasid keskkooli astme olemasolu ja arendamist oluliseks ja mõned tulemus- ja tõhususnäitajad (nagu parem vastavus riigikeele oskuse nõuetele ja lõpetanute kõrgem osakaal) on keskkooli osas paremad kui Eestis ja Ida-Virumaal. Samas on palju arvestatavaid näitajaid nagu riigieksamite tulemused (otsustav kriteerium ülikooli sisse saamisel), õpetajate kvalifikatsioonile vastavus, kehvemad kui Eestis ja Ida-Virumaal. Ümberkorraldamisel tuleb arvesse võtta ka riigi üleüldist haridusstrateegiat, mille eesmärk on põhikoolide ja gümnaasiumite lahutamist ja riigigümnaasiumite loomist.

Koolivõrgule tehtavad kulud Lüganuse vallas on kõrged ja ebaühtlaselt jaotunud. Peaaegu pool valla eelarvest läheb hariduskulude katteks. Haridusasutustesse tehtavatest kuludest 74% moodustub tööjõukulud ja 23% majandamiskulud, millest vallaeelarvelisi on 45%. Mida väiksem kool, seda suurem osakaal on kulutustel valla eelarves. Samuti on väiksemas koolis suuremad õpilase koolitamise kulud. Näiteks kui Sonda Kooli õpilase koolitamiseks kulus 2018 eelarveaastal 13 886 eurot, millest 67% tehti vallaeelarvest, siis Kiviõli I Keskkooli õpilase koolitamiseks kulus samal perioodil 4068 eurot, millest 40% on valla eelarvest. Lisaks on koolimajade täituvus Lüganuse vallas madal (30%). Arvestades koolihoonete madalat täituvust ja õpilaste vähesust, tehakse hetkel Lüganuse vallas kulutusi mitte hariduskvaliteedi parendamiseks vaid olemasoleva olukorra säilitamiseks (viie alatäituvusega kooli ülalpidamiseks).

Kogukonna hoiakud koolivõrgu osas on üsna emotsionaalsed. Kuna tegu oli esmaste intervjuudega koolivõrgu ümberkorraldamise osas ja inimesi poldud majandusnäitajatega mõjutatud, oli vastustes emotsionaalseid lähenemisi rohkem kui ratsionaalseid. Kogukond on üksmeelel, et koolivõrgu ümberkorraldamine vajab põhjaliku käsitlemist, kindlat

strateegiat ja kogukonna kaasatust. Toodi välja, et pikale veninud jutt, et väikesed koolid on vaja sulgeda, on kogukonnas tekitanud ebakindlust ja et oleks vaja vastu võtta lõplikud otsused. Pidev teadmatus, mis järgmisel aastal saab, on segadust tekitav. Lisaks tuli välja, et kahel korral ühinenud Lüganuse valla koolidel puudub veel ühtne kogukonna tunne – konkureeruvad omavahel ja iga piirkond seisab enda heaolu eest. Lisaks eelnevale on kogukonnal kaitsev hoiak kultuurilise pärandi osas – Maidla Kool on mõisa kool ja Lüganuse Kool on pikkade traditsioonidega kool.

Tööst tulenevalt on koolivõrgu ümberkorraldamisel lähtutud kahest aspektist

- 1) arvestades pigem majanduslikke aspekte;
- 2) kõrvutades majanduslikud aspektid kogukonna hoiakutega.

Võttes arvesse Lüganuse valla kompaktsust⁶ ning Haridus- ja Teadusministeeriumi lähenemist/strateegiat – sulgeda koole (praeguse 518 kooli pealt 352 koolini ehk sulgeda 122 kooli) ja eraldada gümnaasiumi osa põhikoolist (pakkudes ise riikliku gümnaasiumiharidust selleks, et kohalikud omavalitsused saaksid pakkuda kvaliteetset põhiharidust) –, on ratsionaalsest/majanduslikust aspektist Lüganuse vallas mõistlik pidada ühte põhikooli Kiviõlis.

Selline ümberkorraldus, tuginedes uuringule, toob eeldatavalt endaga kaasa järgmise:

- kogukonna pahameel (perekonnas tuleb asjad ümber korraldada);
- koolitee pikkus muutub pikemaks 17% õpilastel, kuid ei ületa kellelgi lubatud kaugust;
- transpordi ümberkorraldamise vajadus;
- suur hulk õpetajaid tuleb koondada;
- tühjaks jäänud koolimaju tuleb ülal pidada (kui ei leita hoonele rakendust);
- paraneb õpetajate üldine kvalifikatsioonile vastavus;
- paraneb eesti keele nõuetele vastavuse tase;
- muutub õpetajate keskmine vanus (nooreneb);
- parem koolide täituvus ehk efektiivsem kasutus;
- kuluefektiivsem õpilase ja õpetaja ametikoha suhe;
- suurem võimekus maksta olemasolevatele õpetajatele kõrgemat palka;

⁶ Siin mõeldud koolide suhteliselt lähestikku paiknemist

- suurem võimekus palgata piirkonda haridus- ja tugispetsialiste ja kvalifitseeritud õpetajaid;
- suurem võimekus investeerida hariduse kvaliteeti ja kogukonda tervikuna.

Lisaks majanduslikele aspektidele ning tuginedes avaliku sektori juhtimise printsiipidele, peab omavalitsus kaasama ja arvestama ka kogukonna hoiakuid. Kuigi fookusgrupi intervjuudest ei selgunud kindlat hoiakut või lähenemist koolivõrgu ümberkorraldamise osas, võib selgelt esile tõsta intervjuudes domineerima jäänud hoiaku ja arvamuse, kus kogukonna jaoks on oluline, et lapsed saaksid võimalikult kaua kodukoha lähedal koolis käia ja et nad saaksid seda teha võimalikult kvaliteetselt. Analüüsides erinevusi hoiakute ja arvamuste osas, siis need ilmnisid piirkonniti, kus kodukoha lähedal asuvat kooli peeti parimaks ja selle sulgemisele oldi pigem vastu. Kõige suurema murettekitava asjaoluna toodi välja kartus, et kooli sulgemisega hääbub ka kogukonna- ja külaelu.

Kohalik omavalitsus peab kaaluma, millised argumendid on kaalukamad ja milliseid otsustamisel arvesse võtta. Sealjuures on oluline hinnata pikka perspektiivi (5, 10, 15 ja enam aastat), kuivõrd tänased lihtsad ja/või populaarsed otsused ei pruugi kuigivõrd teenida kogukonna huve tulevikus, arvestades hariduse kvaliteeti, piirkonna atraktiivsust ja arengut. Veelgi enam, on väga oluline sõnastada strateegiline eesmärk, mis aitaks ühelt poolt defineerida, millisena nähakse koolivõrku, hariduskvaliteeti jms ning ühtlasi aitaks ülaltoodule tuginedes langetada sellest kantud otsus.

Koolivõrgu ümberkorraldamisel peab arvestama, et samamoodi jätkates või ainult marginaalseid muutusi tehes ei saa hariduse kvaliteet pareneda, vaid oht on pigem vastupidine. Ümberkorraldamisel muutub laste ja lastevanemate elu küll harjumuspärasest ebamugavamaks, kuid pikas perspektiivis saaksid õpilased sellest suuremat kasu, kui olulisim argument on „kvaliteet“, nagu intervjuudest selgus. See, õppetöö kvaliteet muutuks paremaks, peaks olema kogu koolivõrgu ümberkorraldamise alus.

Töö eesmärk täidetud. Tööl on praktiline väärtus Lüganuse koolivõrgu korrastamisel ja haridusstrateegia loomisel.

KASUTATUD KIRJANDUS

- [1] Eesti Vabariigi haridusseadus. (Vastu võetud 23.03.1992, viimati jõustunud 15.03.2019). – *Riigi Teataja* <https://www.riigiteataja.ee/akt/113032019043?> [Kasutatud 02.04.2019].
- [2] Eesti elukestva õppe strateegia 2020. (2013). Tallinn: Haridus- ja Teadusministeerium. <https://www.hm.ee/sites/default/files/strateegia2020.pdf> [Kasutatud 29.01.2019].
- [3] Haridus- ja Teadusministeerium [Võrgumaterjal] <https://www.hm.ee/et/tegevused/alus-pohi-ja-keskharidus> [Kasutatud 27. 03. 2019].
- [4] Erakooliseadus. (Vastu võetud 03.06.1998, viimati jõustunud 15.03.2019) – *Riigi Teataja* <https://www.riigiteataja.ee/akt/113032019048>. [Kasutatud 02.04.2019].
- [5] Põhikooli- ja gümnaasiumiseadus. (Vastu võetud 09.06.2010, viimati jõustunud 15.03.2019) – *Riigi Teataja* <https://www.riigiteataja.ee/akt/113032019119>. [Kasutatud 02.04.2019].
- [6] Koolieelse lasteasutuse seadus. (Vastu võetud 18.02.1999, viimati jõustunud 01.02.2018) – *Riigi Teataja* <https://www.riigiteataja.ee/akt/122012018006?> [Kasutatud 02.04.2019].
- [7] Riigieelarve seaduses kohaliku omavalitsuse üksustele määratud toetusfondi vahendite jaotamise ja kasutamise tingimused ja kord. (Vastu võetud 06.02.2015, viimati jõustunud 01.03.2019) – *Riigi Teataja* <https://www.riigiteataja.ee/akt/129122018011#para2> [Kasutatud 02. 04. 2019].
- [8] Põhikoolivõrgu korrastamine perioodil 2014–2020. (Vastu võetud 26.11.2015, viimati muudetud 22.01.2018) – *Riigi Teataja* <https://www.riigiteataja.ee/akt/128112015008?leiaKehtiv>. [Kasutatud 02.04.2019].
- [9] Koolivõrgu programm 2019-2022. (2018). Tallinn: Haridus- ja Teadusministeerium. https://www.hm.ee/sites/default/files/4_kooliv_progr_2019_22.pdf [Kasutatud 02.04.2019].
- [10] Haridussilm [Võrgumaterjal] <https://www.haridussilm.ee/>. [Kasutatud 20.03.2019].
- [11] Eesti põhikooli- ja gümnaasiumivõrgu analüüs aastaks 2020. (2014). /Koost. K. Pöder, A. Veski, L. Kirss, T. Tallinn: Poliitikauuringute Keskus Praxis.
- [12] **Woods, M.** (2005). Rural Geography: Processes, Responses and Experiences in Rural Restructuring. London: Sage Publications. 345 lk.
- [13] School Closure: What are the Consequences for the Local Society? (2006). Koost. N. Egelund, H. Laustsen, Scandinavian Journal of Educational Research.

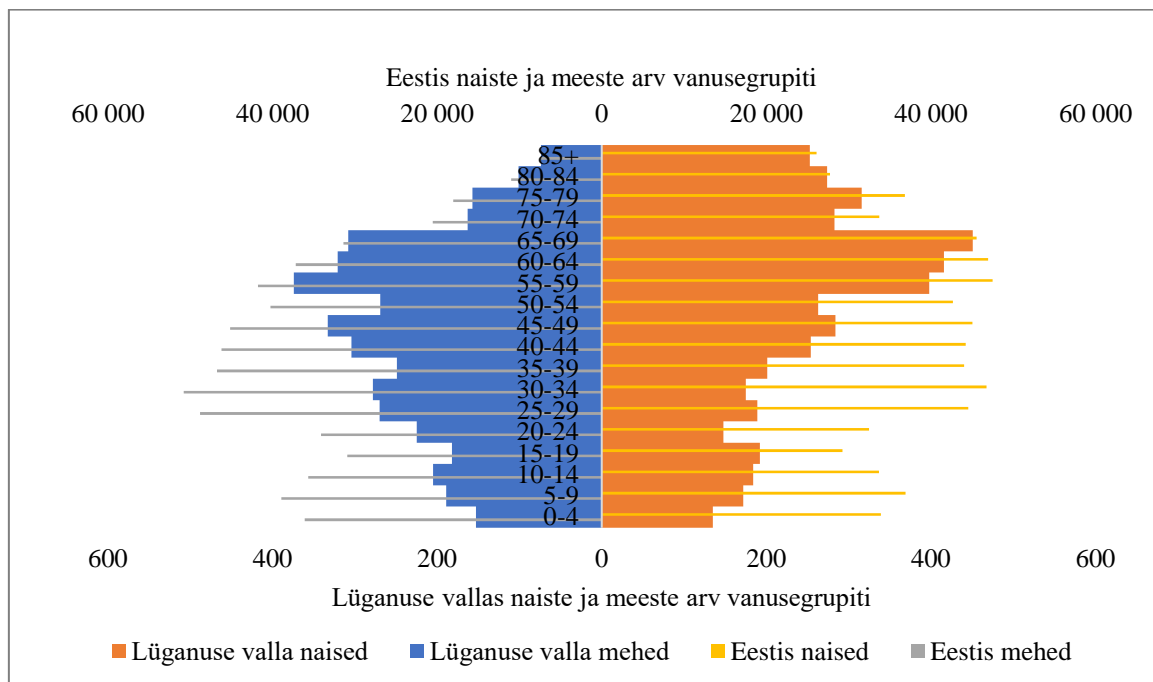
- [14] Saare valla haridusvõrgu analüüs. (2016). Saare vald
- [15] Tapa valla haridusvõrgu analüüs. (2014). /Koost. H. Sunts. Tallinn: Cumulus Consulting
- [16] **Antunes, A., Dominique, P.** (2000) A dynamic optimization model for school network planning. *Socio-Economic Planning Sciences*. 101–120
- [17] Optimization of the Network of Schools in Serbia. (2002). A. Bogojević, I. Ivić, R. Karapandža. UNICEF.
- [18] **Ezquerro Eguizabal, S., et al.** (2017). Optimization model for school transportation design based on economic and social efficiency. *Transport Policy* 1–9
- [19] Causes and Consequences of Regional Population Decline for Primary Schools. (2012). T. Haartsen, L. van Wissen. *Tijdschrift voor Economische en Sociale Geografie*.
- [20] Võrdne ligipääs kvaliteetsele haridusele ja tõhus hariduskorraldus. (2016). K. Serbak, A. Valk. Haridus- ja Teadusministeerium.
- [21] **Bagheri, J.** (2016). Overlaps between human resources' strategic planning and strategic management tools in public organizations. ,“ *Procedia - Social and Behavioral Sciences* 430–438
- [22] Üldhariduskoolide võrgu korraldamine: Lõpparuanne. (2005). /Koost. T. Annus, H. Kanep, L. Kraut, J. Kliimask, R. Noorkõiv, A. Paabut, A. Paulus. Poliitikauuringute Keskus Praxis.
- [23] **Bruns, B., Macdonald, I.H., Schneider, B.R.** (2019). The politics of quality reforms and the challenges for SDGs in education. *World Development* 27–38
- [24] Reviews of School Resources: Estonia. (2016). /Koost. P. Santiago, A. Levitas, P. Radó, C. Shewbridge. Paris: OECD
- [25] Kohaliku omavalitsuse korralduse seadus. (Vastu võetud 02.06.1993, viimati muudetud 15.02.2019) – *Riigi Teataja* <https://www.riigiteataja.ee/akt/105022019008>. [Kasutatud 03.04.2019].
- [26] Eesti piirkondlik areng: Noored Eestis 2018. (2019). Eesti Statistikaamet file:///C:/Users/eglen/Downloads/Eesti_piirkondlik_valjaanne_2018.pdf. [Kasutatud 01.04.2019].
- [27] Maaelu arengu aruanne 2011. (2011). /Koost. R. Värnik, A. Moor, A. Pöder, M. Prits, J. Leetsar, V. Sepp, R. Omel, A-H. Viira. Tartu: Eesti Maaülikool majandus- ja sotsiaalinstituut.
- [28] Eesti Statistikaamet. (s.a.). Piirkondlik portaal. [Võrgumaterjal]. <https://www.stat.ee/ppe-63455>. [Kasutatud 02.03.2019].

- [29] Maapiirkond noorte elu- ja ettevõtluskeskkonnana. (2016).
https://www.envir.ee/sites/default/files/uuring-2016-noorettevotjad_maale_elama_maaeluministeerium.pdf. Tartu.
- [30] Eesti siserände põhjuste analüüs. (2014). /Koost. J. Ender, P. Hillep, K. Kamenik. Tallinn: Eesti Uuringutekeskus.
- [31] Evidence on education as a driver for migration. (2017). /Koost. E. Browne. UK: Institute of Development Studies.
- [32] **Leimann, J., Skärvad, P.-H., Teder, J.** (2003). Strateegiline juhtimine. Tallinn: Külim. 309 lk.
- [33] **Alas, R.** (2005). Strateegiline juhtimine. Tallinn: Külim, 2005. 221 lk.
- [34] **Kahl, S., Kahl, S., Cusumano, M., Silverman, B.** (2012). History and Strategy. Bingley: Emerald. 350 lk.
- [35] **Macmillan, H., Tampoe, M.** (2001). Strategic Management: Process, Content, and Implementation. Oxford: Oxford University Press. 349 lk.
- [36] **Steiss, A. W.** (2003). Strategic Management for Public and Nonprofit Organizations. New York: Basel. 438 lk.
- [37] State Agencies' Experience with Strategic Planning: Findings from a National Survey. (1995). /Koost. F. S. Berry, B. Wechsler.
- [38] **Joyce, P.** (2015). Strategic Management in the Public Sector. New York: Routledge. 322 lk.
- [39] **Barrows, D., McInerney, R.** (2002). Management Tools For Creating Government Responsiveness: The Liquor Control Board of Ontario as a Context for Creating Change. The Innovation Journal, kd. 25.
- [40] The ethical climate of public schooling under new public management. (2001). /Koost. N. Dempster, M. Freakley, L. Parry. International Journal of Leadership in Education: Theory and Practice.
- [41] **Hannagan, T.** (2001). Mastering Strategic Management. Hampshire: Palgrave. 223 lk.
- [42] Strateegilise planeerimise käsiraamat. (2006). Tallinn: Rahandusministeerium.
- [43] Kohaliku omavalitsuse arengukava koostamise soovitusel. (2002). /Koost. R. Noorkõiv Tartu: Siseministeerium.
- [44] **Laherand, M.-L.** (2008). Kvalitatiivne uurimisviis. Tallinn: OÜ Infotrükk. 384 lk.
- [45] **Lagerspetz, M.** (2017). Ühiskonna uurimise meetodid. Tallinn: TLÜ Kirjastus 328 lk.
- [46] Lüganuse Vallavalitus. (s.a.). Lüganuse valla tutvustus ja asukoht. [Võrgumaterjal].
<http://www.lyganuse.ee/tutvustus-ja-asukoht>. [Kasutatud 02.03.2019].

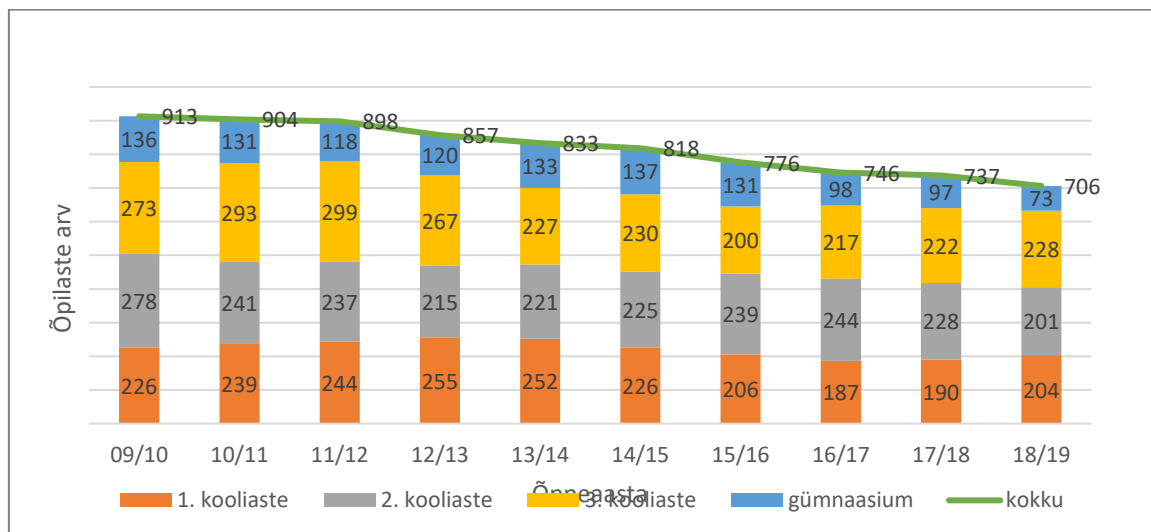
- [47] Rahandusministeerium. (s.a.). Haldusreform. [Võrgumaterjal]. <https://haldusreform.fin.ee/>. [Kasutatud 02.03.2019].
- [48] RV0291: Rahvaarv, pindala ja asustustihedus. Elukoht, aasta ning näitaja. Eesti Statistikaamet. Korrigeeritud 15.05.2018.
- [49] Lüganuse valla arengukava 2018-2028. Riigi Teataja. <https://www.riigiteataja.ee/akt/424102018005>. [Kasutatud 02.03.2019].
- [50] RV49: Surnud. Haldusüksus või asustusüksuse liik, Sugu ning Aasta. Eesti Statistikaamet. Korrigeeritud 30.01.2017.
- [51] RV112: Elussündinud. Haldusüksus või asustusüksuse liik, Sugu. Eesti Statistikaamet. Korrigeeritud 02.06.2017.
- [52] RVR01: Ränne. Haldusüksus/Asustusüksuse liik, Rände liik, Aasta. Eesti Statistikaamet. Korrigeeritud 20.09.2018.
- [53] Lüganuse Vallavalitsus. Andmete jagaja Andrea Eiche. 01.03.2019.
- [54] Regio Kaardirakendus. [Võrgumaterjal]. <https://kaart.delfi.ee/>. [Kasutatud 01.05.2019].
- [55] RV0282U: Rahvastik 2017. aastal haldusreformi järgselt. Sugu, Elukoht, Aasta ning Vanuserühm. Eesti Statistikaamet Korrigeeritud 15.02.2019.
- [56] Lüganuse valla 2018. a eelarve vastuvõtmine. Riigi Teataja. <https://www.riigiteataja.ee/akt/410022018005>. [Kasutatud 20 03 2019].
- [57] Management Tools For Creating Government Responsiveness: The Liquor Control Board of Ontario as a Context for Creating Change. (2002). /Koost. R.McInerney, D.Barrows. The Innovation Journal 25.

LISAD

Lisa 1. Lügänuſe valla rahvaſtiku püramiid võrdluses Eeſti rahvaſtiku püramiidiga.
[55]. Autori koostatud.

Lisa 2. Õpilaste arv Lüganuse vallas kooliastmete kaupa õppeaastatel 2009/2010–2018/2019. [10]. Autori koostatud.

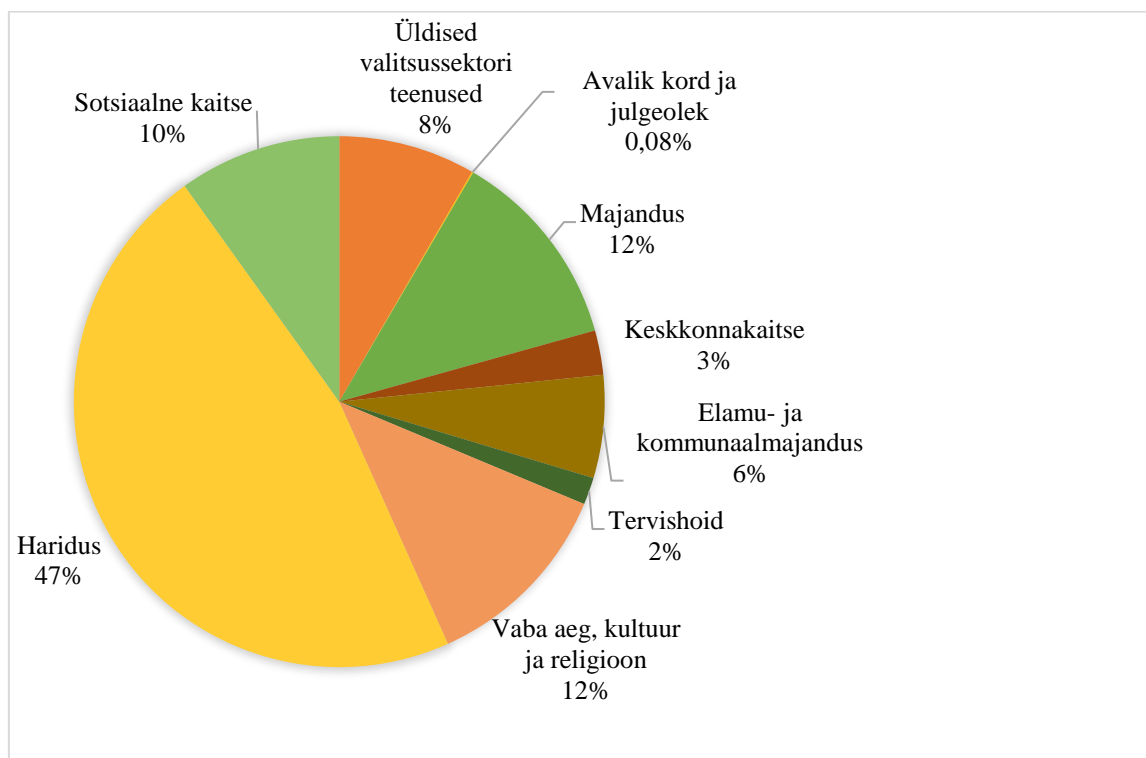
Lisa 3. Lüganuse valla koolide tulemus- ja tõhususnäitajate võrdlus Eesti ja Ida-Virumaaga (esimene kuni kolmas kooliaste) aastatel 2015–2018. [10]. Autori kohandatud.

Näitajad	Kool/KOV/Maakond	2015	2016	2017	2018
Õpetajate vastavus haridusele esitatud nõuetele põhikoolis, %	EESTI	83,7	83,1	87,8	86,4
	Ida-Viru maakond	86,1	85,7	90,7	90,6
	Lüganuse vald	71,7	76,2	78,4	73,5
	Kiviõli I Keskkool	61,3	75,0	77,1	71,4
	Kiviõli Vene Kool	81,3	76,7	83,9	75,0
	Lüganuse Kool	72,2	76,5	76,5	68,8
	Maidla Kool	62,5	66,7	69,2	72,7
	Sonda Kool	88,9	90,0	90,0	70,0
Õpetajate vastavus riigikeele oskuse taseme nõuetele põhikoolis, %	EESTI	93,4	93,5	93,1	93,2
	Ida-Viru maakond	66,1	66,5	65,5	66,3
	Lüganuse vald	80,2	81,9	82,4	81,6
	Kiviõli I Keskkool	96,8	97,2	100,0	97,1
	Kiviõli Vene Kool	37,5	40,0	45,2	43,8
	Lüganuse Kool	100,0	100,0	100,0	100,0
	Maidla Kool	100,0	100,0	92,3	100,0
	Sonda Kool	100,0	100,0	100,0	100,0
Keskhariiduse omandanute osakaal 4 aasta pärast põhikooli lõpetamist, %	EESTI	76,8	75,5	79,5	80,4
	Ida-Viru maakond	76,3	77,2	82,3	81,8
	Lüganuse vald	60,3	72,4	81,5	84,0
	Kiviõli I Keskkool	72,0	66,7	86,2	72,2
	Kiviõli Vene Kool	51,9	76,5	73,7	87,5
	Lüganuse Kool	57,9	69,2	92,3	94,1
	Maidla Kool	57,1	88,9	90,9	71,4
	Sonda Kool		50,0	0,0	100,0
Õpilaste ja õpetajate ametikohtade suhtarv põhihariduses	EESTI	12,0	12,0	12,0	11,8
	Ida-Viru maakond	12,0	11,9	11,9	11,5
	Lüganuse vald	8,2	8,6	8,5	8,7
	Kiviõli I Keskkool	10,9	11,0	10,3	11,2
	Kiviõli Vene Kool	9,1	9,3	9,5	9,0
	Lüganuse Kool	5,9	6,4	6,2	6,4
	Maidla Kool	4,8	5,4	5,7	5,6
	Sonda Kool	4,2	3,6	3,8	3,5

Lisa 4. Kiviõli I Keskkooli keskkooli osa tulemus- ja tõhususnäitajate võrdlus Eesti ja Ida-Virumaaga aastatel 2015–2018. [10]. Autori kohandatud.

Näitajad	Kool/KOV/Maakond	2015	2016	2017	2018
Gümnaasiumiastme lõpetajate osakaal (nominaalage+ 1 õppeaasta), %	EESTI	77,9	79,8	80,0	79,9
	Ida-Viru maakond	76,4	79,0	80,8	80,3
	Kiviõli I Keskkool	81,0	81,3	97,9	100,0
Kitsa matemaatika riigieksami tulemus	EESTI	42,1	46,5	46,0	44,5
	Ida-Viru maakond	45,3	48,3	49,9	44,0
	Kiviõli I Keskkool	39,8	27,3		25,1
Laia matemaatika riigieksami tulemus	EESTI	52,5	58,1	53,8	57,6
	Ida-Viru maakond	58,5	62,1	59,6	56,7
	Kiviõli I Keskkool	46,9	42,8	31,0	26,7
Üldkeskhariduse omandanud noorte emakeele (eesti keele) oskus, riigieksami tulemus	EESTI	66,7	67,0	67,7	68,1
	Ida-Viru maakond	67,7	69,3	69,8	70,5
	Kiviõli I Keskkool	62,0	63,4	65,5	62,0
Võõrkeele riigieksamil vähemalt B1 keeletaseme saavutanud gümnaasiumi statsionaarse õppe lõpetajate osakaal	EESTI	81,5	80,4	86,5	91,7
	Ida-Viru maakond	65,6	60,1	69,4	78,7
	Kiviõli I Keskkool	73,1	59,2	70,8	77,4
Võõrkeele riigieksamil vähemalt B2 keeletaseme saavutanud gümnaasiumi statsionaarse õppe lõpetajate osakaal	EESTI	52,1	49,2	59,3	71,7
	Ida-Viru maakond	37,5	27,6	38,0	45,0
	Kiviõli I Keskkool	42,3	12,2	37,5	45,2
Eestis edasiõppijate osakaal gümnaasiumi lõpetanud õpilaste üldarvust, %	EESTI	69,0	65,9	64,8	64,4
	Ida-Viru maakond	76,3	76,1	71,6	69,0
	Kiviõli I Keskkool	69,2	59,2	58,3	74,2
Kvalifikatsiooninõuetele vastavate õpetajate osakaal gümnaasiumis, %	EESTI	91,3	91,9	91,8	90,4
	Ida-Viru maakond	90,6	92,2	92,3	93,8
	Kiviõli I Keskkool	81,3	81,3	81,8	84,6
Kõrghariduse omandamine 6 aastat pärast gümnaasiumi lõpetamist, %	EESTI	47,3	47,0	45,4	43,7
	Ida-Viru maakond	42,5	40,9	40,0	38,3
	Kiviõli I Keskkool	43,5	66,7	57,9	42,1
Õpetajate vastavus riigikeele oskuse taseme nõuetele gümnaasiumis, %	EESTI	94,4	93,8	93,7	93,6
	Ida-Viru maakond	79,8	77,9	78,8	77,1
	Kiviõli I Keskkool	93,8	93,8	93,9	96,2
Õpilaste ja õpetajate ametikohtade suhtarv üldkeskhariduses	EESTI	12,5	13,0	13,0	13,0
	Ida-Viru maakond	11,2	10,4	11,3	11,8
	Kiviõli I Keskkool	8,3	6,8	7,5	7,2

Lisa 5. Lüganuse valla 2018. aasta eelarve põhitegevuse kulude ja investeerimise tegevuse väljaminekute jaotus tegevusalade järgi. [56]. Autori koostatud.

Lisa 6. Hoone andmed kooliti. [10, 53].Autori koostatud.

Nimetus	Kooli nimi				
	Kiviõli I Keskkool	Kiviõli Vene Kool	Lüganuse Kool	Maidla Kool ⁷	Sonda Kool
kasutuses olev suletud netopind (m ²)	6 991	7 014	3 244	2 312	1 979
sh. sporditaristu pindala (m ²)	368	400	552	1 264	407
Pindala spordihooneta (m ²)	6 623	6 614	2 692	1 048	1 572
Kõetavat pinda (m ²)	6991	6852	2697,1	1027	1969
Kasutuses oleva pinna ja kõetava pinna vahe (m ²)	0	162	547	1 285	10
Pinnakasutus m ² õpilase kohta	19,9	30,4	47,7	60,8	116,4
Täismaja (õpilast)	602	1200	270	144	116
Õpilasi täna	352	231	68	38	17
Mahutaks veel õpilasi	250	969	202	106	99
Täituvus, %	58%	19%	25%	26%	15%
Hoone majandamiskulud 2018 eelarvest (euro)	114 006	96 990	67 938	6 892	21 595
Hoone majandamiskulud 2019 eelarvest (euro)	111 427	90 350	67 230	4 300	20 150
Hoone majandamiskulud m ² -le 2018 aastal (euro/m ²)	16,31	13,83	20,94	2,98	10,91
Hoone majandamiskulud m ² -le 2019 aastal (euro/m ²)	15,94	12,88	20,72	1,86	10,18

⁷ Maidla Kooli kulud ei ole võrreldavad teiste kooli kuludega. Maidla Kooli majandab Maidla Mõisa Arendus MTÜ. Lüganuse Vallavalitsus maksab kokkulepitud toetust MTÜ-le. MTÜ arendab Maidla mõisakompleksi (spordihoone majutusega, lasteaed, muusika ja töötuba, koolimaja), Maidla rahvamaja ja Oandu külaseltsi. Maidla Mõisa Arendus MTÜ korraldab tulu saamise eesmärgil erinevaid üritusi (pulmad, laagrid jne) paremaks majandamiseks.

Lisa 7. Lüganuse valla koolivõrgu eelarvelised kulud ja tulud aastatel 2018 ja 2019. [53].

		Kiviõli I Keskkool			Kiviõli Vene Kool			Lüganuse Kool			Maidla Kool			Sonda Kool		
		2 018	2 019	Muutus %	2 018	2 019	Muutus %	2 018	2 019	Muutus %	2 018	2 019	Muutus %	2 018	2 019	Muutus %
Õpilaste arv 10.11.201x		340	352	3,5%	257	233	-9,3%	79	68	-13,9%	46	38	-17,4%	19	17	-10,5%
Õpilaskoha maksumus		121,33	141,60	16,7%	156,58	174,39	11,4%	296,00	387,81	31,0%	283,92	404,41	42,4%	486,83	579,36	19,0%
Omatulud		10 584	21 554	103,6%	9 000	18 680	107,6%	4 522	8 772	94,0%	61	3 407	5485,2%	1 300	3 136	141,2%
Omatulude % kogutuludest		0,8%	1,3%	63,5%	0,8%	1,5%	100,9%	0,8%	1,7%	107,9%	0,0%	1,0%	5768,2%	0,5%	1,3%	172,7%
Toetused (toetusfond, projektid)		840 799	1 062 627	26,4%	653 146	699 689	7,1%	253 150	189 980	-25,0%	185 132	139 856	-24,5%	86 671	53 352	-38,4%
Toetuste % kogutuludest		60,8%	61,7%	1,5%	55,0%	57,0%	3,7%	45,6%	36,7%	-19,6%	53,3%	42,3%	-20,6%	32,9%	22,9%	-30,4%
Finantseerimine vallaeelarvest		531 656	638 122	20,0%	526 427	509 688	-3,2%	297 313	319 171	7,4%	161 921	187 116	15,6%	175 864	176 898	0,6%
Vallaeelarve % kogutuludest		38,4%	37,1%	-3,6%	44,3%	41,5%	-6,3%	53,6%	61,6%	15,0%	46,6%	56,6%	21,4%	66,7%	75,8%	13,7%
Tulud kokku		1 383 039	1 722 303	24,5%	1 188 573	1 228 057	3,3%	554 985	517 923	-6,7%	347 114	330 379	-4,8%	263 835	233 386	-11,5%
15 Investeeringustegevus	VE	27 000	40 000	48%	40 000	20 000	-50%	0	0	-	0	0	-	0	0	-
	RE	0	80 000	-	10 000		-100%	0	0	-	0	0	-	0	0	-
	Kokku	27 000	120 000	344%	50 000	20 000	-60%	0	0	-	0	0	-	0	0	-
50 Personalikulud	VE	320 789	420 284	31%	318 509	340 508	7%	193 765	229 833	19%	128 080	161 853	26%	135 844	142 850	5%
	RE	707 880	845 791	19%	544 010	618 102	14%	211 938	163 283	-23%	155 175	112 303	-28%	72 177	47 789	-34%
	Kokku	1 028 669	1 266 075	23%	862 519	958 610	11%	405 703	393 116	-3%	283 255	274 156	-3%	208 021	190 639	-8%
55 Majandamiskulud (kulude nägemiseks vajuta "+" märgile)	VE	194 451	199 392	3%	176 918	167 860	-5%	108 070	98 110	-9%	33 902	28 670	-15%	41 320	37 184	-10%
	RE	132 919	136 836	3%	99 136	81 587	-18%	41 212	26 697	-35%	29 957	27 553	-8%	14 494	5 563	-62%
	Kokku	327 370	336 228	3%	276 054	249 447	-10%	149 282	124 807	-16%	63 859	56 223	-12%	55 814	42 747	-23%
KULUD KOKKU																
	VE	542 240	659 676	22%	535 427	528 368	-1%	301 835	327 943	9%	161 982	190 523	18%	177 164	180 034	2%
	RE	840 799	1 062 627	26%	653 146	699 689	7%	253 150	189 980	-25%	185 132	139 856	-24%	86 671	53 352	-38%
	Kokku	1 383 039	1 722 303	25%	1 188 573	1 228 057	3%	554 985	517 923	-7%	347 114	330 379	-5%	263 835	233 386	-12%

Lisa 8. Fookusgrupi intervjuu küsimustik.

Urimisküsimus	Intervjuu küsimus	Koondvastused
Milline on Lügänu valla koolivõrgu hetkeolukord?	1) Millisena näete teie ühte head kooli?	1) motiveeritud, koolitatud ja kokkuhoidev personal; 2) loodud tingimused nagu näiteks: a. nüüdisaegsed õppevahendid, -tingimused ja -meetodid, b. tegevused pärast kooli (pikapäevavõimlemine, huviringid, trennid, noortetuba), c. turvaline asukoht, kodulähedane ja kuhu lapsed tahavad hea meeleaga minna ja õppida, d. arvestatakse erivajadustega lastega; 3) head suhted ja koostöö õpetajate, õpilaste ja lastevanemate vahel ja õpilaste endi vahel, kus puudub kiusamine ja on kodune/ turvaline õhkkond; 4) eluline- ja silmaringi laiendav õpe; 5) head õpitulemused ja hariduskvaliteet. 6) Piirkonniti erinesid vastused ainult kooli suuruse osas. Väiksema piirkonna (Sonda, Maidla ja Lügänu) kogukond pooldas pigem väiksemaid kooli ja klasse. 7) Kiviõli piirkonnas, kus on ka suuremad koolid, toodi välja suure kooli eeliseid.
	2) Mis on tänases Sonda koolis head ja mis on vajaka? Palun põhjendage.	
Millised on koolivõrgu ümberkorraldamise võimalused?	3) Kuidas teie korraldaksite Lügänu valla haridusvõrgu? Mitu kooli, millised ja kus need peaksid Lügänu vallas olema? Palun põhjendage.	
Millised on kogukonna hoiakud koolivõrgu osas?	4) Mis muutuks Sonda piirkonnas ning mis muutuks teie vaatepunktist, kui suletakse just Sonda kool?	1) Piirkonnast koliksid inimesed minema, eriti noored ja kogukond vananeks veelgi 2) Teiselt poolt noori peresid ei koliks siia, kui pole kooli. 3) Kaoks ära elu ümber koolimaja – noortekeskused, rahvamaja jne. Kaoks kogukonnaelu, kogukonnatunnetus, külale ja siis ka küla ise. 4) Midagi ei muutuks.
Milline on keskkooli tase ja olulisus Lügänu vallas?	5) Kui vajalik on gümnaasiumi astme olemasolu ja selle arendamine Lügänu vallas? Miks?	1) Keskkooli astme olemasolu ja selle arendamine Lügänu vallas pole oluline 2) Keskkooli astme olemasolu ja selle arendamine Lügänu vallas on oluline 3) Erapooletud/ muu seisukoht
Millised on kogukonna hoiakud koolivõrgu osas?	6) Milleks võiks koolihoonet veel kasutada ja juhul kui kool suletakse, milline võiks olla suletud koolihoone funktsioon edaspidi?	
	7) Millised on veel teie mõtted seoses Lügänu valla haridusvõrgu võimaliku ümberkorraldamisega?	

LIHTLITSENTS

Mina, Egle Neuhaus, sünniaeg 10.04.1988,

1. annan Eesti Maaülikoolile tasuta loa (lihtlitsentsi) enda koostatud lõputöö

Lüganuse valla koolivõrgu ümberkorraldamise võimalused

mille juhendaja on Maret Prits, MSc

- 1.1. salvestamiseks säilitamise eesmärgil,
- 1.2. digiarhiivi DSpace lisamiseks ja
- 1.3. veebikeskkonnas üldsusele kättesaadavaks tegemiseks

kuni autoriõiguse kehtivuse tähtaja lõppemiseni;

2. olen teadlik, et punktis 1 nimetatud õigused jäävad alles ka autorile;
3. kinnitan, et lihtlitsentsi andmisega ei rikuta teiste isikute intellektuaalomandi ega isikuandmete kaitse seadusest tulenevaid õigusi.

Lõputöö autor _____
(allkiri)

Tartu, _____
(kuupäev)

Juhendaja(te) kinnitus lõputöö kaitsmisele lubamise kohta

Luban lõputöö kaitsmisele.

(juhendaja nimi ja allkiri)

(kuupäev)